

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Διοικήσεις	: Δράσασθε Παιδείας	Σελ. 1
Σπ. Καλλιόφα	: Περί τινων ἐλαττωμάτων καὶ περὶ τινων προτερη- μάτων τοῦ πολιτισμοῦ τῶν Ἑν. Πολιτειῶν	» 2
Γ. Παλαιολόγου	: Ἰωάννης Ἑρρῖκος Πε- σταλότης	» 4
Δ. Κουτσουλέλου	: Κατευθύνσεις Στοιχ. Ἑκ- παιδεύσεως στὸν σύγχρο- νο κόσμον	» 11
Ἄρ. Ἀνδρουτσοπού- λου—		
Μ. Παπαναστασοπού- λου	: Ἡ ἀγωγή τοῦ πολίτου ὡς αὐτοτελές μάθημα	» 17
Θ. Πλατανιᾶ	: Ποῖος ὁ ὀρθὸς τρόπος ἐ- πιλογῆς τῶν ἐκπαιδευτι- κῶν λειτουργῶν	» 20
Γρ. Ἀρβανίτου	: Ἡ ἀνάγνωσις εἰς τὰς ἀ- νωτέρας τάξεις τοῦ Δημ. σχολείου.	» 24
Β. Φθενάκη	: Ἡ ἐπιστήμη τῆς γραφολο- γίας καὶ τὸ ἔργον τοῦ Παιδαγωγοῦ	» 28
Π. Παπαποστόλου	: Ὁργάνωσις σχολικῆς ἐρ- γασίας εἰς τὴν ὑπαιδρον	» 30
Βιβλιοκρισία	: «Μάθε τὴ γλῶσσα μας» Γ. Α. Βασδέκη—«Jean Ja- ques Rousseau» Κ. Λαζα- ρίδη—«50 χρόνια δάσκα- λος» Β. Κατσαντώνη—«Ἡ ἐκπαιδευτικὴ μεταρρύθμι- σις» Β. Χαρώνη	» 31

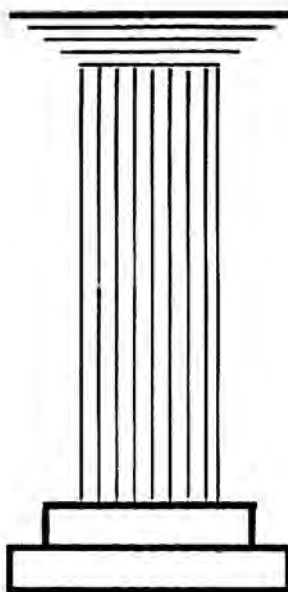
ΕΤΟΣ Ι' — ΤΕΥΧΟΣ 5ον - 6ον
ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ — ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ 1963

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ — ΕΚΔΟΤΗΣ

ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΚΗ ΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑ
ΕΛΛΑΔΟΣ

ΓΡΑΦΕΙΑ: ΞΕΝΟΦΩΝΤΟΣ 15Α - ΤΗΛ. 236.547 - 221.316

ΑΘΗΝΑΙ

ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟΝ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΝ

ΔΗΜ. ΚΟΥΤΣΟΥΒΑΛΑΣ
ΓΕΩΡΓ. ΕΞΑΡΧΟΠΟΥΛΟΣ
ΓΕΩΡΓ. ΤΖΟΒΑΪΡΗΣ
ΔΗΜ. ΚΟΥΤΣΟΥΛΕΛΟΣ
ΑΝΑΣΤ. ΣΩΤΗΡΟΠΟΥΛΟΣ
ΠΑΝ. ΜΑΡΟΥΤΣΟΣ
ΠΕΤΡ. ΤΖΑΒΑΡΑΣ
ΙΩΑΝ. ΜΑΛΕΓΙΑΝΝΑΚΗΣ
ΜΗΝ. ΖΑΧΑΡΙΑΔΗΣ

Πρόεδρος
Α' Αντιπρόεδρος
Β' Αντιπρόεδρος
Γεν. Γραμματεὺς
Ειδ. Γραμματεὺς
Ταμίας
Μέλος
Μέλος
Μέλος

Επιστημονικόν Βῆμα τοῦ ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΥ

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΕΚΔΟΣΙΣ ΤΗΣ ΔΙΔΚΗΣ ΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΔΙΕΥΘΥΝΕΤΑΙ

ΥΠΟ ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ

ΓΡΑΦΕΙΑ: ΞΕΝΟΦΩΝΤΟΣ 15Α — ΑΘΗΝΑΙ

ΤΗΛΕΦΩΝΟΝ 236.547 — 221.316

ΕΤΟΣ Ι' — ΤΕΥΧΟΣ 5ον — 6ον

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ — ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ 1963

Τιμή τεύχους Δραχ. 5

Συνδρομή διὰ τὰ μέλη « 50

ΔΡΑΞΑΣΘΕ ΠΑΙΔΕΙΑΣ

Τὸ μέγιστον καὶ σοβαρώτατον θέμα τῆς Παιδείας ἀποτελεῖ τὸ φλέγον πρόβλημα, τὸ ὁποῖον, ἰδιαίτερος τὸν τελευταῖον καιρὸν, κατέχει τὸ ἐπίκεντρον τοῦ ἐνδιαφέροντος τῆς Κοινῆς Γνώμης καὶ βαθύτατα συγκινεῖ ὁλόκληρον τὸ Πανελλήνιον.

Εἰς τὴν πατρίδα τοῦ Φωτὸς καὶ τοῦ Πολιτισμοῦ, τὸ Ἑλληνικὸν Πνεῦμα, φωτιζόμενον πάντοτε ὑπὸ τῆς Χριστιανικῆς Ἀληθείας, ὑπηρετήσε τὰ ἰδανικά τοῦ ἀνθρώπου καὶ ὠδήγησε τὴν ἀνθρωπότητα ὁλόκληρον εἰς τὸν ὠραῖον καὶ ἀληθῆ δρόμον τῆς. Παιδεία καὶ Πολιτισμὸς ταυτίζονται εἰς τὴν ἀντίληψιν καὶ ζωὴν τῶν Ἑλλήνων.

Ἡ Παιδεία, πηγὴ ὧν τῶν ἀγαθῶν τῆς ζωῆς, ἐπέδρασε σημαντικῶς εἰς τὴν διαμόρφωσιν τοῦ ἀληθοῦς πολιτισμοῦ καὶ συνετέλεσεν εἰς τὴν δημιουργίαν τῶν αἰώνιων καὶ ὑψηλῶν ἰδανικῶν. Ἀγαθὴ φύσις καὶ ὀρθὴ Παιδεία δημιουργοῦν τοὺς ἀγαθοὺς καὶ χρηστοὺς πολίτας.

Ὅλοι οἱ λαοὶ τῆς Γῆς, οἵτινες θέλουν νὰ ζήσουν, δημιουργήσουν καὶ ἀνυψωθοῦν, ἐπίστευσαν εἰς τὴν μεγίστην δύναμιν καὶ σπουδαιότητα τῆς Παιδείας διὰ τὴν μελλοντικὴν ἀναγέννησιν τῶν καὶ ἔδωσαν εἰς αὐτὴν πρωτεύουσαν καὶ κυρίαρχον θέσιν. Ἐπεστράτευσαν ὅλας τὰς ὑγιεῖς δυνάμεις τῶν καὶ ἐπέτυχον, μὲ πίστιν, εὐθύνην καὶ συναίσθησιν, τὴν ἀνόρθωσιν καὶ ἀναδημιουργίαν τῶν.

Ὁφείλομεν νὰ ὁμολογήσωμεν ὅτι εἰς τὴν πατρίδα μας, παρὰ τὴν γενικὴν ἀναγνώρισιν τῆς μεγίστης σημασίας τῆς, δὲν ἔλαβεν εἰσέτι, δυστυχῶς, τὴν ἀρμόζουσαν θέσιν εἰς τὸν τομέα τῶν ἐθνικῶν προσπαθειῶν καὶ δὲν ἐτοποθετήθη καταλλήλως πρὸς ἐκπλήρωσιν τῆς ἱερᾶς ἀποστολῆς τῆς.

Ἡ γενικὴ εὐγενὴς ὑπὲρ τῆς Παιδείας ἐξόρμησις ἀποτελεῖ τὸ ὠραῖον προμῆνυμα καὶ ἐν ταύτῃ σημαίνει τὸ ἅγιον δράμα, τὸ ὁποῖον ὁδηγεῖ εἰς τὴν τιμίαν μάχην τοῦ πνεύματος.

Εἶναι ἐπιτακτικὴ ἀνάγκη ἡ Παιδεία νὰ λάβῃ ἀπόλυτον προτεραιότητα εἰς τὴν ζωὴν τοῦ ἔθνους μας. Πᾶσα προσπάθεια ἐθνικῆς καὶ οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως ἀποτυγχάνει, ἂν δὲν τοποθετηθῇ εἰς τὴν πρώτην γραμμὴν ἡ Παιδεία. Τὰ Ἑλληνόπουλα εἶναι ἡ ἱερωτέρα ὑπόθεσις, ἡ ἀρχὴ καὶ τὸ τέλος πάσης ἐθνικῆς ἀνασυγκροτήσεως.

Εἶναι ἀναπόδραστος ἀνάγκη ἡ Παιδεία μας νὰ λάβῃ κυρίαρχον θέσιν εἰς τὴν ὅλην ὑπόστασιν τῆς Ἑλληνικῆς Κοινωνίας, ὥστε νὰ προλάβωμεν τὴν ἐπερχομένην, ἐκ τῶν φιλικῶν χωρῶν τῆς Κοινῆς Εὐρωπαϊκῆς Ἀγορᾶς, ἀπειλητικὴν καταιγίδα.

Εἶναι ἐπείγουσα ἀνάγκη οἱ λειτουργοὶ τῆς Παιδείας, πνευματικοὶ ταγοὶ τοῦ ἔθνους, νὰ λάβουν τὴν θέσιν τῶν ἐντὸς τοῦ ἐθνικοῦ καὶ κοινωνικοῦ συνόλου.

Ἡ Πατρίς μας καλεῖται, ὑπὸ τὴν κρισιμότητα τῶν καιρῶν μας, νὰ ποδηγετήσῃ, διὰ τοῦ αἰωνίου λόγου τῆς, τὸν ἀνθρώπον εἰς τὸν δρόμον τῆς ἀρετῆς καὶ τοῦ καθήκοντος, ὥστε, ὑπεράνω τῆς ὕλης καὶ φθορᾶς, νὰ ἐπικρατήσῃ τὸ Πνεῦμα, νὰ νικήσῃ ἡ ψυχὴ καὶ θριαμβεύσῃ ἡ ἀλήθεια.

«Δράξασθε Παιδείας». Ἐπιταγὴ καὶ σύνθημα τῶν ἱστορικῶν καὶ κρισίμων ὠρῶν μας διὰ τὴν πραγματοποίησιν ὠραίων ἐθνικῶν πόθων, εὐγενῶν ἐλπίδων καὶ ἀληθῶν ἰδανικῶν.

Ἡ φωνὴ τοῦ ἔθνους ζητεῖ ἀρτίαν καὶ ὀργανωμένην Παιδείαν διὰ τὴν διατήρησιν τῆς Ἑθνικῆς Ἰδέας.

«Δράξασθε Παιδείας». Ἀπαρχὴ ἀληθοῦς σταυροφορίας τῶν ὑπευθύνων διὰ τὴν δημιουργίαν τῆς Ἑλληνικῆς εὐδαιμονίας. Νέα πνοὴ εἰς τὴν Παιδείαν θὰ ὁδηγήσῃ τὸ ἔθνος εἰς τὴν εὐτυχίαν, τὴν πρόοδον καὶ ἀνύψωσιν.

Η ΔΙΟΙΚΗΣΙΣ

Περὶ τινων ἐλαττωμάτων καὶ περὶ τινων προτερημάτων τοῦ πολιτισμοῦ τῶν Ἑνωμένων Πολιτειῶν

ΣΠΥΡ. Μ. ΚΑΛΛΙΑΦΑ, Πρώην Καθηγ. τῆς Παιδαγωγικῆς ἐν τῷ Παν/μίῳ Ἀθηνῶν

Ἀπὸ συζητήσεις συχνὰς μὲ γνωστὰ πρόσωπα, μάλιστα δὲ ἐκπαιδευτικά, ἔχω πεισθῆ, ὅτι ἡ πρωτεύουσα θέσις πολιτικὴ καὶ στρατιωτικὴ, τὴν ὁποίαν ἔχουν ἀποκτήσει σήμερον αἱ Ἑνωμέναι Πολιτεῖαι τῆς βορείου Ἀμερικῆς, εἶναι δυνατόν νὰ παρασύρουν πολλοὺς εἰς ἐγκώμια ἔχι μόνον ἀναμφισβητήτων προτερημάτων αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ ὡσαύτως ἀναμφισβητήτων ἐλαττωμάτων· οὕτω δὲ νὰ ἐνισχύεται ροπὴ πρὸς λίαν ἐπιβλαβὴ μίμησιν καὶ τούτων.

Διὰ τοῦτο ἐσκέφθην, ὅτι θὰ ἦτο πολὺ ὠφέλιμον νὰ γίνῃ δημοσίᾳ λόγος περὶ ἀμφοτέρων.

ὑπὸ ἀληθινῆς καταπληξίας καὶ σφοδρότατης ἀνησυχίας ἀντελήφθῃ ἡ ἀμερικανικὴ κοινὴ γνώμη κατὰ τὴν ἡμέραν, κατὰ τὴν ὁποίαν ἀνεκοινώθη, ὅτι κινεῖται περὶ τὴν Γῆν ὁ πρῶτος ρωσσοῦχος σποῦνικ.

Ἐπιστεύετο, ὅτι οἱ Ρῶσσοι, οἵτινες βραδύτερον τῶν Ἀμερικανῶν ἤρχισαν νὰ ἀσχολοῦνται μὲ τὴν ἔρευναν τοῦ διαστήματος, ὑπελείποντο πολὺ τούτων.

Ἀλλ' ἐξαίφνης ὁ πρῶτος ρωσσοῦχος Σποῦνικ κατέδειξε τὴν ὑπεροχὴν τῶν Ρῶσσω.

Μαζὶ δὲ μὲ τὴν ἀνησυχίαν ἤρχισε καὶ ἡ ἔρευνα τοῦ αἰτίου τῆς καθυστέρησεως. Καὶ οὐχὶ δυσκόλως εὐρέθη τοῦτο. Παρὰ τὰς μεγάλας δηλαδὴ δαπάνας, εἰς τὰς ὁποίας ὑποβάλλονται οἱ ἀμερικανοὶ ὑπὲρ τῆς ἐκπαιδεύσεως, ἀπεκαλύφθη, ὅτι αὕτη πάσχει ἀπὸ μέγα, βασικόν, σφάλμα, τὸ ἀκόλουθον:

Οἱ ἀμερικανοὶ ἀσήμερον τοῦλάχιστον μέχρι τοῦδε ἔτρεπον ἐκτίμησιν εἰς ἀκραιφνῶς ἐπιστημονικὴν μόρφωσιν, ἥτις δὲν ὑπισχνεῖται ἀ μ ε σ ο ν ὕλικόν κέρδος. Τούτου δὲ ἐνεκα καταπληκτικῶς περιορίζεται εὐρεία καὶ θαθεῖα ἀνάπτυξις τῆς διανοίας. Χάριν τοῦ οἰκονομικοῦ κέρδους, τὸ ὅποιον φέρει ἡ ἀνάπτυξις τῆς τεχνικῆς, καλλιεργοῦνται εἰς τὰ σχολεῖα, μάλιστα δὲ εἰς τὰ τῆς μέσης ἐκπαιδεύσεως, κυρίως αἱ χρήσιμοι εἰς τὴν πρακτικὴν ζωὴν ἱκανότητες, αἱ ἱκανότητες πρὸς καλὴν συμπεριφορὰν, πρὸς προσαρμογὴν εἰς τὴν κοινὴν γνῶμην, πρὸς τὰς ἀπαιτήσεις τῆς κοινωνίας κλπ.

Ἀλλ' ἡ μὲ μεγάλην ὑπερβολὴν καλλιεργουμένη κοινωνικὴ αὕτη μόρφωσις φονεύει τὴν προσωπικὴν ἐκάστου διάνοιαν καὶ βούλησιν, προάγει τὴν ὑποτίμησιν τῆς ἀναπτύξεως τῆς ἱκανότητος τοῦ διανοεῖσθαι κατ' αὐστηρὰν λογικὴν ἀκολουθίαν. Ἀποφεύγεται π.χ. λύσις μαθηματικῶν προβλημάτων κατὰ μέθοδον θεωρητικῶς αἰτιολογοῦσαν τὰς σχετικὰς πράξεις, διδάσκεται δὲ αὕτη ὁλως πρακτικῶς.

Συναφὲς πρὸς τὸ μειονέκτημα τοῦτο τῆς ἀμερικανικῆς παιδείας εἶναι καὶ τὸ τῆς ἐλευθερίας, τὴν ὁποίαν ἔχουν οἱ μαθηταὶ περὶ τὴν ἐκλογὴν τῶν μαθημάτων, ἥτις ἐλευθερία συνεπάγεται πλειστάκις ἀποφυγὴν κοπιώδους προσπάθειας πρὸς μάθησιν καὶ ὑπὸ μαθητῶν, οἵτινες ἔχουν τὴν ἱκανότητα νὰ διαπρέπουν εἰς τὴν ἔρευναν δυσχερεστάτων ζητημάτων.

Οἱ ρωσσοῦχοι σποῦνικ ὑπῆρξαν διὰ τοὺς Ἀμερικανούς τὸ ἐγερτήριον σάλπισμα πρὸς ταχεῖαν ἀνάληψιν καὶ ἐκβολὴν τοῦ νοσηροῦ πνεύματος, τὸ ὅποιον διέπει τὴν ἐκπαίδευσιν αὐτῶν. Κατανοοῦν νῦν οἱ Ἀμερικανοί, ὅτι οἱ Ρῶσσοι ζῶσι μὲν ὑπὸ στυγερὰν δικτατορίαν, ἀλλὰ τρέφουν ἀπόλυτον σεβασμὸν πρὸς τὴν αὐστηράν, πρὸς τὴν ἀκραιφνῆ, ἐπιστήμην καὶ δὲν ἀφήνουν τοὺς μαθητὰς ἐλευθέρους νὰ ἐκλέγουν, ἀλλ' ἀναγκάζουν αὐτοὺς σοβαρῶς ἐργαζόμενοι νὰ καταδεικνύουν καὶ νὰ ἀναπτύσσουν τὰς ἱκανότητάς αὐτῶν.

Οἱ Ἀμερικανοὶ ἔχουν τὴν μεγάλην ἀρετὴν, ὅτι ἀναγνωρίζουν ἀδυστάκτως τὰς ἑλλείψεις αὐτῶν· δὲν ἀρκοῦνται δὲ εἰς μεμψιμοιρίαν, ἀλλὰ προβαίνουν ταχέως εἰς πλήρωσιν τῶν ἑλλείψεων καὶ εἰς διόρθωσιν τῶν σφαλμάτων.

Γενικὴ ἦτο μετὰ τὴν ἐκτόξευσιν τοῦ πρώτου σποῦνικ ἡ κραυγὴ: «Κρίσις εἰς τὴν παιδείαν τῶν Ἑνωμένων Πολιτειῶν» καὶ ἡ ἀπαίτησις νὰ ἐξευρεθῇ ταχέως ὁ τρόπος τῆς ἐξόδου ἐκ τῆς κρίσεως. Χαρακτηριστικὸν δὲ τούτου εἶναι σχέδιον τοῦ James Conant, πρώην πρεσβευτοῦ ἐν Γερμανίᾳ καὶ ἄλλοτε προέδρου τοῦ πανεπιστημίου Harward. Ἐν τῷ σχεδίῳ τούτῳ ὁ Conant δεικνύει παραστατικῶς δι' εἰκόνων, πῶς διακρίνεται κατὰ τὴν διδασκαλίαν Ἀμερικανὶς μαθητρία καὶ πῶς Ρῶσσοι μαθηταί.

Ἡ μὲν Ἀμερικανὶς μαθητρία, καθ' ὃν χρόνον ὁμιλεῖ ὁ διδάσκαλος, χωρὶς νὰ δίδῃ προσοχὴν τινα εἰς τὰ λεγόμενα ὑπ' αὐτοῦ, εἶναι βυθισμένη εἰς ἐλκυστικὸν εἰκονογραφημένον περιοδικόν. Αἱ δὲ περὶ Ρῶσσω μαθητῶν εἰκόνες δεικνύουν πᾶσαι αὐτοὺς ἀκολουθοῦντας μὲ σοβαράς, τεταμένας φυσιογνωμίας τὴν διδασκαλίαν κατὰ τὴν ἐκμάθησιν π.χ. τῆς ἀγγλικῆς γλώσσης ἢ κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν μετρήσεων ἐν τῇ φυσικῇ ἢ κατὰ τὴν παρασκευὴν πειραμάτων χημείας.

Ἀφ' ἑνὸς μὲν χαλαρὰ συζήτησις, κατὰ τὴν ὁποίαν οὐδεμία διαφορὰ παρατηρεῖται μεταξὺ διδασκάλου καὶ μαθητοῦ, οἵτινες στρέφονται πρὸς ἀλλήλους ἐλευθέρως ὁμιλοῦντες· ἀφ' ἑτέρου δὲ αὐστηρὰ καθοδήγησις, κατὰ τὴν ὁποίαν εἰς τὸ κέντρον τῆς σκηνῆς στέκεται ὁ διδάσκαλος.

Συναφὲς πρὸς τὴν ἐλευθερίαν περὶ τὴν ἐκλογὴν τῶν μαθημάτων λίαν ὑπερβολικὴ εἶναι εἰς τὰς Ἑνωμένας πολιτείας ἡ ἐκτίμησις, ὁ νοσηρὸς σεβασμός, εἶναι δυνατόν νὰ λεχθῇ, πρὸς τὸ παιδί καὶ ἡ ἐξ αὐτῆς πηγάζουσα ἀπεριόριστος ἐλευθερία αὐτοῦ. Κατὰ τῆς ἐκτιμήσεως καὶ τῆς ἐλευθερίας ταύτης εἶναι δυνατόν νὰ λεχθοῦν τὰ ἀκόλουθα: Τὸ παιδί ἐκ φύσεως ἐπιθυμεῖ τὴν συνετὴν καθοδήγησιν τῶν γονέων καὶ ἄλλων ἐνηλίκων, μὲ τοὺς ὁποίους ἔρχεται εἰς ἐπικοινωνίαν. Καθοδήγησις δὲ παρεχομένη μὲ σύνεσιν γίνε-
ται δεκτὴ μὲ εὐγνωμοσύνην. Συνετὴ δὲ εἶναι ἡ καθοδήγησις, ἐὰν προφυλάσῃ μὲν ἀπὸ τὴν διάσπασιν τῆς

προσοχῆς καὶ ἀπὸ τὴν ἀκαταστασίαν τῆς δουλείας, οἵτινες εἶναι ἀναπόφευκτοι, δταν παρέχεται ἀπερίοριστος ἐλευθερία, ἐπιδιώκῃ δέ, καὶ δὴ ἐπιτυχῶς, διὰ τῆς παροχῆς ἐλλόγου ἐλευθερίας τὴν ὁμαλὴν κατ' αὐτὴν ἐργεσίαν ἀνάπτυξιν καὶ τῆς διανοίας καὶ τῆς δουλείας.

Κατὰ τὴν διαπαιδαγώγησιν τοῦ παιδιοῦ, ἡ μὲν μητέρα ἐκπροσωπεῖ τὴν ἀρχὴν τῆς τρυφερότητος, ὁ δὲ πατέρας τὴν ἀρχὴν τῆς αὐστηρότητος (οὐχὶ τὴν ἀρχὴν τῆς σκληρότητος). Ἡ ἀρχὴ δὲ τῆς αὐστηρότητος ἐκ φύσεως ἐπιτάσσει σχετικὴν ἀπόστασιν μεταξύ τέκνου καὶ πατρὸς. Ὅσον δὲ ἐλλογωτέραν καὶ σταθερωτέραν ἀπόστασιν γινώσκει νὰ τηρῇ ὁ πατέρας ἔναντι τοῦ τέκνου του, τόσον ὁμαλότερα καὶ ἰσχυροτέρα ἀναπτύσσεται εἰς αὐτὸ ἡ δύναμις ἀντιστάσεως κατὰ ἀτόπων ἐκδηλώσεων τῶν ὁρμῶν. Τοῦτο δὲ σημαίνει, ὅτι εἰς τόσον ἀκριβῶς μεγαλύτερον βαθμὸν δύναται νὰ ρυθμίζῃ τὰ τῆς ζωῆς τὸ πνεῦμα.

Ἐν ταῖς Ἑνωμέναις Πολιτείαις τῆς Ἀμερικῆς καταργεῖται ἡ ἀπόστασις αὕτη καὶ οἱ πατέρες προσπαθοῦν νὰ γίνωνται φίλοι, σύντροφοι, τῶν τέκνων, ὡς ἔαν καὶ ταῦτα ἦσαν ἐνῆλικοι. Παραγνῶρίζεται ἐκεῖ ἡ παιδαγωγικὴ ἀλήθεια, ὅτι ἐκ φύσεως τὸ παιδί θέλει νὰ ἐλῇ εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ πατρὸς τὸν «παντοδύναμον Θεόν». Διὰ τοῦτο τὸν πατέρα, ὅστις δεικνύει ὑπερβολικὴν θερμότητα, ὑπερβολικὴν τρυφερότητα, δὲν τὸν ἀγαπᾷ τὸ τέκνον περισσότερον τοῦ αὐστηροτέρου, ἀλλ' ἐνστικτωδῶς μᾶλλον περιφρονεῖ αὐτόν. Τοιοῦτοτρόπως τὸ τέκνον συγχρόνως στερεῖται τῆς πολυτίμου παρορμήσεως εἰς πνευματοκρατικὴν διάπλασιν τῆς ζωῆς του, ἡ ὁποία αὐθορμήτως παρέχεται ἐκ τοῦ μετὰ συνέσεως αὐστηροῦ πατρὸς. Χαρακτηριστικὸν γνῶρισμα τῆς συγχρόνου ἀμερικανικῆς οἰκογενείας εἶναι ἡ μεγάλη μείωσις τῆς σημασίας τοῦ πατρὸς.

Υἱοὶ καὶ θυγατέρες, οἱ ὅποιοι ἡγάπων βαθέως τοὺς πατέρας αὐτῶν, ἦσαν συχνότατοι εἰς ἱστορικὰς περιόδους, κατὰ τὰς ὁποίας δὲν ἐπῆρχετο καὶ εἰς τὸν νοῦν νὰ τεθῇ ζήτημα περὶ συναδελφικῶν σχέσεων μετὰ τὰ τέκνα. Διότι σχεδὸν ἐξ ὁλοκλήρου ἡ ἀγάπη ὑπάρχει ὑπὸ τὴν μορφήν τοῦ σεβασμοῦ καὶ μόνον ὡς τοιαύτη εἶναι δυνατόν νὰ διατηρῇται σταθερὰ μεταξύ γονέων καὶ τέκνων καὶ μεταξύ μαθητῶν καὶ διδασκάλων. Ἐν Ἀμερικῇ, ἔνεκα τῆς ὑπὸ τοῦ πολιτεύματος, χάριν τῆς συγχωνεύσεως τῶν ἐκ τῶν διαφορωτάτων χωρῶν προερχομένων κατοίκων, ἀπαιτουμένης ἐξομωύσεως τῶν πάντων, εὐνοεῖται εἰς μέγαν βαθμὸν ὁ ἐξαφανισμὸς τῆς διαφορᾶς μεταξύ νέων καὶ γερόντων, παιδιῶν, ἐφήδων καὶ ἐνῆλικων, καὶ πρὸ πάντων μεταξύ μαθητῶν καὶ διδασκάλων, μεταξύ εὐφυῶν μαθητῶν καὶ μὴ εὐφυῶν. Ἐντεῦθεν δὲ πηγάζει ὁ ἐξαφανισμὸς τοῦ κύρους τῶν διδασκάλων, ἡ διατήρησις τοῦ ὁποίου εἶναι μέγα παιδαγωγικὸν μέσον.

Περὶ τοῦ σεβασμοῦ ὡς μορφῆς ἀγάπης ἐθεδιασμένη ὑπὸ ἀκροατῶν μου, μάλιστα δὲ ὑπὸ ἀκροατριῶν μου, ὅτε ἐδίδασκον ἐν τῇ Πανεπιστημίῳ. Τινὲς τούτων ἔλεγον εἰς ἐμέ, μετὰ σχετικὸν μάθημά μου, ὅτι θὰ ἡγάπων πολὺ βαθύτερον τοὺς πατέρας των, ἂν οὗτοι δὲν ἐξεπλήρουν ἄνευ ἀντιρρήσεώς τινος πᾶσαν ἐπιθυμίαν των. «Θὰ τοὺς ἐσεβόμθα ὡς θεῖα πρόσωπα», ἔ-

λεγον. Τινὲς δὲ ἔλεγον, ὅτι ἀπέκρουσαν προτάσεις γάμου πρὸς ἄνδρας, οἱ ὅποιοι, ὡς εἶχον διαγνώσει ἐκ τῆς μετ' αὐτῶν συναναστροφῆς οὐδεμίαν θὰ ἐπεδείκνυνον ἀντίστασιν πρὸς οἱ αὐτὴν ποτὲ ἀξίωσιν των ὡς σύζυγοι.

Ἐν Ἀμερικῇ γίνεται χρῆσις εἰς τὰ σχολεῖα τοιούτων μεθόδων διδασκαλίας, ὥστε οἱ μαθηταὶ νὰ μὴ ὑποβάλλωνται, εἰ δυνατόν, εἰς κανένα κόπον. Δὲν πρέπει νὰ κουράζωνται οἱ μαθηταὶ πρὸς κτήσιν γνώσεων παίζοντες πρέπει νὰ μανθάνουν. Διὰ τοῦτο κατὰ τὸν μέσον ὅρον οἱ μαθηταὶ τῶν ἀμερικανικῶν σχολείων σφόδρα ὑστεροῦν τῶν μαθητῶν τῶν ἐν Εὐρώπῃ σχολείων κατὰ τὸν μέσον ὅρον εἰς λόγον ἐπιδόσεως. Εἰς τοῦτο δέβαια πολὺ συντελεῖ καὶ ἡ ἀψυχολόγητος διάρθρωσις τῆς ἐκπαιδεύσεως.

Ἐτερον ἐλάττωμα τῶν Ἑνωμένων Πολιτειῶν, οὐχὶ ἀσήμαντον, σχετικὸν δὲ μετὰ τὸ ἀνωτέρω παρατεθέν, εἶναι τὸ ἀκόλουθον: Ὑπερέχει εἰς αὐτὰς ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ εἰς μεγάλην ὑπερβολὴν καὶ εἰς τὸν οἰκογενειακὸν εἶον καὶ εἰς τὸν κοινωνικὸν ἡ γυνὴ ἔναντι τοῦ ἀνδρός. Τοῦτο δὲ σημαίνει, ὅτι δὲν ἀναπτύσσεται πλήρης καὶ ἀρτία εἰς τὴν γυναῖκα ἡ γυναικότης, δηλαδὴ αἱ πρωτεύουσαι εἰς τὴν γυναῖκα ψυχικαὶ λειτουργίαι, ὑπάρχει δὲ σφοδρὰ ἡ ροπὴ πρὸς ἀνάπτυξιν εἰς αὐτὴν κατὰ μεγάλην ὑπερβολὴν λειτουργιῶν καὶ ἰδιοτήτων, αἵτινες εἶναι πρωτεύουσαι μὲν εἰς τὸν ἄνδρα, ὑπάρχουν δὲ καὶ εἰς τὴν γυναῖκα, ἀλλ' εἰς πολὺ μικρότερον βαθμὸν. Κατ' ἀναπόφευκτον ἀνάγκην εἰς τὸν ἄνδρα δὲν ἀναπτύσσεται πλήρης καὶ ἀρτία ἡ ἀνδρικότης, δηλαδὴ αἱ παρ' αὐτῷ ἰδιότητες ἐκδιάζεται δὲ οὕτως ἡ ἀνάπτυξις γυναικειῶν κυρίως λειτουργιῶν καὶ ἰδιοτήτων, αἵτινες ὑπάρχουν καὶ εἰς τὸν ἄνδρα εἰς μικρότερον βαθμὸν. Ἐντεῦθεν ἐρμηνεύεται ἡ παρά φύσιν, ἡ νοσηρὰ, ὑπερβολικὴ οἰκειότης, ἡ τάσις πρὸς σύναψιν συναδελφικῆς φιλίας τοῦ πατρὸς πρὸς τὰ τέκνα ἀντὶ τῆς ἐλλόγου, φυσικῆς, οἰκειότητος καὶ ἀποστάσεως, αἵτινες γεννοῦν τὸν σεβασμὸν πρὸς τὸν πνευματικῶς ὑπερέχοντα πατέρα. Ἐκ τῆς ἀνωμάλου ταύτης ἀναπτύξεως ἐρμηνεύεται καὶ ὁ μέγας ἀριθμὸς διαζυγίων καὶ νευρώσεων.

Τὰ φαινόμενα ταῦτα ἤρχισαν νὰ ἀναφαίνωνται ἀπὸ πολλοῦ καὶ εἰς τὴν Εὐρώπην διότι ὁ κατ' ἀρχὴν εὐλογος ἀγὼν πρὸς ἀναγνώρισιν τῆς γυναικὸς ὡς ἰσοτίμου πρὸς τὸν ἄνδρα ἔχει ἀκολουθήσει οὐχὶ ὀρθὴν ὁδόν. Ἀλλ' εἰς πολὺ μικροτέραν ἔκτασιν ἢ ἐν Ἀμερικῇ συμβαίνει τοῦτο ἐν Εὐρώπῃ.

Ἀλλ' αἱ Ἑνωμέναι Πολιτεῖαι τῆς Ἀμερικῆς ἔχουν καὶ πολλὰ σημαντικώτατα πλεονεκτήματα, τινὰ ἐκ τῶν ὁποίων κρίνομεν ἀναγκαῖον νὰ παραθέσωμεν ἑνταῦθα:

Διακρίνονται οἱ Ἀμερικανοὶ διὰ τὴν εἰλικρίνειαν, διὰ τὴν ἀδίστακτον ὁμολογίαν ἐλλείψεων καὶ σφαλμάτων αὐτῶν. Τοῦτο δὲ εἶναι πρῶτος ὁρος σταθερᾶς ἀποφάσεως περὶ πληρώσεως τῶν ἐλλείψεων καὶ ἐπανορθώσεως τῶν σφαλμάτων. Ἀριστον τεκμήριον τοῦτου εἶναι, ὅτι εὐθὺς ἀπὸ τῆς ἐκτοξεύσεως τοῦ πρώτου σποδτικῆς σύντονος καταβάλλεται προσπάθεια πρὸς βελτίωσιν τῆς ἐρεῦνης τοῦ διαστήματος. Τὸ δὲ ἀποτέλεσμα εἶναι, ὅτι πλησιάζει ὁ χρόνος, καθ' ὃν οἱ Ἀμερικανοὶ θὰ ἀνέλθουν εἰς τὸ αὐτὸ καὶ οἱ Ρῶσοι ἐπίπεδον

ΙΩΑΝΝΗΣ ΕΡΡΙΚΟΣ ΠΕΣΤΑΛΟΤΣΗΣ

(1746 - 1827)

ΓΕΩΡΓΙΟΥ Ν. ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΥ

Ὁ ἐπιθυμῶν νὰ γνωρίσῃ καὶ νὰ ἐννοήσῃ τὰς ιδέας, καὶ δὴ τὰς παιδαγωγικὰς, τοῦ Πεσταλότση, ὀφείλει νὰ γνωρίσῃ τὴν ἐν τῷ βίῳ πολύμοχθον καὶ ἀγωνιστικὴν δρᾶσιν του, τὴν καταυγαζομένην ὑπὸ τοῦ φωτὸς τῆς ἀστειρεύτου ἀγάπης του πρὸς τὸν λαὸν καὶ τὰ πτωχὰ καὶ ἀπροστάτευτα παιδιὰ τοῦ λαοῦ. Διότι οὐδεὶς μέγας διανοούμενος, ὡς ὁ Πεσταλότσης, ἐπεδίωξε καὶ ἐμόχθησε διὰ τὴν ἐν τῇ ζωῇ του πραγματικῶς καὶ ἐφαρμογὴν τῶν ιδεῶν του, ὥστε αὐτὴ νὰ

εἶναι κάτοπτρον τῶν πόθων καὶ ιδανικῶν του. Καὶ τὰνάπαλιν. Ἡ ἐν τῷ βίῳ δρᾶσις τοῦ Πεσταλότση δύναται νὰ κατανοηθῇ καὶ ἐρμηνευθῇ ἐκ τῆς γνώσεως τῆς νοοτροπίας καὶ τῶν παιδαγωγικῶν ιδεῶν του. Ἰδέαι καὶ δρᾶσις ἐν τῷ βίῳ ἀποτελοῦσιν ἐνιαῖον ὅλον διὰ τὸν Πεσταλότσην. Δι' ὃ καὶ ὑπὸ τῶν μελετητῶν τῶν θεωριῶν του, ἐρευνᾶται ἐν ἰσῇ μοίρᾳ ἢ ἐν τῷ βίῳ δρᾶσις, ἢ τόσον πολυκύμαντος καὶ ἐργώδης, ἐν συνδιασμῷ πρὸς τὴν γνῶσιν καὶ τὴν ἐφαρμογὴν τῶν

ἐπιδόσεως εἰς τὴν ἐρευναν ταύτην. Πιθανὸν δὲ εἶναι καὶ νὰ ὑπερβάλουν αὐτοῦς.

Οἱ Ἀμερικανοὶ δὲν κατέχονται ὑπὸ τοῦ πάθους τῆς μνησικακίας, εἶναι ἀπηλλαγμένοι ἀπὸ τὸ κοινωνικῶς ὀλέθριον πάθος τοῦ φθόνου καὶ τῆς ζηλοτυπίας. Διὰ τοῦτο εἰς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας καὶ ἄλλοθενεῖς νέοι εἶναι εὐκόλῳ νὰ ἀναπτύσσουν εἰς τὸν ὕψιστον δυνατὸν βαθμὸν τὰς ἱκανότητας αὐτῶν. Τί δὲ σημαίνει ὁ φθόνος, νομίζω, ὅτι πρέπει ἐκ πείρας νὰ γνωρίζωμεν καλῶς ἡμεῖς, οἱ Ἕλληνες, τῶν ὁποίων οἱ πρόγονοι ἀπέδιδον τὸν φθόνον καὶ εἰς τοὺς θεοὺς. «Φθονερὸν τὸ θεῖον» ἔλεγον οὗτοι. Ἀκριδῆς παρατήρησις ἤθελε δεῖξει, ὅτι εἰς τὴν πατρίδα μας πολλάκις ἐνήλικοι καὶ γέροντες ἀνελθόντες εἰς ἀξιώματα, ἱστάμενοι δὲ πρὸ τοῦ χεῖλους τοῦ τάφου, φλέγονται ὑπὸ φθόνου πρὸς νεαροὺς ὁμοτέχνους, οἵτινες δεικνύουν ἐξαιρετικὴν εὐδοκίμησιν, καὶ τὸ πᾶν εἶναι δυνατὸν νὰ πράττουν πρὸς καταποντισμὸν αὐτῶν. Εἶναι δυστυχῶς δύσκολον, ἂν μὴ ἀδύνατον εἰς πολλοὺς Ἕλληνας, νὰ ἀνέχονται νέους ἱκανοὺς εἰς ἀνάνεωσιν ἐν γένει τῶν περὶ τῆς ζωῆς ἀντιλήψεων, καὶ ἂν αὗται μετὰ λόγου εἶναι διάφοροι τῶν ἰδικῶν των. Εἶναι δύσκολον νὰ δέχονται, ὅτι χωρὶς ἔλλογον τὴν ἀνανέωσιν ταύτην ἀσφαλῆς εἶναι ἢ καταστροφὴ. Τὸ μόνον, τὸ ὁποῖον ταράσσει αὐτοὺς, εἶναι, ὅτι ἐνδέχεται οἱ νέοι νὰ ἐπισκιάσουν τὴν φήμην των, ἀδιαφοροῦν δὲ περὶ τοῦ μέλλοντος τοῦ ἔθνους. Ὁ φθόνος εἶναι μία τῶν μεγίστων κοινωνικῶν κακιῶν, ἐκ τῆς ὁποίας προέρχονται πολλὰ ἄλλα. Ὁ φθονερὸς στερεῖται ἡθους καὶ εἶναι ἀδύνατος νὰ ἐπιδρῇ εὐμενῶς ἐπὶ τῆς διαπλάσεως τοῦ ἡθους τῶν νέων. Ἡ Ἀμερικὴ, ὡς εἶπομεν, εἶναι ἢ κατ' ἐξοχὴν ἀπηλλαγμένη τοῦ φθόνου μεγάλη χώρα. Ἐν Ἀμερικῇ ὑπάρχει ἄριστα ὀργανωμένη φιλανθρωπία.

Πλείστοι δὲ πλούσιοι διακρίνονται διὰ τὴν γενναιοδωρίαν των καὶ πρὸς τοὺς ἄλλους λαοὺς.

Αἱ Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι τῆς Ἀμερικῆς τέλος ἔχουν σήμερον ἐν ἀντιπαραβολῇ πρὸς τὴν Εὐρώπην, ἥτις πάσχει ἀπὸ τὸ μέγα θάρος μακροτάτης παραδόσεως, τὸ μέγα πλεονέκτημα, ὅτι μὴ θαυνομένη ἀπὸ ὑπερβολικὰ μακρὰν παράδοσιν δύναται ἀδιστάκτως νὰ δέχονται πᾶν πρόβλημα, τὸ πρῶτον ἀναφαινόμενον, καὶ νὰ ἐπιλαμβάνονται αὐτοῦ μετὰ δλας τὰς δυνάμεις, καὶ ἂν τυχὸν τοῦτο ἐκ πρώτης ὄψεως φαίνεται

ἐνᾶντιον προσοχῆς ἢ παράδοξον. Σκόπιμον κρίνομεν νὰ παραθέσωμεν συγκεκριμένον παράδειγμα τοῦ μεγάλου τούτου πλεονεκτήματος τῶν ἀμερικανῶν. Τὴν ἀνάπτυξιν τῆς παρὰ ψυχολογίας—δὲν πρέπει νὰ συγχέεται αὕτη μετὰ τὸν πνευματισμὸν—εἰς ἀπηκριβωμένην ἐπιστήμην, ἥτις ἐρευνᾷ δι' αὐστηρῶν, ἀκραιφνῶς ἐπιστημονικῶν, μεθόδων. Ἡ ἐπιστήμη αὕτη καλλιεργεῖται μὲν καὶ ἐν Εὐρώπῃ ἀπὸ πολλοῦ, ἀλλὰ ἐπὶ μακρὸν πρότερον, ἐν μέρει δὲ καὶ σήμερον, δὲν ἀνεγνωρίζετο, ἐδυσφημεῖτο δὲ πρὸ πάντων ὑπὸ τῶν Πανεπιστημίων. Ἡ Ἀμερικὴ εἶναι κυρίως ἡ χώρα, ἐν τῇ ὁποίᾳ εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἄνευ προκαταλήψεως ἢ ἐπιστήμης αὕτη σοβαρῶς καλλιεργεῖται καὶ εἰς Πανεπιστήμια ἀπὸ πολλῶν δεκαετιῶν οὕτως, ὥστε νὰ εἶναι δυνατὸν νὰ λεχθῇ, ὅτι ἡ παραψυχολογία σήμερον ἐγκυρότερον ἀπὸ πᾶσαν ἄλλην ἐπιστήμην παρέχει ἀδιάσειστον ἐπιστημονικὴν ἀναίρεσιν τοῦ ὕλισμου καὶ οὕτω γίνεται ἔρεισμα τῆς θρησκείας, τῆς Ἠθικῆς, τῆς ψυχικῆς ὑγιεινῆς, καὶ ὅτι ἀσκεῖ ἐν γένει ἐπιδράσιν ἐπὶ πασῶν τῶν ἀνθρωπίνων σχέσεων.

Οἱ δύο μεγάλοι οἰκουμενικοὶ πόλεμοι, μάλιστα δὲ ὁ δεύτερος, ὅστις ἔδωκεν εἰς τὰς Ἡνωμένας πολιτείας τὴν πολιτικὴν ἡγεσίαν τοῦ Δυτικοῦ κόσμου, γίνονται εἰς αὐτὰς πλουσία ἀφτηρία μεγάλης παραδόσεως, οἱ καρποὶ τῆς ὁποίας εἰς λόγον παμμεροῦς (οὐχὶ ἀπλῶς καὶ μόνον μηχανικοῦ) πολιτισμοῦ θὰ ἐμφανισθοῦν κατὰ μεγίστην πιθανότητα μετὰ τινος γενεάς. Πάντα τὰ σημερινὰ ἐλαττώματα, τὰ μεγάλα σφάλματα π.χ. περὶ τὴν ἀγωγὴν τῆς νεολαίας, ἢ ἄτοπος ἐν τῇ οἰκογενείᾳ καὶ ἐν τῇ κοινωνίᾳ ὑπεροχὴ τῆς γυναικὸς κλπ., θὰ ἐξαφανισθοῦν, αἱ δὲ δυνάμεις τοῦ νεωτάτου τούτου ἔθνους ἀναπτυσσόμεναι ὁμαλῶς, ἄνευ ἐσωτερικῶν, ψυχικῶν, ἐμποδίων, θὰ δημιουργήσουν πολιτισμὸν, ἐσωτερικὸν καὶ ἐξωτερικόν, ἰδιότυπον, ἐφάμιλλον δὲ πρὸς τὸν πολιτισμὸν τῆς Εὐρώπης, ὅτε αὕτη διετελεῖ ὑπὸ πᾶσαν ἐποψίν ἐν ἀκμῇ.

Βεβαίως δὲν προτιθεμαι ἐγκαυθῆαι νὰ προβῶ εἰς γενικὸν χαρακτηρισμὸν τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν. Ἀπλῶς καὶ μόνον ἔκρινα καλὸν νὰ ὑποδείξω μερικὰ ἐλαττώματα αὐτῶν, τὰ ὁποῖα εἶναι δυνατὸν παρ' ἡμῖν νὰ ἐκλαμβάνωνται ὡς προτερήματα ἕνεκα τῆς αἰγλης, ἥτις περιβάλλει σήμερον τὴν μεγάλην ταύτην δυνάμιν, καὶ νὰ ἐξάρω μερικὰς μεγάλας ἀξίας σεβασμοῦ καὶ μιμήσεως ἀρετὰς.

ιδεῶν του¹.

Ἐν τῇ παρούσῃ μικρᾷ πραγματεῖᾳ περὶ Πεσταλότση, παρέχονται νύξεις μόνον περὶ τῶν κυρίων σταθμῶν τῆς ζωῆς του, τῆς κυρίας προσπαθείας καταβληθείσης διὰ τὴν ἐκθεσιν καὶ ἔρευναν τῶν παιδαγωγικῶν θεωριῶν του.

Ἐξετάζοντες τὸν βίον, τὴν νοστοπρίαν καὶ ἰδιαιτέραν φύσιν τοῦ Ἰωάννου Ἑρρίκου Πεσταλότση (Johann - Heinrich Pestalozzi (1746 - 1827), γεννηθέντος ἐν Ζυρίχῃ τῆς Ἑλβετίας, παρατηροῦμεν, ὅτι κατὰ τὴν περίοδον τῆς ζωῆς καὶ ἐξελιζέως του εὗρίσκετο ἐν ἀκμῇ ὁ Γερμανικὸς Νεοανθρωπισμὸς (Neuhumanismus) — Gessner, Ernesti, Herder, Humpoldt, Schiller, Goethe κ.ά. ὡς ἐπίσης καὶ τὰ καινοφανῆ καὶ ἐπαναστατικὰ κοινωνικὰ καὶ παιδαγωγικὰ διδάγματα τοῦ J. J. Rousseau, ἅτινα ἤσχουν τεραστίαν ἐπίδρασιν καὶ ἀναταραχὴν ἐπὶ τῶν νέων καὶ τῶν διαγινόμενων τῆς ἐποχῆς. Καὶ οἱ μὲν νεανθρωπισταὶ προέβαλλον τὸ ἴδιον ἐγὼ πρὸς πλήρη κατανόησιν τῶν ἀρχαίων (Ἑλλήνων - Ῥωμαίων) καὶ τοῦ πολιτισμοῦ των, ὁ δὲ Rousseau προέβαλλε νέας ἀρχὰς κοινωνίας τῶν ἐνγλίκων ἀνθρώπων καὶ ἀγωγῆς τῶν ἀνηλίκων.

Ὁ Πεσταλότσης εἰσαχθεὶς ἐν Ζυρίχῃ εἰς τὸ πνεῦμα τῶν ἀρχαίων, ἀν καὶ οὐχὶ ἀρχοῦντως καὶ συστηματικῶς, ἐνεστερνίσθη τὴν τάσιν τοῦ νεανθρωπισμοῦ πρὸς ἀνύψωσιν τοῦ κατωτέρου στρώματος τοῦ λαοῦ (κατὰ τὸ πνεῦμα τοῦ Ἑρδέρου) μὲ τὴν ἐξῆς οὐσιώδη διαφορὰν, χαρακτηριστικὴν τῆς ἰδιορρυθμίας του: Ἰδεῶδες τῶν Γερμανῶν κλασικῶν τοῦ Νεοανθρωπισμοῦ, τὸ ἰδεῶδες τῆς αὐτοαγωγῆς. ἰδεῶδες αἰσθητικῆς ἀνθρωπιστικῆς ἀγωγῆς.

β) Ἰδεῶδες τοῦ Πεσταλότση: Τὰ πάντα διὰ τοὺς ἄλλους, τίποτε δι' ἑαυτόν. Τὰ πάντα ὑπὲρ τῶν ἄλλων, μέσῳ τῆς ἀγάπης. Διὰ τοῦ ἐν τῇ φύσει τοῦ ἀκατασκέτου ρεύματος τῆς ἀγάπης, ἐχαρακτηρίσθη ἡ ὅλη ἐν τῷ βίῳ δρασίς του καὶ ὁ ἴδιος ὡς μεγαλοφυής.

Α'. Ἐπιδράσεις ἐπὶ τοῦ Πεσταλότση ἐπὶ μέρους:

α) Ἐκ τῆς θρησκευτικῆς ἀτμοσφαιρας τῆς γενεαίρας του Ζυρίχης.

β) Ἐκ τῆς ἀνθρωπιστικῆς - στωϊκῆς διδασκαλίας τῶν καθηγητῶν του Botner καὶ Steininger.

γ) Ἐκ τῶν συγγραμμάτων τοῦ J. J. Rousseau καί,

δ) Ἐκ τῆς «Φυσιοκρατίας» τοῦ Rousseau, τοῦ νέου Εὐαγγελίου τοῦ Rousseau, κατὰ τὸ ὅποιον ὑφίσταται «φυσικὴ τάξις ἐν τῷ κόσμῳ», ἥτις κανονίζει τὸσον τὰς σωματικὰς, ὅσον καὶ τὰς ψυχικὰς δυνάμεις τῶν ἀνθρώπων.

ε) Ἐκ τῆς ἐννοίας τῆς ἠθικῆς αὐτονομίας (πολλὰ διὰ τοῦ Fichte).

ε) Ἐκ τῆς φιλοσοφίας τοῦ Καντίου «ἐλευθερία» - «δράσις».

Β'. Ἰδιορρυθμία τοῦ Πεσταλότση. Οὗτος ὑπῆρξε:

α'.) Δημιουργὸς τοῦ σήμερον ἀποκαλουμένου «παιδαγωγικοῦ περιβάλλοντος».

β'.) Ἀγωγῆς εἰς καθαρὰν, πλήρη κοινωνίαν

ἀνθρώπων, ἐν τῇ ἐννοίᾳ τῆς ἀφυπνίσεως πασῶν τῶν ἐσωτερικῶν δυνάμεων τοῦ ἀνθρώπου.

γ'.) Δημιουργὸς νέου εἶδους «ἐθνικῆς ἀγωγῆς», ἣν ἀπεδέχθησαν αἱ μετέπειτα Κυβερνήσεις διαφόρων ἐθνῶν.

**

Ὅπως καὶ τὸν Rousseau οὕτω καὶ τὸν Πεσταλότσην δὲν δύναται τις, νὰ ἐννοήσῃ, ἀν δὲν λάβῃ ὑπ' ὄψιν τὰς ἀρχικὰς πηγὰς, αἵτινες κεῖνται εἰς τὴν γενέτειραν, ἐν προκειμένῳ τὴν Ζυρίχην τῆς Ἑλβετίας. Ἡ θρησκευτικὴ μεταρρύθμισις ἐν Ἑλβετίᾳ, ὑπὸ τὸν Ζβίγγλιον ἐν Ζυρίχῃ καὶ τὸν Καλθινον ἐν Γενεύῃ, ἔστρεψεν εὐθύς ἐξ ἀρχῆς τὴν προσοχὴν τῆς ἐπὶ τὴν βελτίωσιν, διάδοσιν καὶ προαγωγὴν τῆς ἐκπαιδεύσεως, τὴν θεραπείαν τοῦ πνεύματος τῶν τροφίμων καὶ διάπλαιν αὐτῶν εἰς ἠθικοὺς πολίτας.

Ἐν τῇ Ζυρίχῃ ἐκράτει τὴν ἐποχὴν τῶν σπουδῶν τοῦ Πεσταλότση πνευματικότης· εἰς τὰ ἀνώτερα πνευματικὰ ἰδρύματα μετεδίδετο τὸ πνεῦμα τῆς κλασσικῆς ἀρχαιότητος· ὡσαύτως ἦτο ἰσχυρὰ ἡ ἐπίδρασις τοῦ αἰτήματος τοῦ εὐσεβισμοῦ (Pietismus) πρὸς ἀφύπνισιν τῶν ψυχῶν· ἐπανάστασιν δὲ ἐπήνεγκεν καὶ ἀφθαστον ἐνθουσιασμόν ὁ ὑπὸ τοῦ Rousseau τονισμὸς τῆς Φύσεως, ὡς ἰθυνοῦσης ἀρχῆς διὰ τὴν ἀνθρωπίνην διαβίωσιν. Αἱ ἠθικο - φυσιοκρατικαὶ ἰδέαι τοῦ Rousseau ἐτέθησαν ὡς ὁδηγὸς διὰ τὴν διάπλαιν τῶν ἀνθρώπων καὶ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς παραγωγῆς τῆς χώρας.

Μετὰ τὴν μνηστείαν του μετὰ τῆς Ἀννας Schulthess (1767) ὁ Πεσταλότσης ἀφῆκε τὰς θρησκευτικὰς μελέτας του καὶ ἠγόρασεν ἀγρόκτημα—Neuhof—παρασυρόμενος ἀπὸ τὴν αἰσιοδοξίαν του καὶ τὸν οἰκονομικὸν ἐρασιτεχνισμόν του. Ἡ ἐν λόγῳ ἐπιχείρησις κατέληξεν εἰς θλιβεράν ἀποτυχίαν. Παρὰ ταῦτα, εἰς τὸ πλῆρες ἀναγκῶν καὶ εὐθυνοῦν τοῦτο κτήμᾳ του ἱδρυσεν ὁ Πεσταλότση σχολεῖον διὰ τὰ πτωχὰ παιδιά τῆς περιοχῆς, ἐν τῷ ὁποίῳ θὰ ἔπρεπε νὰ συντηροῦνται οἱ πτωχοὶ μαθηταὶ του μὲ τὴν ἐνασχόλησιν εἰς τὴν βαμβακοκαλλιέργειαν καὶ κατεργασίαν τοῦ δάμβακος, (νὰ φυτεύουν, νήθουν καὶ πωλῶσι τὸν κατεργασμένον δάμβακα). Ἐπεδίωξε δηλαδὴ τὸν συνδυασμὸν μορφώσεως καὶ εἰσαγωγῆς τῶν τροφίμων εἰς τὸν ἐπαγγελματικὸν βίον.

Ἐνταῦθα ἔχομεν τὴν ἐπιδίωξιν πραγματοποίησεως δύο ἀπαιτήσεων: α'.) τῆς παλαιᾶς ἀπαιτήσεως ὑπὸ τοῦ εἰς τάξεις διγρηθωμένου κράτους, ἵνα ὁ πτωχὸς ἀνατρέφεται ἐπὶ τῆς πτωχικῆς βαθμίδος τῆς τάξεώς του. Εἰς τὴν ἀνωτέρω προσπάθειαν ὁμως τοῦ Πεσταλότση προστίθεται β'.) τὸ ἠθικο - κοινωνικὸν στοιχεῖον (προβληθὲν ὑπὸ τῶν φιλανθρωπιστῶν. Ὅτι δηλαδὴ οἱ χωρικοὶ θὰ ἔπρεπε νὰ κερδίζουν τὴν ζωὴν των οὐχὶ μόνον ἀπὸ τὴν καλλιέργειαν τῆς γῆς (γεωργίαν), ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴν ἐνασχόλησιν μὲ τὴν βιομηχανίαν.

Τῷ 1779 ἐναυάγησε πλήρως ἡ ἐπιχείρησις τοῦ Neuhof καὶ διελύθησαν αἱ ἐλπίδες τοῦ Πεσταλότση, νὰ βοηθήσῃ τοὺς πτωχοὺς. Ἐξ αὐτοῦ καὶ προήλθε τὸ ἀξιόσημειωτον σύγγραμμά του: «Βραδυνὰὶ ὥραι ἐνὸς ἐρημίτου» «Abendstunde eines Einsiedlers» (1780) ἐκ 14 σελίδων εἰς γλῶσσαν συνεσφιγμένην. Περιεχό-

μενον: Χαρακτηριστικαί γραμμαὶ τοῦ προσορισμοῦ τῆς ἀνθρωπότητος.—Παρατηρήσεις εἰς ἑαυτὸν: Κυρία ἔννοια: Ὁ προσορισμὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῇ ζωῇ ἐξαρτᾶται ἐκ τῶν προειδοποιήσεων τῆς ἐσωτερικῆς φύσεώς του (Rousseau: «sentiment interieur») τ. ἔ. εἰς τὰ συναισθήματά μας ἀπόκειται οἱ ρυθμίσαι τῆς ζωῆς μας. Ὁ ἄνθρωπος ὀφείλει νὰ ὑπακούῃ εἰς τὸν ἀσφαλῆ, τοῦτον ὁδηγὸν καὶ ὄχι εἰς τὰς τεχνητὰς φωνάς, οἷαι αἱ τῆς μορφωμένης νοήσεως. Πᾶσα ἀγωγὴ ἔχει ὡς πρῶτον καθήκον νὰ διαπλάσῃ τὸν ἄνθρωπον εἰς μέλλον μέλος τελείας ἀνθρωπότητος. «Ἡ ἀνθρωπιστικὴ μόρφωσις πρέπει νὰ προηγήται πάσης ἐπαγγελματικῆς. Πρῶτον ἄνθρωπος καὶ κατόπιν ἐπαγγελματίας».

Ἡ σκέψις ὅμως αὕτη τίθεται εἰς δευτέραν μοῖραν πρὸ τῶν κάτωθι τριῶν ἀρχῶν, ὧν τινων ἐπεδιώχθη ὑπὸ τοῦ Πεσταλότση ἡ ἀμεσὸς πραγματοποίησις: α.) Τῆς ἀρχῆς τοῦ βιοτικοῦ περιβάλλοντος.

Ὁ ἄνθρωπος μορφοῦται διὰ τῆς ἐν τῇ βίῳ ἀτμοσφαίρας τοῦ, διὰ τῶν δεσμῶν τῆς ζωῆς.

Ἀμεσὸς ἐφαρμογὴ τοῦ ἐν λόγῳ ἀξιώματος εἶναι τὸ μάθημα τοῦ γενεθλίου τόπου (Heimat Kunde)—πατριδογνωσία.

β.) Τῆς οἰκογενειακῆς ἀρχῆς. Αἱ οἰκογενεακαὶ σχέσεις εἶναι, κατὰ τὸν Πεσταλότσην, αἱ γνησιώταται, καθαρώταται καὶ ἀρισταὶ πασῶν τῶν ἄλλων. Ἐν αὐταῖς ὑπάρχει τὸ εὐγενέστατον ὑπὲρ πᾶν ἄλλο, τ. ἔ. ἡ ἀγάπη, ἡ πρὸς ἐξέλιξιν πρὸς τὰ πρόσω κινουμένη δύναμις. Ὁ δεσμὸς οὗτος τῆς ἀγάπης μεταξὺ τέκνου καὶ γονέων, εἶναι τὸ μυστικὸν τῆς ζωῆς.

γ.) Τῆς θρησκευτικῆς ἀρχῆς, ἣτις τίθεται ὑπὲρ τὰς λοιπὰς «Εἰμεθα τέκνα τοῦ Θεοῦ». Τὴν σκέψιν ταύτην διετήρησε καθ' ἅπασαν τὴν ζωὴν του. Εἰς τὸν διὰ τῆς ἀγάπης ἰσχυρότατον δεσμὸν Θεοῦ—ἀνθρώπων κατέβηκεν ὁ Πεσταλότσης, οὐχὶ διὰ θεωρητικῶν συλλογισμῶν, ἀλλὰ διὰ φυσικῆς ἐποπτείας τῶν ἀνθρωπίνων δεσμῶν διὰ τῆς ἀγάπης, ὅσον τῶν μεταξὺ γονέων—τέκνων.

Ἐπιθυμῶν νὰ διαπλάσῃ ἐπὶ τὰ βελτίω τὴν κοινωνικὴν καὶ οἰκονομικὴν ζωὴν τῶν χωρικῶν διὰ τῆς μορφώσεως ἐχώρησεν εἰς τὴν συγγραφὴν τοῦ περιφήμου παιδαγωγικοῦ μυθιστορήματός του ὑπὸ τὸν τίτλον: **Λεονάρδος καὶ Γερτρούδη**—«Lienhard und Gertrud» ἐκ τεσσάρων μερῶν, δημοσιευθέντων κατὰ σειρὰν τῇ 1781 (α'. μέρος), τῇ 1783 (τὸ β'. μέρος), τῇ 1785 (τὸ γ'. μέρος) καὶ τῇ 1787 (τὸ τέταρτον μέρος). Τὸ ἔργον ἔχει ἀπὸ τὴν ζωὴν τοῦ λαοῦ ληφθῆναι, διὰ τὸν λαὸν γραφέν καὶ ἐν μέρει εἰς τὴν γλῶσσαν τοῦ λαοῦ. Τὸ πρῶτον μέρος εἶναι τὸ μάλιστα ἐνδιαφέρον καὶ μὲ ποιητικὴν χάριν. Ἐν τῇ Λεονάρδῳ καὶ Γερτρούδῃ περιέχονται ἐπισυναπτόμεναι ὑποδείξεις ἀναγνώσεως—γραφῆς καὶ θρησκευτικοῦ μαθήματος, ἐκ τῶν ἐν Neuhoft ἐμπειρίων τοῦ Πεσταλότση. Δι' αὐτῶν ἀπαγορεύεται ἡ παρὰ τῶν τροφίμων μνημονικὴ ἀποστήθισις τοῦ διδασκτέου, ἀλλὰ ἕκαστον μάθημα πρέπει οὐ μόνον νὰ διδάσκαται ἐποπτικῶς, ἀλλὰ καὶ νὰ βιοῦται. Ἀφ' οὗ εἰς τὰ τρία πρῶτα μέρη τὸ ἐν Βόρνῃ σχολεῖον καὶ ἡ ὅλη κοινότης ἀπεκατεστάθησαν εἰς τάξιν, ἐπιχειρεῖ εἰς τὸ τέταρτον μέρος νὰ ἀναμορφώσῃ τὸ δοικατον. Δι' αὐτοῦ ἠλπίζεν οὐδὲν ἥττον, ἢ ὅτι αἱ ἰδέαι του θὰ ἐπιτυχάνετο νὰ ἐπιβληθῶσιν εἰς τὴν

αὐτὴν τῆς Βιέννης καὶ πραγματοποιηθῶσι διὰ τοῦ αὐτοκράτορος.

Τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ὁ Πεσταλότσης τόσον εἶχε καταληφθῇ ἀπὸ τὴν ἰδέαν τῆς συνδέσεως τῆς ἐπαγγελματικῆς μορφώσεως πρὸς τὸ λαϊκὸν σχολεῖον, ὥστε νὰ ἀναταράττῃ τὴν ποιητικὴν δάσιν τοῦ ἐν λόγῳ μυθιστορήματός του καὶ κατὰ τὴν δευτέραν ἐκδοσιν αὐτοῦ (1790—1792) νὰ ἀπευθυνθῇ δι' ὑπομνήματός του πρὸς τὸν αὐτοκράτορα τῆς Αὐστρίας, ὅπερ οὐδεμιᾶς ἐτύχε προσοχῆς.

Τὸ ὡς ἄνω ἔργον τοῦ Πεσταλότση, ἀφ' ἧς ἐξεδόθη τὸ πρῶτον μέρος του, εἰς ἐποχὴν δηλ. καθ' ἣν οὗτος ἀπεκόμιζε τὴν ἀδιαφορίαν καὶ περιφρόνησιν παρὰ συγγενῶν καὶ γνωστῶν διὰ τὰς ἐν Neuhoft οἰκονομικὰς ἀποτυχίας του καὶ καταστροφάς, προσηκόντως εὐάρεστον γενικὴν ἐκπληξιν καὶ ἀνέδειξεν αἰφνης αὐτὸν εἰς μεγαλοφυᾶ.

Διὰ τῶν ἰδεῶν τοῦ Rousseau καὶ τῆς Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως ὁ Πεσταλότσης ἐδοκίμασε πλήρη ἐσωτερικὴν ἀναστάτωση. Κυριαρχεῖ ἐκτοτε παρ' αὐτῷ ἡ τάσις πρὸς ρύθμισιν τῶν πρὸς τοὺς συνανθρώπους σχέσεων ἐκ λόγων μορφωτικῶν καὶ κοινωνικῶν. Ἐντεῦθεν προήλθε τὸ κύριον φιλοσοφικὸν ἔργον τοῦ Πεσταλότση: *Meine Forschungen über den Gang der Natur in der Entwicklung des Menschengeschlechtes*. (1797) δηλ. ἐν μεταφράσει: «Αἱ ἐρευναί μου ἐπὶ τῆς πορείας τῆς φύσεως ἐν τῇ ἐξελίξει τοῦ ἀνθρωπίνου γένους». Ἐργον ἐν τῷ ὅλῳ καταβάλλεται προσπάθεια, κατὰ τὰς ἰδέας τῆς ἐποχῆς, πρὸς διερεύνησιν τῶν σχέσεων μεταξὺ φυσικοῦ καὶ νομικοῦ δικαίου. Διακρίνει δὲ τρία στάδια τῆς ἀνθρωπίνης ἐν κοινωνίᾳ ἐξελίξεως, ἦτοι: τὰ στάδια: α.) τῆς ζωώδους καταστάσεως, β.) τῆς κοινωνικῆς καταστάσεως καὶ γ.) τῆς ἡθικῆς καταστάσεως, ἀντιστοιχοῦντα εἰς τὰ τρία στάδια τῆς φυσικῆς ἐξελίξεως τοῦ ἀνθρώπου, ἦτοι: τὸ τῆς παιδικῆς, ἐφηβικῆς καὶ ὠρίμου ἡλικίας τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῆς ὅλης ἀνθρωπότητος:

Τὸ ἔργον τοῦτο τοῦ Πεσταλότση εἶναι ἐκ τῶν δυσχερεστάτων πρὸς ἀνάγνωσιν καὶ κατανόησιν, ἐπηρεασμένον ἐκ τῶν ἰδεῶν τοῦ Rousseau, Καντίου καὶ Fichte.

**
**

Περὶ τῆς «μεθόδου» τοῦ Πεσταλότση — Θεμελίωσις αὐτῆς.

Διὰ τῆς «μεθόδου» τοῦ διδασκαλίας, ὁ Πεσταλότσης ἐγένετο παγκοσμίως διάσημος. Διότι ὁ κόσμος συνηθίζει νὰ ἐξυμνῇ ἐκ τῶν μεγάλων ἀνδρῶν, ὅ,τι παρανοεῖ καὶ οὕτως δὲν ἐξευρίσκει τὴν ἰσχὺν καὶ ἀξίαν του.

Ὁ Ὑπουργὸς Stapfer, κατόπιν αἰτήσεως τοῦ Πεσταλότση, παρέσχεν εἰς αὐτὸν τὴν εὐκαιρίαν εἰς τὸν 52ετῆ ὄντα, μέγαν παιδαγωγὸν καὶ φιλόανθρωπον, νὰ μεταβάλῃ τὰ ὄνειρά του εἰς πράξιν. Παρεχώρησεν αὐτῷ οἶκον πρὸς ἀνατροφὴν καὶ διδασκαλίαν μικρῶν ὀρφανῶν παιδιῶν τῆς ὑπὸ τῶν Γάλλων καταστραφείσης πόλεως Stanz (1798), ἐν τῇ ὁποίᾳ συνεκεντρώθησαν σὺν τῷ χρόνῳ 70 παιδιὰ. Τούτων διδάσκαλος, ἐπιμελητῆς, τροφοδότης κ.λ.π. ἦτο μόνος ὁ Πεσταλότσης μετὰ

μίας ὑπηρετρίας, ἀφωσιωμένος ὁλος ἐπὶ μῆνας διὰ τῆς ἀστειρευτοῦ ἀγάπης του εἰς τὰ μικρὰ πτωχὰ ὄρφανὰ του νυχθημερόν, ἕως οὗ κατέληξεν εἰς αἱμοπτύσεις.

Ἐλείψει συνεργατῶν ἐφῆρμοςεν ἐν Stanz (1799) τὴν ἀρχὴν τῆς ἀλληλοδιδασκτικῆς μεθόδου, ἰδίας ἐμπνεύσεως ἐξ ἀνάγκης, καίτοι αὕτη εἶχε προηγουμένως ἐφαρμοσθῇ ἐν Ἀγγλίᾳ.

Ἐκτὸς ταύτης ἐπεδίωξε τὴν ἐφαρμογὴν ἐν τῇ διδασκαλίᾳ τῶν κάτωθι τριῶν ἀρχῶν του.

1η) Στοιχειώδης μόρφωσις (elementare Bildung) τῶν παιδιῶν. Ἐντεῦθεν προέρχεται ἡ μετέπειτα γενικευθεῖσα καὶ ἐπιβληθεῖσα σὺν τῷ χρόνῳ παντοῦ σκέψις περὶ ὑποχρεωτικῆς στοιχειώδους ἐκπαιδεύσεως πάντων τῶν τέκνων τοῦ λαοῦ, ὥστε δικαίως ὁ Πεσταλότσης θεωρεῖται ὁ πατὴρ τοῦ «λαϊκοῦ σχολείου», ἡ ἄλλως τῆς «στοιχειώδους ἐκπαιδεύσεως» πάντων τῶν τέκνων τοῦ λαοῦ, γενικῆς καὶ ὑποχρεωτικῆς.

2α) ἀρχή: Ἡ διδασκαλία ὀφείλει νὰ στηρίζεται ἐπὶ τῶν πραγματικῶν σχέσεων—τῆς φύσεως καὶ ζωῆς—τ. ἔ. τοῦ περιβάλλοντος καὶ τῆς ψυχολογίας.

3η) ἀρχή: Ἡ διδασκαλία ὀφείλει νὰ παρέχῃ περιπτώσεις ἀπὸ τὴν ζωὴν. (βιοτικοῦ περιβάλλοντος).

Εἰς Stanz διέγνωσεν ὁ Πεσταλότσης,—δοτις παρέμεινε κυρίως διδάσκαλος καὶ δὴ δημοδιδάσκαλος,—διεξήγαγε καὶ διετύπωνεν τὴν μέθοδόν του κατὰ τὸ ἔτος 1801, ὑπὸ τὸν τίτλον: «Πῶς διδάσκει ἡ Γερτούδη τὰ παιδιὰ της» («Wie Gertrud ihre Kinder lehrt»).

6) Ἡ μέθοδος του ὑπὸ τὴν μορφήν τοῦ 1801 καὶ ὑπὸ τὸν ἀνωτέρω τίτλον: «Πῶς ἡ Γερτρούδη διδάσκει τὰ παιδιὰ της» ἐκτίθεται ὑπὸ τὸν τύπον 14 ἐπιστολῶν πρὸς τὸν φίλον καὶ προστάτην του Gesner, διδλοπωλὴν ἐν Ζυρίχῃ, ἀν καὶ δὲν ἀπεστάλησαν αἱ πρὸς αὐτὸν φερόμεναι ἐπιστολαί, ἀλλ' ἦσαν τύποι τῆς τότε ἐποχῆς πρὸς ἐκθεσὶν τῶν ἰδεῶν συγγραφῆς (πρβ. ἐπιστολὰς Ἑρδέρου κ.ἀ.).

Ἡ ἐν λόγῳ μέθοδος προήλθεν ἐκ τῶν ἐμπειριῶν του ἐκ τοῦ ἐν Stanz σχολείου τῶν πτωχῶν καὶ ὀρφανῶν παιδιῶν, αἵτινες ἐδοκιμάσθησαν καὶ ἐπραγματοποιήθησαν εἰς τὸ ἐν Burgdorf περίφημον σχολεῖόν του, Ἰνστιτοῦτον ἐν Burgdorf.

α) Ταύτης προηγῆθη ἡ «ἐκθεσις τῆς μεθόδου» ἐν ἔτει 1800 (Proform).

γ) Τρίτη μορφή ὑπὸ τὸν τίτλον «Οὐσία καὶ σκοπὸς τῆς μεθόδου» «Wesen und zweck der Methode» ἐξετέθη τῷ 1812.

Τῷ 1805 ἐθεμελιώθη τὸ παγκοσμίου φήμης Ἰνστιτοῦτον εἰς Yverdon, ὅπερ ἤρξατο τὴν μεγίστην ἐπίδρασιν ἐπὶ τοῦ μέλλοντος τῆς ἐκπαιδεύσεως.

Σκοπὸς καὶ πορεία

τῆς στοιχειώδους ἐκπαιδεύσεως

1. Σκοπὸς τῆς στοιχειώδους μορφώσεως εἶναι ἡ καθαρὴ «ἀνθρωπιστικὴ μόρφωσις». Ἡ ἐπαγγελματικὴ μόρφωσις, ἥτις πρότερον διὰ τὸν Πεσταλότσην ἦτο τὸ κύριον, τίθεται νῦν ἐν δευτέρᾳ

μοίρᾳ. Σκοπὸς τῆς στοιχειώδους ἐκπαιδεύσεως εἶναι τριπλοῦς:

α') πνευματικὴ στοιχειώδης μόρφωσις

β') ἠθικὴ

γ') ἐπαγγελματικὴ

2. Πορεία τῆς στοιχειώδους ἐκπαιδεύσεως πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ τεθέντος σκοποῦ, εἶναι διὰ τὸν Πεσταλότσην ἡ τῆς φύσεως. Οὗτος παραβάλλει πρὸς τὸν «φυσικὸν μηχανισμόν» τὸν «ψυχικὸν ὀργανισμόν» τοῦ ἀνθρώπου. Πρόκειται οὕτω περὶ προσαρμογῆς τοῦ ἀνθρωπίνου ὀργανισμοῦ εἰς τοὺς βιολογικοὺς ἀνθρωπίνους ὁρους. Ἐπὶ τούτοις χωρεῖ παντοῦ ἀπὸ τῆς «ἐποπτείας» («Anschauung»), ὑπὸ εὐρυτάτην ἔννοιαν νοουμένης, ὡς ἡ σημερινὴ ἔννοια τοῦ «βιώματος» (Erlebnis).

Ζητεῖ παντοῦ νὰ εἰσδύῃ εἰς τὰ στοιχεῖα τῶν πνευματικῶν ἀρχικῶν δυνάμεων (τὸ ABC) αὐτῶν, πρὸς τὰς ὁποίας ὁ ἀνθρώπος πρέπει νὰ τελεῖ εἰς σύνδεσμον, ἐὰν ἐπιθυμῇ νὰ παιδαγωγῇ τὸν ἀνθρώπον ἀπὸ τῆς παιδικῆς ἡλικίας του. Ζητεῖ τὰς δυνάμεις τοῦ ἀνθρώπου, τὰς φυσικάς, νὰ καθορίσῃ διὰ τῆς τέχνης, τ. ἔ. τῆς παιδαγωγικῆς τέχνης. Εἰδικώτερον:

1) Σκοπὸς τῆς πνευματικῆς στοιχειώδους μορφώσεως

Ἀπὸ τυφλᾶς ἐποπτείας ἡ προέλευσις σαφῶν ἐννοιῶν. Ἐποπτεία (Anschauung) κατὰ τὸν Κομένιον, Basedow εἶναι τὸ αἰσθητικὸν ὑπόβαθρον τῆς ἐννοίας.

Κατὰ τὸν Πεσταλότσην «ἐποπτεία» δὲν εἶναι παθητικὴ τις κατάστασις, ἀλλὰ «ἐνεργητικὴ» «πνευματικὴ λειτουργία» μόνον ἐξ ἑαυτοῦ προερχομένη. Προὖν μονίμου δραστηριότητος. Αἱ στοιχειώδεις πνευματικαὶ δυνάμεις ἡμῶν εἶναι τὰ στοιχεῖα τῆς ἐποπτείας.

Τίνα ὁμῶς εἶναι τὰ στοιχεῖα ταῦτα τῆς ἐποπτείας;

Τὰ στοιχεῖα, ἅτινα ἀποτελοῦσι τὴν σύνοψιν, ὅφ' ἣν ὁ κόσμος ἐμφανίζεται ἡμῖν, εἶναι:

Μορφή, ἀριθμὸς, λέξεις, δι' ὧν χωρεῖ ὁ ἀνθρώπος εἰς: καταμέτρησιν, ἀρίθμησιν, ὀνομασίαν· ἐξ οὗ προέρχονται, κατ' αὐτὸν, τὰ τρία στοιχειώδη μαθήματα: Γεωμετρία, Ἀριθμητικὴ, Γλωσσικὸν μάθημα.

1) Σκοπὸς τῆς ἐποπτικῆς διδασκαλίας τῆς Γεωμετρίας εἶναι, ὅπως πᾶσαι αἱ γεωμετρικαὶ μορφαὶ ἐπαναχθῶσιν εἰς τὴν στοιχειωδέστατην ἐποπτικὴν μορφήν πασῶν, πρὸς πλήρη κατανόησιν των. Αὕτη εἶναι (Ur Form) κατὰ τὸν Πεσταλότσην τὸ τετράγωνον. Πᾶσαι, καὶ αἱ συνθετώταται, δύνανται καὶ ὀφείλουν νὰ ἀναχθῶσιν εἰς τὴν μορφήν τοῦ τετραγώνου.

2) Ἀριθμητικὴ. Καὶ ἐνταῦθα ἡ ἐποπτεία εἶναι ἡ βάσις τῆς διδασκαλίας, με ἀρχικὴν ἐποπτικὴν κα- νονιστικὴν μορφήν καὶ διὰ τὴν ἀριθμητικὴν τὸ τετράγωνον. Ἀριθμεῖν εἶναι ἴσον πρὸν τὸ προσθέτειν $1 + 1 = 2$. Πᾶσα ἄλλη ἀρίθμησις εἶναι βραχυτέρα ἢ εὐρυτέρα πράξεις τῆς τέχνης ταύτης τοῦ ἀριθμεῖν.

3) Γλωσσικὸν μάθημα. Στοιχεῖα τούτου κατὰ τὸν Πεσταλότσην εἶναι αἱ λέξεις καὶ ἡ σημασία των—

τὸ πνευματικὸν στοιχείον αὐτῶν. Ἀρχεται ἀπὸ τῶν φωνηέντων, συνδέων ἕκαστον φωνήεν μὲ ἕκαστον σύμφωνον π.χ. : ab, ac, ad κ.λ. Δὲν περιορίζεται ὁμως μόνον εἰς τὴν μηχανικὴν ταύτην μέθοδον, ἀλλὰ προέτρεπε τοὺς τροφίμους νὰ σχηματίζουσιν, τῇ δοθῇ λέξεως, κατάστασιν πασῶν τῶν λέξεων ἀλφαριθμητικῶς ταξινομημένων, τῶν ἀνηκουσῶν εἰς ἰδιαιτέραν τινὰ κατηγορίαν.

Γραφή. Καὶ ἡ γραφή δύναται νὰ ἀναχθῇ ἐποπτικῶς εἰς τὴν ἀρχικὴν μορφήν τῆς Γεωμετρίας, δηλ. τὸ τετράγωνον.

Κριτικὴ τῆς «ἐποπτείας» (Anschauung) τοῦ Πεσταλότση :

Ἦδη ὁ Fichte εἶχε προβάλλει τὴν ἀντίρρησην, ὅτι εἰς τὸ Α.Β.С. τῆς ἐποπτείας τοῦ Πεσταλότση δύναται νὰ ἀντιταχθῇ ἕν ἕτερον Α.Β.С. τῆς αἰσθήσεως (Empfindung), π.χ. κλ.μάκωσις τῶν χρωμάτων, τῶν ὡν κτλ. Τὸ σημεῖον τοῦτο ἔλαβε περισσότερον ὅπ' ὅψιν ὁ Froebel καὶ πρὸ πάντων ἡ Maria Montessori. Διὰ τὸν Πεσταλότσην πρόκειται οὐχὶ περὶ ἐποπτείας διακρινομένης διὰ τὸ περιεχόμενον τῆς, ἀλλὰ περὶ τυπικῆς ἐποπτείας.

2ον) Ἡθικὴ στοιχειώδης ἐκπαίδευσις (οὐν ἢ θρησκευτικῇ). Σκοπός : Ἡ διάπλασις τῆς βουλήσεως τοῦ παιδιοῦ εἰς ἠθικὴν βούλησιν. Κατὰ τὸν Πεσταλότσην ἕν τῇ ἀγάπῃ τοῦ παιδιοῦ πρὸς τὴν μητέρα ἐγκείται ἡ ἀφετηρία πασῶν τῶν μετέπειτα κλίσεων αὐτοῦ. Τοῦτο περιβάλλει τὸν θεόν, τὸν κόσμον καὶ τὴν μητέρα μὲ τὰ αὐτὰ αἰσθήματα, δηλαδή μὲ αἰσθήματα ἀγάπης τὰ ὅποια ἐκπηγάζουσιν ἀπὸ τὴν πρὸς τὴν μητέρα ἀγάπην του. Δι' οὗ καὶ ὁ Πεσταλότσης ἔχει κατὰ νοῦν, ὅτι καὶ αὐτὴ ἡ μητέρα τῶν παιδιῶν τοῦ λαοῦ εἶναι ἡ ἐκ φύσεως προωρισμένη, ὡς κατ' ἐξοχὴν παιδαγωγὸς πρὸς παροχὴν εἰς τὰ τέκνα τῆς τῆς στοιχειώδους μορφώσεως. Πρότυπον τοιαύτης μητρὸς εἶναι ἡ Γερτρούδη, φερόμενη ὡς κύριον πρόσωπον εἰς τὸ σύγγραμμά του : «Λεονάρδος καὶ Γερτρούδη» καὶ ἐπώνυμος τοῦ κυρίου παιδαγωγικοῦ συγγράμματός του : «Πῶς ἡ Γερτρούδη διδάσκει τὰ παιδιὰ τῆς» χωρὶς καὶ νὰ ἀναφέρεται ἐν αὐτῇ. (1) Κατ' αὐτὸν τὸ σχολεῖον ὑπῆρξε σφαλερὰ ὁδὸς πρὸς παροχὴν τῆς στοιχειώδους μορφώσεως εἰς τὰ παιδιὰ. Ὅ,τι γνωρίζομεν περὶ θρησκείας, ἐδιδάχθη ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ. Ἡ θρησκευτικὸς τοῦ Πεσταλότση ἐρείδεται ἐπὶ τῶν ἐγκοσμίων, κατὰ τὰς θεωρίας τοῦ Διαφωτισμοῦ.

3ον) Φυσικὴ στοιχειώδης ἐκπαίδευσις. Σκοπός ταύτης εἶναι ἡ μετατροπὴ εἰς δύναμιν τῶν φυσικῶν δυνάμεων τοῦ ἀνθρώπου διὰ τῆς τέχνης, γυμναστικῆς - παιδαγωγικῆς καὶ ἡ χρησιμοποίησις αὐτῶν διὰ τὰς ἀνάγκας τῆς ζωῆς.

Iferten - Yverdon

Τῷ 1805 ἐθεσεν ὁ Πεσταλότσης εἰς λειτουργίαν

1. Ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἰδεῶν τοῦ αὐτοῦ τοῦ Πεσταλότση ἐξεδόθησαν διάφορα στοιχειώδη βιβλία, δυνάμενα νὰ χρησιμοποιηθῶν ὑπὸ τῆς μητρὸς, ἀλλὰ καὶ γενικῆς χρήσεως, ὡς ἐπὶ παραδείγματι : «Τὸ βιβλίον τῶν μητέρων. 1803» «Ὁδηγία πρῶτης ἀναγνώσεως καὶ γραφῆς», «Ἐποπτικοὶ πίνακες», «Ἐποπτικὴ διδασκαλία τῶν ἀριθμητικῶν σχέσεων», «Ἐποπτικὴ διδασκαλία τῶν γεωμετρικῶν σχέσεων» κ.α. 1804.

τὸ παγκοσμίου φήμης Ἰνστιτούτον εἰς Yverdon, ὅπερ ἤσκησε τὴν μεγίστην ἐπίδρασιν ἐπὶ τοῦ μέλλοντος. Ἐν αὐτῷ ἐλειτούργει σχολεῖον μέσης ἐκπαιδεύσεως μετ' οἰκοτροφείου καὶ ἐφοίτων τέκνα οὐ μόνον ἀπόρων, ἀλλὰ καὶ εὐπόρων οἰκογενειῶν, ὡς καὶ ὑπότροφοι διαφόρων κυβερνήσεων, ἐπὶ χρηματικῇ καταβολῇ. Ἐπίσης ἐν τῷ Ἰνστιτούτῳ τοῦ Yverdon ὠργανώθη καὶ πρότυπον Διδασκαλεῖον, πρὸς μόρφωσιν διδασκάλων τῆς στοιχειώδους ἐκπαιδεύσεως, μορφουμένων κατὰ τὴν μέθοδόν του, καὶ μελλόντων νὰ χρησιμοποιηθῶσι εἰς τὰ ἐν λειτουργίᾳ λαϊκὰ σχολεῖα. Μέρος τούτων, ἀπόρων ὄντων, ἐσπούδαζε δαπάναις τοῦ Ἰδρύματος Πεσταλότση, δηλ. τοῦ Πεσταλότση καὶ τῆς συζύγου του Ἀννῆς Πεσταλότση, διαθέσεως τὴν μεγάλην περιουσίαν τῆς ὑπὲρ τῶν ἐκπαιδευτικῶν πειραματισμῶν καὶ τῆς προστασίας τῶν πτωχῶν καὶ ὀρφανῶν παιδιῶν, τῆς ἀναληφθείσης ὑπὸ τοῦ μεγάλου φιλανθρώπου συζύγου τῆς Ἑρ. Πεσταλότση. Ἐν τῷ αὐτῷ Ἰνστιτούτῳ ἐλειτούργησε καὶ οἰκοτροφεῖον θηλέων μὲ μαθητρίας τοῦ σχολείου θηλέων μέσης ἐκπαιδεύσεως καὶ τοῦ Διδασκαλείου, ἐνθα ἐγένετο κοινὴ φοίτησις τῶν δύο φύλων, καὶ ὅπου ἐφοίτων τὸ μὲν συτηρούμενοι ὑπὸ τοῦ Ἰδρύματος, τὸ δὲ ὑπότροφοι διαφόρων κυβερνήσεων, ἡ καὶ τέκνα εὐπόρων οἰκογενειῶν, ἐκ πασῶν τῶν χωρῶν τῆς γῆς.

Εἰς τὸ Ἰνστιτούτον τοῦ Yverdon ἡ Iferten, ἐν ᾧ ἀπεκρυσταλλώθησαν τὰ πορίσματα τῶν προγενεστέρων πειραματισμῶν τοῦ Πεσταλότση, οἱ μαθηταὶ ἠδύνηθησαν καὶ ἐδημιουργήθησαν σχολεῖα ἀνωτέρας τάξεως μετὰ διδασκαλείου, ἐν τῷ ᾧ οἱ ἠδύνηθη τὸ προσωπικὸν διὰ τῆς προσθήκης καὶ ἐπιστημονικοῦ προσωπικοῦ, διὰ τὴν ἐπιστημονικὴν διδασκαλίαν διαφόρων κλάδων. Ἐν τούτῳ ἐπεκράτει οἰκονομικὴ ἀνεσις, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰ προηγούμενα σχολεῖα τοῦ Πεσταλότση, ἅτινα, κατ' οὐσίαν ἰδιοσυντήρητα καὶ τῇ οἰκονομικῇ ἀρωγῇ τοῦ Πεσταλότση, ἐχαρκτηρίζοντο ἀπὸ τὰς στερήσεις καὶ τοὺς μόχθους ἐν πρώτοις αὐτοῦ τοῦ Πεσταλότση καὶ κατ' ἀκολουθίαν τῶν ἐν αὐτοῖς φοιτῶντων μαθητῶν του. Τοῦτο σὺν τῷ χρόνῳ ἐγένετο περίδλεπτον καὶ ἐξῆρσε τὴν φήμην τοῦ Πεσταλότση ἀνὰ τὴν ὑφήλιον.

Καθ' ἑκάστην συνέρρεον θουμασταὶ τῆς μεθόδου τοῦ παιδαγωγοῦ πρὸς παρακολούθησιν αὐτῆς, ὡς καὶ διακεκριμένοι φίλοι τῆς ἐκπαιδεύσεως καὶ ἐπιστήμονες πρὸς μαθητείαν, συνεργασίαν μετὰ τοῦ Πεσταλότση καὶ ἐνίσχυσιν αὐτοῦ εἰς τὸ δημιουργικὸν καὶ μεγαλοπρεπὲς ἔργον του. Μεταξὺ τῶν μαθητῶν καὶ μετέπειτα συνεργατῶν του, σημαντικώτατοι θεωρητικοὶ οἱ : Niederer καὶ Schmid. Μεταξὺ τῶν ἐπισκεπτῶν τοῦ Ἰνστιτούτου κατὰ τὰ ἔτη 1805 — 1810 μνημονεύει πρὸ πάντων : Ὁ δημιουργὸς τῶν παιδικῶν κήπων Froebel, ὅστις δις ἐπεσκέφθη αὐτὸ 1815 καὶ 1808 καὶ κατὰ τὸ 1808 παρέμεινεν ἐν αὐτῷ ἐπὶ 2 ἔτη. Οὗτος θεωρητὸς ὡς ἐφαρμόσας τὰς ἰδέας τοῦ Πεσταλότση κατὰ τρόπον ζωντανὸν ὑπὲρ πάντας τοὺς μιμητὰς του. Καὶ αὐτὸς ὁ Ἐρβάρτος καὶ ὁ Γκαίτε ἐνεπνεύθησαν εἰς τὰς ὑπὲρ τῆς ἀγωγῆς προσπάθειάς καὶ ἐπιδιώξεις τῶν ἐκ τῶν ἰδεῶν τοῦ Πεσταλότση. Δις ἐπεσκέφθη τὸ Ἰνστιτούτον τοῦ Yverdon καὶ ὁ μεταθεμελιωτὴς τῆς ἐπιστημονικῆς Γεωγραφίας Karl von Ritter, ὡς ἐπίσης ὁ συγγραφεὺς τῆς Ἱστορίας τῆς Παιδαγωγικῆς Karl von Rümer, παραμείνας

ἐπ' ἀρκετὸν εἰς τὸ Ἰνστιτούτον ἐν Yverdon..

Ὁ φιλόσοφος Fichte εἰς τοὺς περιφήμους λόγους του πρὸς τὸ Γερμανικὸν Ἔθνος («*Keden an die Deutsche Nation*»), ἐκφωνηθέντας κατὰ τὸν χειμῶνα 1807 - 1808 ὑπῆρξε θαυμαστὴς τοῦ Πεσταλότση καὶ τῆς μεθόδου του, ἀπ' ἧς ἐφφόνει ὅτι θὰ ἔπρεπε νὰ ἀφορμηθῇ ἡ μεταρρύθμισις τῆς Ἑκπαιδεύσεως ἐν Γερμανίᾳ, πρὸς ἀνάπλασιν τῆς πατρίδος μετὰ τὰς νίκας τοῦ Ναπολέοντος κατὰ τῆς Γερμανίας. Ὁ Fichte ἐν ἐπιστολῇ του ὑπὸ ἡμ. 3ης Δεμβρίου 1807 ἔγραψε περὶ τοῦ συστήματος Πεσταλότση: «Μελετῶ κατὰ τὸν παρόντα χρόνον τὸ σύστημα ἀγωγῆς τοῦ Πεσταλότση καὶ εὐρίσκω ἐν αὐτῷ τὸ ἀληθινόν φάρμακον διὰ τὴν ἀσθενοῦσαν ἀνθρωπότητα, ὡς ἐπίσης τὸ μόνον μέσον διὰ νὰ τὴν καταστήσω κατάλληλον πρὸς κατανόησιν τῆς φιλοσοφίας μου...».

Ἀπὸ τοῦ 1813 κίονομικὴ κρίσις, ὀφειλομένη καὶ εἰς τοὺς πολέμους κατὰ τοῦ Ναπολέοντος τῆς Πρωσίας καὶ τῶν συμμάχων τῆς, ἤρχισε νὰ κλονίζῃ τὸ Ἰνστιτούτον. Ἐκκλησίαι τοῦ Πεσταλότση πρὸς τοὺς γονεῖς καὶ φίλους του δὲν ἔφερε τὰ ἀναμενόμενα ἀποτελέσματα. Ἡ κατάσταση ἐπεδεινώθη σοβαρῶς κατόπιν τῶν ἐνδοοικογενειακῶν ἐρίδων μετὰ τοῦ προσωπικοῦ, ἰδίᾳ μετὰ τῶν ἐξεχόντων Niederer καὶ Schmid, εἰς τὰς ὁποίας παρεσύρθη καὶ αὐτὸς ὁ Πεσταλότσης, πρὸς μερίστην ἐλάβδην ἑαυτοῦ καὶ τοῦ καταρρέοντος Ἰνστιτούτου.

Τῇ 11ῃ Δεκεμβρίου 1815 ἀπέθανεν ἐν Yverdon ἡ ἐν αὐτῷ, χάριν τοῦ συζύγου τῆς, μετακομισθεῖσα ἐκ Neuhof κυρία Πεσταλότση, θυθίσασα εἰς ἀρτον λύπην τὸν σύζυγόν τῆς, τοῦ ὁποίου ὑπῆρξε πολῦτιμος δογηθὸς καὶ σύντροφος.

Ἡ ἀναμόρφωσις τῆς «μεθόδου» ἐν τῷ Ἰνστιτούτῳ ἐν Yverdon

Δύο κύρια σημεῖα τῆς ἀγωγῆς του ἐνεπνεύσθη ὁ Πεσταλότσης:

α'.) τὴν ἐθνικὴν ἀγωγὴν παρὰ τοῦ Fichte: «Ἐθνικὴ ἀγωγή ἡ στοιχειώδης ἀνθρωπίνη ἀγωγή» (Lenzburger Rede),

β'.) τὴν θρησκευτικο-μυστικὴν σύνδεσιν τῆς θρησκευτικῆς ἀγωγῆς, παρὰ τοῦ Schelling (Lenzburger Rede).

Εἰς τὸ Ἰνστιτούτον ἐν Yverdon ὁ Πεσταλότσης προέβη εἰς ἀπόκλινιν ἀπὸ τῆς πρότερον «μεθόδου» του καὶ ἀναμόρφωσιν ταύτης, τὸ μὲν ἐκ λόγων θεωρητικῶν, τὸ δὲ ἐκ πρακτικῶς ἀναγκαιῶν. Διότι νέοι ἔργασίας ἐδημιουργήθησαν ἐν τῷ Ἰνστιτούτῳ, ὅπου ἡ φοίτησις καὶ διδασκαλία δὲν περιωρίζετο εἰς παιδιὰ πτωχὰ τῆς στοιχειώδους ἐκπαιδεύσεως, ἀλλ' ἐξετείνετο εἰς μεγαλύτερα παιδιὰ καὶ ἐφήβους ἀνωτέρων κοινωνικῶν τάξεων, ἅτινα ἐφοίτων εἰς τὸ ἀνώτερον σχολεῖον μέσης ἐκπαιδεύσεως καὶ τὸ διδασκαλεῖον ἀρρένων καὶ θηλέων τοῦ Ἰνστιτούτου.

Ἡ ἐν τῷ Ἰνστιτούτῳ ἐργασία ἀπὸ ἀπλῶς παιδαγωγικῆς λαμβάνει καὶ μορφήν ἐπιστημονικὴν, μὲ προσωπικὸν ἐπιστημονικὸν καὶ πολυάριθμον. Τὰς τελευταίας ἀπόψεις του σχετικῶς ἐκθέτει μὲ ἡρεμίαν καὶ σαφήνειαν εἰς τὸ τελευταῖον σημαντικὸν ἔργον του ὑπὸ τὸν τίτλον «Κύκνειον ᾄσμα» (Schwanengesang), εἰς τὴν συγγραφὴν τοῦ ὁποίου ἡ σχολεῖτο ἀπὸ τοῦ 1811 ἕως τὸ 1825. Ἐν αὐτῷ ὁ γέ-

ρων ἤδη Πεσταλότσης προβαίνει εἰς ἀπολογισμὸν τῶν πειραματισμῶν του εἰς τὰ διάφορα σχολεῖα του καὶ ἐρμηνεῖαν τῶν αἰτίων τῆς ἀποτυχίας του, μὲ ἐμφανῆ τὴν τάσιν τῆς ἀνηλεοῦς αὐτοκατακρίσεως. Περαιτέρω προβαίνει εἰς ἀνασκόπησιν τῶν παιδαγωγικῶν θεωριῶν του καὶ διατύπωσιν τῶν παρ' αὐτῷ κρατούσων. Εἰς τὸ δεῦτερον μέρος τοῦ Κύκνειου ᾄσματος χωρεῖ εἰς αὐτοβιογραφίαν, τὴν κυρίαν παγγὴν διὰ τὴν ζωὴν του, δι' ἧς μετὰ ψυχολογικῆς βαθύτητος ἀναλύει καὶ χαρακτηρίζει ἑαυτόν. Εἰς τὸ Κύκνειον ᾄσμα του τονίζεται, κατ' ἀπόκλινιν τῶν προηγουμένων κρατούντων παρ' αὐτῷ:

α'.) τὸ στοιχεῖον τῆς ἀτομικότητος καὶ τῆς κοινωνικῆς θέσεως τοῦ τροφίμου, (ἀγωγή ταξικὴ), ὡς ἐπίστευεν εἰς τὴν πρώτην ἐποχὴν τῆς δράσεώς του. Σχετικῶς πρὸς. «Βραδυὴ ὥρα ἐνὸς ἐρημίτου».

β'.) μείζων τονισμὸς τῆς ἐπαγγελματικῆς μορφώσεως, διὰ μείζονος ἐξάρσεως τῆς τεχνικῆς ἐκπαιδεύσεως.

Διὰ τὸν Πεσταλότσην τὰ πάντα ἀφορμῶνται ἀπὸ τὴν σκέψιν τῆς παιδαγωγικῆς τέχνης, εἰς ἣν καταλήγει τις διὰ τῆς ζωῆς καὶ τοῦ βιοτικοῦ περιβάλλοντος. Τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ὁ Πεσταλότσης ἀντικαθιστᾷ τὴν ἐκφρασιν τοῦ «φυσικοῦ μηχανισμοῦ» ὡς μορφωτικοῦ στοιχείου, διὰ τῆς μορφώσεως «ὀργανικῶς», ἥτοι διὰ τῆς ζωῆς καὶ τῆς ἀνθρωπίνης κοινωνίας.

Κλείσιμον τοῦ Ἰνστιτούτου ἐν Yverdon. Θάνατος καὶ χαρακτηρισμὸς δι' ὀλίγων τοῦ Πεσταλότση.

Ἐξετέθη ἐν τοῖς προηγουμέναις, ὅτι τὸ ἐν Yverdon Ἰνστιτούτον τοῦ Πεσταλότση, παρὰ τὰ ἐπιτεύγματα καὶ τὴν διεθνή φήμην του, ἤρχισε νὰ ταράσσεται καὶ συγκλονίζεται ἐκ τῶν ἐρίδων τοῦ προσωπικοῦ τοῦ Ἰνστιτούτου, ἰδίᾳ μετὰ τῶν κορυφαίων Niederer καὶ Schmid, εἰς τὰς ὁποίας παρεσύρθη καὶ ἀνεμείχθη καὶ αὐτὸς ὁ κατάκοπος καὶ γέρων ἤδη Πεσταλότσης. Τὰ τῶν ἐρίδων τούτων, μετ' ἀναμνήσεών του ἐκ τῆς λειτουργίας τῶν προτέρων ἰδρυμάτων του, ἐξέθηκεν ὁ Πεσταλότσης ὡς 2ον μέρος τοῦ Κύκνειου ᾄσματος του. Ἐπειδὴ δὲ ἐν τῷ συγγράμματι τούτῳ, τελὼν ὑπὸ τὴν ἐπιρροὴν τοῦ παρ' ἑαυτῷ Schmid, καθήπτετο μετὰ διαιότητος καὶ ἑλλειποῦς ἀντικειμενικότητος τοῦ τέως σπουδαιοτάτου συνεργάτου του καὶ παλαιοῦ μαθητοῦ του Niederer, ὁ ἐκδότης τοῦ Κύκνειου ᾄσματος ἠρνήθη νὰ τὸ συνεκδώσῃ, πρὸς ἀποφυγὴν ἀναρριπτήσεως καὶ ἐντάσεως τῶν διενέξεων καὶ παθῶν μετὰ Niederer-Schmid-Πεσταλότση καὶ τῶν ἐκατέρωθεν ὁπαδῶν τῶν. Ὁ Πεσταλότσης ὁμῶς, διηνεκῶς ἐρεθιζόμενος καὶ θυγόμενος ἐπέμεινε καὶ ἐξημοσίευσεν τὰ ἐν αὐτῷ ὑπὸ τὸν τίτλον: «Αἱ περιπέτειαι τῆς ζωῆς μου, ὡς προϊσταμένου τῶν ἐκπαιδευτηρίων μου εἰς Burgdorf καὶ Iferten». 1826.

Ἐκ τῶν ἀδιακόπων καὶ θλιβερῶν τούτων διενέξεων καὶ τῆς ἐκδιώξεως τοῦ Schmid ὑπὸ τῶν ἀντιπάλων του ἐξ Yverdon, ὁ μέγας φιλόanthropos καὶ ἐμπνευσμένος παιδαγωγός, μὴ δυνάμενος νὰ διευθύνῃ τὸ Ἰνστιτούτον ἀνευ τῆς συνεργασίας τοῦ Ικανωτά-

του και προσφιλοῦς συνεργάτου του Schmid, ἡναγκάσθη μὲ αἰμάσσουσιν τὴν καρδίαν, νὰ ἐγκαταλείψῃ μὲ ἄφατον πικρίαν τὸν νάον, τὸν ὅποιον ἔρυσεν ἐν Yverdon και ἐν ᾧ ἐπὶ εἰκοσαετίαν ὑπηρετήσε ἀναλώσας πάσας τὰς σωματικὰς και ψυχικὰς δυνάμεις του. Ὁ μέγας παιδαγωγός, ἀηληπισμένος και πικραμένος μέχρι θανάτου, ἐγκατέλειπε συντετριμμένος τὸ ἐν Yverdon Ἰνστιτούτον του τῇ 24 Ἰουνίου 1825 ὡς και τὴν πόλιν Yverdon και ἀπεχώρησεν εἰς τὴν ἐν Neuhoef ἐπαυλὶν του, ὅπου εἶχεν ἐγκατασταθῇ ὁ ἑγγονός του Gottlieb, παραλαβὼν μεθ' ἑαυτοῦ και τοὺς ὑπολειφθέντας 4 μαθητάς του. Ἐκεῖ, εἰς Neuhoef, ἀφεθείς εἰς τὰς ἀναμνήσεις τοῦ παρελθόντος ἀπετελείωσε τὰ τελευταῖα ἔργα του, «Κύνειον ἄσμα» και «Αἱ περιπέτειαι τῆς ζωῆς μου...» ἅτινα ἐδημοσιεύθησαν τῷ 1825 και 1826.

Μὲ τὴν δημοσίευσιν ὅμως τοῦ ἔργου του «Αἱ περὶ τῆς ζωῆς μου» περὶ οὗ ἐγένετο προηγούμενως λόγος, ἀνεφλέγησαν τὰ παλαιὰ πάθη και εἰς ἀπάντησιν αὐτοῦ ἐδημοσιεύθη βιαιότατος λίβελλος κατὰ τοῦ προσώπου και τοῦ παιδαγωγικοῦ ἔργου τοῦ Πεσταλότση, ὑπὸ τινος Biber, τῇ ἐμπνεύσει και ὑποκινήσει, ὡς πιστεύεται, τοῦ Niederer. Ὁ λίβελλος οὗτος ἀπετέλεσε τὴν χαριστικὴν δολὴν διὰ τὸν ἐξηγτημένον παλαίμαχον ἀγωνιστὴν ὑπὲρ τῆς ἀγωγῆς τοῦ παιδιοῦ και τῆς γενικεύσεώς της, ὡς και τῶν μεγάλων ἰδεωδῶν τῆς ἀνθρωπότητος.

Αἰσθανόμενος προσεγγίζον τὸ τέλος του ἔκαμεν ἑκκλησίαν πρὸς διαλλαγὴν, ὡς ἄλλος Χριστὸς συγχωρήσας τοὺς ἑχθρούς του, διὰ τῶν κάτωθι τελευταίων λόγων του, ἀποτελούντων, συμβολικῶς, τὴν διαθήκην του.

«Εἴθε ἡ σποδός μου νὰ κατασιγάσῃ τὴν ἀμετρον παραφορὰν τῶν ἐχθρῶ μου και εἴθε ἡ τελευταία ἐπικλησίς μου πρὸς αὐτούς, νὰ τοὺς παρακινήσουν νὰ πράξουν ὅ,τι εἶναι πρέπον μὲ ἡσυχίαν, ἀξιοπρέπειαν και σεμνότητα, ὡς ἀρμόζει εἰς ἀνδρας! Εἴθε ἡ εἰρήνη, τὴν ὁποίαν προτείνω, νὰ φέρῃ εἰς εἰρήνην και τοὺς ἑχθρούς μου! Ἐν πάσῃ περιπτώσει τοὺς συγχωρῶ. Εὐλογῶ τοὺς φίλους μου και ἐλπίζω, ὅτι θὰ μὲ ἐνθυμοῦνται μὲ ἀγάπην, ὡς ἐπίσης και τοὺς σκοποὺς τοὺς ἐποιοὺς ἐπεδίωξα εἰς τὴν ζωὴν μου· ὅτι δὲ καὶ μετὰ τὸν θάνατόν μου θὰ καταβάλλωσι πάσας τὰς δυνάμεις των πρὸς προαγωγὴν των».

Ἀσθενήσας βαρέως ἐν Neuhoef μετεφέρθη εἰς τὴν παρακειμένην πόλιν Brugg, ὅπου, παρά τὴν παρασχεθεῖσαν ἱατρικὴν περίθαλψιν, ἀπέθανε μετὰ διήμερον, ἥτοι τῇ 15ῃ Φεβρουαρίου 1827, ταφείς κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν του εἰς τὸ νεκροταφεῖον τῆς κωμοπόλεως Birt.

Τῷ 1846 ἐπὶ τῇ ἑκατοστῇ ἐπετείῳ ἀπὸ τῆς γεννήσεώς του, μετεφέρθησαν τὰ λείψανά του και ἐτάφησαν εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ νεοκτίστου διδασκῆριου τῆς πόλεως Birt. Εἰς τὴν πρόσοψιν αὐτοῦ ἐστίθῃ ἐντὸς κόγχης ἡ προτομή του, κάτωθι τῆς ὁποίας ἐχαράχθη ἐπιγραφή, λίαν εὐστόχως χαρακτηριστικὴ τῆς ζωῆς, τοῦ ἔργου και τοῦ χαρακτήρος του.

Ἐκ τῆς περιωνύμου και πασιγνώστου ταύτης ἐπιγραφῆς, ἀποσπῶμεν ὡς τὸ κύριον χαρακτηριστικὸν τοῦ Πεσταλότση τὰ κάτωθι :

«Ἀνθρώπος, Χριστιανός, Πολίτης.
Τὰ πάντα διὰ τοὺς ἄλλους, τίποτε δι' ἑαυτόν».

Ὁ Πεσταλότσης εἰς πάντα τὰ οἰκονομικὰ και τεχνικὰ ζητήματα ἀπέτυχεν ὅμως ἡ μεγαλοφυΐα και τὸ μεγαλεῖόν του ἀπόκεινται εἰς τὴν ἐκ τῶν ἐσωτάτων ἀναβλύζουσαν ἀγάπην του πρὸς τοὺς συνανθρώπους και τὰ ἀπροστάτευτα παιδιά· γενικώτερον πρὸς τὸ παιδί και τὴν μέλλουσαν ὀρθὴν ἐξέλιξίν του, ὥστε νὰ ἀποβῇ ὁ θεμελιωτὴς τοῦ λαϊκοῦ σχολείου, ὁ πατὴρ τῆς γενικῆς στοιχειώδους ἐκπαιδεύσεως τοῦ λαοῦ. Ἀνυπέρβλητον πρότυπον διδασκάλου και παιδαγωγοῦ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- 1) Pestalozzi's sämtliche schriften. Ἐκδόσις Gotta τῶν ἀπάντων ταῦ Πεσταλότση, τῇ ἐποπτεῖᾳ τοῦ Ἰδίου, εἰς 15 τόμους. Stuttgart - Tübingen 1818—1826.
- 2) Pestalozzi's sämtliche werke ὑπὸ W Seyffart εἰς 12 τόμους. Liegnitz 1899—1902.
- 3) I H Pestalozzi's ausgewählte Werke mit Pestalozzi's biographie, ὑπὸ Friedrich Mann εἰς 4 τόμους, Beyer—Söhne, Langensalza.
- 4) Μεγάλῃ κριτικῇ ἐκδόσις τῶν ἀπάντων τοῦ Πεσταλότση ὑπὸ Arthur Buchenau, Eduard Spranger και Hans Stettbacher. Μέχρι τοῦ 1915 εἶχον ἐκδοθῇ 18 τόμοι, περιλαμβάνοντες τὰ μέχρι τοῦ 1806 δημοσιεύματα τοῦ Πεσταλότση Ἐκδότης : Walter de Gruyter, Berlin.
- 5) Roger de Guimps : Histoire de Pestalozzi, de sa pensée, et de son oeuvre. Lausanne, Georges Bridel éditeur 1874.
- 6) Eduard Spranger : Pestalozzi's Denkformen, Quelle - Meyer Heidelberg 1959.
- 7) Alfred Heubach : I H. Pestalozzi : Sein Leben und sein Werk Ἐπὶ τοῦτου ἐρειδόμενον.
- 8) Μ. Παπαμαύρου : I H Pestalozzi. Ἡ ζωὴ και ἡ δράσις του. Ἐκδ. Οἶκος Α. Ράλλη. Ἀθῆναι 1929.
- 9) Γεωργίου Ν. Παλαιολόγου : Ἰωάννης Ἐρρίκος Πεσταλότσης. Ἡ ζωὴ και τὸ ἔργον του. Ἐν Ἀθῆναις 1953. Σελ. 186.
- Ἐν αὐτῷ ἐκτίθενται ἐκτενῶς τὰ τῆς ζωῆς, δράσεως και τῶν παιδαγωγικῶν θεωριῶν τοῦ Πεσταλότση, ὡς και πλήρης βιβλιογραφία.
- 10) Ἐκ τῶν ἔργων τοῦ Πεσταλότση μετεφράσθη εἰς τὴν Ἑλληνικὴν ὑπὸ τοῦ Εὐριπίδου Κωνσταντοπούλου τὸ ἔργον του «Leonhard und Gertrud» ὑπὸ τὸν τίτλον : «Λεονάρδος και Γερτρούδη». Ἀθῆναι 1954.

Διευθύνσεις συμφώνως τῷ Νόμῳ Α. Ν 1092/88
Ἐκ δότης : Διδ. Ὁμοσπονδία Ἑλλάδος
Πρόεδρος : Δημ. Κουτσουβάλας
Ὁδὸς Ξενοφώντος 15α - ΑΘΗΝΑΙ
Υπεύθυνος Τυπογραφείου
Ἐκδοτικοῦ Οἴκου Ἰω. Καμπανᾶ
Νικόλαος Σακουλίδης - Φιλαδελφείας 4

ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΕΙΣ ΣΤΟΙΧΕΙΩΔΟΥΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ ΣΤΟΝ ΣΥΓΧΡΟΝΟ ΚΟΣΜΟ *

Του κ. ΔΗΜ. ΚΟΥΤΣΟΥΛΕΛΟΥ, Γεν. Γραμματέως της Δ.Ο.Ε.

Α'.

Σκιρτά από βαθύτατη συγκίνηση η Έλληνική δασκαλική ψυχή σήμερα, που στον ιερό αυτό χώρο επικοινωνεί με το ήρωικό, άθνατο και ωραίο αδελφικό πνεύμα των Κυπρίων Δασκάλων. Στρέφεται, με σεβασμό και εύγνωμοσύνη, στο παρελθόν, σκύβει εύλαβικά στο παρόν και περήφανα δραματίζεται το μέλλον της θρυλικής και αιώνας Μεγαλονήσου. Χαιρετίζει την άθνατη και δοξασμένη Κύπρο μας, που, αφού έφώτισε ολόκληρη την Οικουμένη με τη λατρεία της Έλευθερίας και την αγάπη στην αιώνια Μητέρα Ελλάδα, δημιουργεί τώρα την Παιδεία και τον Πολιτισμό της. Η επικοινωνία των ψυχών και των πνευμάτων μας δυναμώνει τη θέληση, γιγαντώνει την πίστη και τονώνει την απόφασή μας να θέσωμε όλες τις δυνάμεις μας στην υπηρεσία της Παιδείας και του Έθνους μας. Έρμηνευτής της επικοινωνίας αυτής, έχω την τιμήν να εισηγηθώ το θέμα :

«Κατευθύνσεις Στοιχειώδους Εκπαίδευσης στον σύγχρονο κόσμο», θέμα εύρύτατο, σοβαρό και πάντοτε επίκαιρο. Ο τίτλος του θέματος είναι, νομίζω, άσπης και είναι δυνατόν τουτο να εξετασθή και ν' άνοπτυχθή από διάφορες σκοπίες. Η πλήρης και συστηματική διερεύνηση ενός τέτοιου μεγάλου θέματος πραγματοποιείται μόνο με μια έπισταμένη και βαθειά έπιστημονική μελέτη. Περιοριζόμενος στα χρονικά όρια μιας εισηγήσεως, θα προσπαθήσω να δώσω μια γενική σκιαγραφία και να έπιστημάνω τα σοβαρώτερα σημεία του θέματος, ώστε να πάρη την έπιβαλλόμενη έμφαση και θέση του και, τελικά, να προκύψουν χρήσιμα και θετικά συμπεράσματα στο έργο μας.

Β'.

Είναι άναμφισβήτητο, ότι η άνθρωπότητα ολόκληρη διέρχεται σήμερα μια δύσκολη και κρίσιμη καμπή. Ο πολεμικός σεισμός, η άναταραχή, τα μεγάλα και συνταρακτικά γεγονότα, που έζησε, τα τελευταία χρόνια, ο άνθρωπος, έπέφεραν γενική σύγχυση, άταξία και άλλοση στον άνθρώπινο πολιτισμό. Οι τραγικές συνθήκες, κάτω από τις όποιες άναγκάστηκε να ζήση η άνθρωπότητα, στίς ζοφές ημέρες του πολέμου και της κατοχής, συνεκλόνησαν κυριολεκτικά την ψυχή του άνθρώπου και άφησαν άνεξίτηλα ίχνη στον χαρακτήρα του, ρυθμίζοντας τον τρόπο της σκέψεως και της ζωής του γενικά. Η άνθρωπότητα ολόκληρη διανύει σήμερα την κρίσιμότερη περίοδο της Ιστορίας της και έκδηλα είναι παντού τα γνωρίσματα της ήθικης παρακμής. Ο σοφός και σεβαστός Καθηγητής μας

κ. Σπ. Μ. Καλλιάφας βροντοφωνεί :

«Η πεπολιτισμένη άνθρωπότης πρό πάντων δέ η Εύρώπη, διανύει σήμερα μίαν των κρίσιμωτάτων περιόδων της Ιστορίας ... Έξευτελισμός και άπώθησις εις το άσυνείδητον σπουδαιοτέρων του πνεύματος λειτουργών, οίαι είναι το συναίσθημα, έν γένει, είδικώτερον δέ η αγάπη, η θρησκευτικότης κ.λ. π. έπήνεγκε την ψυχικήν ταραχήν, της οποίας λαμβάνομεν όδυνηροτάτην πείραν σήμεραν... Έκδηλος άνισορροπία των ψυχικών τάσεων και λειτουργιών χαρακτηρίζει την Ιστορικήν περίοδον, την οποίαν διανύομεν ... Νοσεί βαρέως η πεπολιτισμένη άνθρωπότης, έπειδή μέγα μέρος αυτής έχει χάσει την παλαιάν πίστιν, δέν ήδυνήθη δέ είσέτι να εύρη την κατάλληλον νέαν συγκεκριμένην μορφήν της άρίστης και άναγκαιοτάτης εις την διιτήρησιν της ψυχικής και σωματικής υγείας εκ των έξ άρχής καταβεβλημένων τάσεων, της τάσεως δηλαδή προς τον πέρα της ώμης ύλης κόσμον» (1).

Η σημερινή έποχή, παρά τις μεγάλες κατακτήσεις της Έπιστήμης στον τομέα του τεχνικού πολιτισμού, ύστερεί καταπληκτικά σε έσωτερικότητα και ουσιαστική, πνευματική άνοδο του άνθρώπου. Η προσέγγισή του προς τον ύλισμό και τις άτομοκρατικές άρχες είναι άποτέλεσμα και συνέπεια της ύπερβολικής άναπτύξεως του μηχανικού πολιτισμού και της ούζήσεως των άπαιτήσεων της ζωής. Δέν κατώρθωσε, δυστυχώς, ο σημερινός άνθρωπος, παρά τα τεράστια τεχνικά έπιτεύγματά του, να διώξη από τη γή το μίσος και την κακία, την άγωνία και το φόβο, τα δάκρυα και τα αίματα. Παράλληλα, η άβεβαιότητα του παρόντος και η άμφιβολία του μέλλοντος συμπληρώνουν την εικόνα της μεταπολεμικής έποχής και της ψυχικής καταστάσεως του σημερινού άνθρώπου.

Γ'.

Βασικό και θεμελιώδες αίτημα έξανθρωπισμού του σύγχρονου άνθρώπου είναι η άξιοποίηση των παραμεληθέντων άποθεμάτων των ήθικών δυνάμεων και ένεργειών.

Δέν είναι άρκετή η ύλική άνοικοδόμηση. Μια ριζική ήθική άνασυγκρότηση θα χαρίση στον άνθρωπο την πίστη στον έαυτό του και την άισιοδοξία της μελλοντικής άποστολής του. Μια άνα νέωση των άνθρωπίνων ήθικών δυνάμεων, χαλυβδωμένη μέσα στην πείρα του προσφάτου παρελθόντος, θα έπαναφέρει τον άνθρωπο στην άρχική πηγή του, άπ' την οποία ήντλησε τις τεράστιες δημιουργικές δυνάμεις του και ύψωσε το οίκοδόμημα του σημερινού πολιτισμού. Ταιριάζουν έδώ

* Εισήγηση στο Α'. Πανελλήνιο Έκπαιδευτικό Συνέδριο Λειτουργών Στοιχειώδους Εκπαίδευσης (Λευκωσία-Κύπρου, 2 Μαΐου 1962).

1. «Χαρακτηρισμός της Έποχής μας» (σελ. 13. 14. 96).

τά χαρακτηριστικά λόγια του Ἐπικτήτου πρὸς τοὺς Ἀθηναίους :

«Ὡ Ἀθηναῖοι, προσεφέρατε τὴν μεγαλυτέραν ὑπηρεσίαν εἰς τὴν πόλιν σας, μὲ ἀνοικοδόμησιν ὄχι μεγάλων καὶ ὑψηλῶν ὀροφῶν τῶν σπιτιῶν σας, ἀλλὰ μὲ τὴν οἰκοδομὴν μεγάλων ψυχῶν εἰς τοὺς συμπολίτας σας, οἱ ὅποιοι ἔτσι, ἀφοῦ θὰ ἐμφοροῦνται ἀπὸ ὑψηλὰ ἰδανικά, θὰ διαβιοῦν ἐνάρετα, διότι ἀσφαλῶς εἶναι πολὺ προτιμώτερον μεγάλα ψυχὰ νὰ μένουν σὲ μικρὰ σπίτια παρὰ μεγάλα σπίτια νὰ κατοικοῦνται ἀπὸ μικρὰς ψυχὰς μηδαμινῶν ἀνθρώπων».

Στὸ μεγάλο αἶτημα τῶν κρισίμων καιρῶν μας συγκεντρώνεται ἡ προσπάθεια τῆς σημερινῆς Ἀγωγῆς, μὲ σκοπὸ νὰ κάμῃ τὸν ἄνθρωπο περισσότερο ἄνθρωπο. Ἀπ' ὅλους τοὺς λαοὺς, πού θέλουν νὰ ζήσουν καὶ ν' ἀνυψωθοῦν, ἀναγνωρίζεται ὅτι μόνον μὲ μιὰ ἀνανεωμένη Παιδεία, προσαρμοσμένη στὶς μεγάλες καὶ ἐπιτακτικὲς ἀπαιτήσεις τῶν ἐποχῶν μας, μπορεῖ ν' ἀνασυνταχθῇ, ἠθικὰ καὶ ψυχικὰ, ὁ πονεμένος μεταπολεμικὸς ἄνθρωπος.

Δ'.

Τὸ φαινόμενο τῆς Ἀγωγῆς εἶναι πάντοτε συνυφασμένο μὲ τὴν κοινωνικὴ συμβίωση τῶν ἀνθρώπων καὶ ἀποτελεῖ θεμελιῶδες χαρακτηριστικὸ γνώρισμα τῆς ὁμαδικῆς καὶ κοινωνικῆς ζωῆς. Σὲ κάθε ὁμαδικὴ συμβίωση καὶ κοινωνικὴ ζωὴ τῶν ἀνθρώπων παρατηρεῖται τὸ φαινόμενο τῆς παιδευτικῆς ἀλληλεπιδράσεως τῶν συμβιούντων μελῶν τῆς κοινωνίας. Ἔτσι μεταβιβάζονται τὰ πολιτιστικὰ ἀγαθὰ, ὑλικά καὶ πνευματικά, καὶ ἐξασφαλίζεται ἡ συντήρησις, ἡ συνέχισις καὶ ἡ πρόοδος τῆς κοινωνίας. Ἡ Πολιτεία, ὡργανωμένη σὲ ἀνώτερη μορφή τῆς κοινωνικῆς ζωῆς τῶν ἀνθρώπων, οὐστηματοποιεῖ τὴν ἀγωγὴν, τὴν εὐρύνει καὶ τὴν μεταβάλλει σὲ Παιδεία, πού ἀποτελεῖ τὸν κύριον παράγοντα, τὸν πρωταρχικὸ σκοπὸ καὶ τὴ βασικὴ ἀποστολὴ τῆς πολιτικῆς κοινότητος.

Παιδεία καὶ πολιτισμὸς ταυτίζονται στὴν ὀρθὴ ἀντίληψιν καὶ στὴ ζωὴ τῶν δημιουργικῶν καὶ πολιτισμένων λαῶν. Ὁ Πλάτων ἐξύψωσε στὴ σφαῖρα τῶν ἰδεῶν καὶ καθώρισε ὡς θεμελιώδη λόγον ὑπάρξεως τῆς Πολιτείας τὴν Παιδεία τῶν πολιτῶν τῆς. Ἡ Παιδεία «τῶν ἐν ἡμῖν μόνον ἀθάνατον καὶ θεῖον», κατὰ τὸν Πλούταρχο, πηγὴ ὅλων τῶν ἀγαθῶν τῆς ζωῆς, ἐπέδρασε σημαντικὰ στὴ διαμόρφωσιν τοῦ ἀληθινοῦ ἀνθρωπίνου πολιτισμοῦ καὶ συνετέλεσε στὴ δημιουργίαν τῶν αἰώνιων καὶ ὑψηλῶν ἰδανικῶν. Ἡ Παιδεία εἶναι κοινωνικὴ λειτουργία, πού συντηρεῖ, μεταδίδει καὶ προάγει τὸν πνευματικὸν πολιτισμὸν. Τεράστια εἶναι ἡ δύναμις τῆς, γιατί συμπληρώνει τὸ ἔργο τῆς φύσεως. Ἀγαθὴ φύσις καὶ ὀρθὴ Παιδεία δημιουργοῦν τοὺς ἀγαθοὺς ἀνθρώπους καὶ τοὺς χρηστοὺς πολῖτες. Ὁ Πλάτων τονίζει :

«Ἀνθρώπος παιδείας μὲν ὀρθῆς τυχὼν καὶ φύσεως, εὐτυχὺς, θεϊότατον, ἡμερώτατόν τε ζῶν, γίγνεσθαι φιλεῖ, μὴ ἱκανῶς δὲ ἢ μὴ καλῶς τραφέν, ἀγριώτατον ὅπουσα φύει γῇ». Ὁ μεγάλος διδακτικὸς Κομῆνιος γράφει: Μηδεὶς

ἄς πιστεύῃ, ὅτι δύναται νὰ εἶναι τῇ ἀληθείᾳ ἄνθρωπος, ὅστις δὲν ἔγινε διὰ τῆς Παιδείας τοῦτο, ὅπερ ἀποτελεῖ τὸν ἄνθρωπον». Ὁ Κάντιος λέγει: «Ἐν τῇ ἀγωγῇ ἔγκειται τὸ μέγα μυστικὸν τῆς τελειοποιήσεως τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως». Ὁ Fichte διακηρύσσει: «Ἡ τύχη παντὸς λαοῦ, ἡ ἀκμὴ καὶ ἡ παρακμὴ αὐτοῦ ἐξαρτῶνται ἀπὸ μόνης τῆς Παιδείας, ἥτις παρέχεται εἰς τὴν νεολαίαν αὐτοῦ ἐξαρτῶνται ἀπὸ μόνης τῆς Παιδείας, ἥτις παρέχεται εἰς τὴν νεολαίαν αὐτοῦ» καὶ ὁ Leibniz ἀναφωνεῖ: Ἐμπιστευθῆτε εἰς ἡμᾶς τὴν Παιδείαν καὶ θὰ μεταβάλλωμεν εἰς χρόνον βραχύτερον τοῦ αἵωνος τὸν χαρακτήρα τῆς Εὐρώπης».

Εἶναι πολὺ στοχαστικὰ τὰ λόγια τοῦ Σίμπο: «Ἰνα ἐκτιμῇ τις τὸν πλοῦτον ἐνὸς ἔθνους, δὲν ἀρκεῖ νὰ ὑπολογίσῃ τὴν εὐφορίαν τοῦ ἐδάφους του, τὴν ἐπιτυχὴ τοποθεσίαν τῶν λιμένων του, τὸν ἀριθμὸν τῶν μεταλλείων καὶ ἀνθρακωρυχείων του. Εἶναι δυνατόν νὰ συγκεντροῖ ἐν ἀφθονίᾳ ἅπαντα ταῦτα καὶ ὅμως νὰ μὴ εἶναι οὔτε πλούσιον ἐσωτερικῶς, οὔτε ἰσχυρὸν ἐξωτερικῶς, ἐὰν δὲν ἔχῃ ἀνθρώπους. Τοὺς ἀνθρώπους ὅμως δημιουργεῖ ἡ Παιδεία καὶ οἱ ἄνθρωποι δημιουργοῦν τὸν πλοῦτον».

Ε'.

Τὰ Σχολεῖα, ἀπὸ τὴν κατώτατη μέχρι τὴν ἀνωτάτη βαθμίδα, εἶναι ἐργαστήρια πνευματικῆς καλλιέργειας τοῦ ἀνθρώπου, προσηλώσεως πρὸς τὴν αἰώνιον ἀξίαν ἀναπτύξεως τοῦ πολιτισμοῦ καὶ ἀνυψώσεως τῆς ζωῆς κάθε ἔθνους. Τὸ ἐπίπεδο τοῦ πολιτισμοῦ μιᾶς χώρας στηρίζεται στὴν ἐκπαίδευσιν τοῦ λαοῦ τῆς. Σύμφωνα μὲ τὴς τελευταῖες στατιστικὰς τῆς U.N.E.S.C.O., τὰ 80% περίπου τῶν παιδιῶν σ' ὁλόκληρο τὸν κόσμον μένουν μὲ τὴ γενικὴ μόρφωσιν, πού παρέχει ἡ Στοιχειώδης Ἐκπαίδευσιν. Ἔτσι, κορμὸς τῆς ὅλης Ἐκπαιδεύσεως καὶ σταθμὸς πρώτης πτήσεως τοῦ παιδιοῦ, ἐξω ἀπὸ τὴν πατρικὴν φωλιά, εἶναι τὸ Δημοτικὸ Σχολεῖο. Πρῶτον αὐτό, δέχεται τὸ παιδί ἀπὸ τὸ περιωρισμένο οἰκογενειακὸ περιβάλλον, μὲ τὸν μεγάλο καὶ ὑψηλὸ σκοπὸ νὰ τὸ ἐφοδιάσῃ μὲ νέες δυνάμεις, νὰ τὸ γυμνάσῃ καὶ νὰ τουώσῃ τὴν ψυχὴν του γιὰ τὴ μελλοντικὴ πτήσιν στὸν ἀνοικτὸ ὁρίζοντα τῆς ζωῆς.

Ἡ Στοιχειώδης Ἐκπαίδευσιν εἶναι ἡ κρηπίδα, ἐπάνω στὴν ὁποία ἐδραίωνεται κάθε κλασσικὴ, τεχνικὴ καὶ ἐπιστημονικὴ σπουδὴ. Τὸ Δημοτικὸ Σχολεῖο, ὑψηλὴ καὶ ἀληθινὴ Ἰδέα, εἶναι ὁ πόλος τοῦ Ἐκπαιδευτικοῦ οἰκοδημήματος κάθε ἔθνους, ὁ ἱερὸς χώρος καὶ τὸ ἐργαστήριον τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς.

Ἡ Λαϊκὴ Παιδεία εἶναι ὁ γρανίτης, ἐπάνω στὸν ὁποῖον στερεώνεται ὁλόκληρο τὸ ἐθνικὸ οἰκοδόμημα. Τὸ Λαϊκὸ Σχολεῖο εἶναι τὸ θεμέλιον καὶ ἡ βάση κάθε πνευματικῆς, ὑλικῆς καὶ ψυχικῆς ἀνυψώσεως ἐνὸς λαοῦ. Ἡ Λαϊκὴ Παιδεία ἀσκεῖ ἐπίδρασιν στὴ λαϊκὴ ζωὴ καὶ συμβάλλει σημαντικὰ στὴ διατήρησιν καὶ προαγωγὴν τοῦ πνεύματός της. Τὸ Λαϊκὸ Σχολεῖο εἶναι τὸ λίκνον τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς, ἡ πηγὴ κάθε ἔθνους καὶ ἡ ἐλπίς τοῦ ἀνθρώπου. Μέσα ἀπὸ τὸν ἔθνικόν αὐτὸ Ναό, παρήγορον τὸ

πνευματικό φῶς φωτίζει, δυναμώνει καὶ ἐμπνέει τῆς ἀνθρώπινες ψυχές.

Στ'.

Μετὰ τοὺς τελευταίους τρομακτικούς πολέμους καὶ ὕστερα ἀπὸ μιὰ ἀναταραχὴ μὲ ἀνυψώσεις καὶ καθιζήσεις τῆς Παιδείας, καταβάλλεται ἐντονη προσπάθεια γενικεύσεως τῆς ἀγωγῆς ἀπ' ὅλους τοὺς λαοὺς τοῦ κόσμου, πού ἀπείκονίζει τὴ γενικώτερη ἐξελικτικὴ πορεία τοῦ ἀνθρώπινου πνευματικοῦ πολιτισμοῦ.

Ὁ ἴδιος ὁ ἄνθρωπος δημιουργεῖ τὴ ζωὴ καὶ τὴν τύχη του, θέτει προβλήματα καὶ τὰ λύει, θέτει ἀπορίες καὶ ἀποκρίνεται. Στὴν ἐποχὴ μας πολλὰ εἶναι τὰ αἵτια, πού γεννοῦν προβλήματα καὶ ὠθοῦν τὸ πνεῦμα γιὰ δημιουργικὴ δράση. Ἡ σκληρότητα καὶ οἱ ἀδικίες, ὁ ἐγωϊσμός καὶ ἡ ὑποτίμηση τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς, ἡ μανία τῆς καταστροφῆς καὶ τὸ τυφλὸ ἐνστικτο, καρποὶ τοῦ τελευταίου φοβεροῦ πολέμου, ἔθεσαν, μετὰ τὴν λήξιν τῆς τελευταίας παγκοσμίου συρράξεως, φλέγον τὸ ζήτημα τοῦ ἡθικοῦ ἐξοπλισμοῦ τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῶν ὁρθῶν κατευθύνσεών του. Ὁ κόσμος εἶναι χωρισμένος σήμερα σὲ δύο ἀντίθετα στρατόπεδα. Ἀπ' ἑδῶ εἶναι οἱ Λαοί, πού σέβονται τὸν ἄνθρωπο, πιστεύουν στὴν Ἐλευθερίαν καὶ μοχθοῦν γιὰ τὴν πρόοδο τοῦ πολιτισμοῦ. Ἀπ' ἐκεῖ εἶναι τὸ πνεῦμα τῆς βίας καὶ τῆς κακίας, τῆς ἐπαναστάσεως καὶ τῆς καταστροφῆς. Ἀπ' ἑδῶ εἶναι ἡ ὠραία σκέψη, ἡ καλλιέργεια τοῦ πνεύματος τῆς συνεργασίας καὶ ἡ μόρφωση τοῦ ἀνθρώπου σὲ αὐτόνομη προσωπικότητα. Ἡ ὁρθὴ κατεύθυνση τῆς νεολαίας τοῦ ἐλευθέρου Δυτικοῦ κόσμου εἶναι τὸ ἀνυπερβλήτο ὄπλο δημιουργίας τοῦ παρόντος καὶ τοῦ μέλλοντος τῶν ἐλευθέρων λαῶν. Ἀπ' ἐκεῖ εἶναι τὸ κήρυγμα τοῦ μίσους, τῆς πάλης τῶν τάξεων καὶ τῆς ἀνατροπῆς.

Οἱ σκοποὶ τῆς Ἐκπαιδεύσεως, πού δὲν διαφέρουν οὐσιαστικὰ μεταξὺ τῶν πολιτισμένων λαῶν τοῦ κόσμου, ἐμπνέονται καὶ καθοδηγοῦνται ἀπὸ τὰ ἰδανικά τῆς Παιδείας, πού ἀποτελοῦν τὴν δυναμικὴ μορφή τῶν ἀξιών καὶ τοῦ πολιτισμοῦ μὴς Χώρας. Οἱ Παιδαγωγοὶ ὅλων τῶν χωρῶν ἐγκύπτουν σήμερα μὲ ἀφοσίωση στὰ ἔργα τῶν διαμορφωτῶν τῆς σημερινῆς φιλοσοφίας τῆς ἀγωγῆς, καί, ἐπηρεασμένοι ἀπὸ τὶς ἰδέες των, υἱοθέτησαν τὰ ἑξῆς:

«Ἡ Ἐκπαίδευσις ἀποβλέπει εἰς τὴν πλήρη ἀνάπτυξιν τῆς ἀνθρωπίνης προσωπικότητος καὶ εἰς τὴν ἐνίσχυσιν τοῦ σεβασμοῦ διὰ τὰ ἀνθρώπινα δικαιώματα καὶ τὰς θεμελιώδεις ἐλευθερίας. Πρέπει νὰ προάγῃ τὴν κατανόησιν, τὴν ἀνεκτικότητα καὶ τὴν φιλίαν μεταξὺ ὅλων τῶν ἔθνων καὶ ὅλων τῶν φυλετικῶν καὶ θρησκευτικῶν ομάδων, ὥς καὶ νὰ ἐνισχύῃ τὰς ἐνεργείας τῶν ἠνωμένων ἔθνων διὰ τὴν διατήρησιν τῆς Εἰρήνης».

(26ον ἄρθρον, παράγρ. 2 τῆς Παγκοσμίου Διακηρύξεως τῶν Ἀνθρώπινων Δικαιωμάτων - 10-12-1947, Παρίσι).

Ὁ R. Liyingstone γράφει :

«Ζοῦμε σ' ἓνα κόσμο, πού ἡ δύναμή μας μᾶς παρέχει ὅλες τὶς δυνατότητες νὰ προκαλέσωμε μιὰ ἀπεριόριστη καταστροφή καὶ ἔχομε ἀνάγκη ἀπὸ μιὰ Ἐκπαίδευση, πού νὰ μᾶς

διδάσκῃ ὄχι ἀπλῶς πῶς νὰ μεταχειριζώμεθα τὴν δύναμη αὐτή, ἀλλὰ καὶ πῶς νὰ τὴ μεταχειριζώμεθα πρὸς τὸ καλόν. Νὰ δημιουργήσωμε μέσα σὲ κάθε ἄνδρα καὶ γυναῖκα ἓνα στερεὸ πυρῆνα μιᾶς πνευματικῆς ζωῆς, πού θὰ ἀνθίσταται στὴν τριβὴ τῆς καθημερινῆς ζωῆς μέσα στὸ μηχανοποιημένο κόσμο μας. Αὐτὸ ἀκριβῶς εἶναι τὸ πιὸ σοβαρὸ ἔργο τοῦ Σχολείου. Τὸ σύγχρονο πραγματικὸ πρόβλημα εἶναι νὰ κάνωμε τὸν ἄνθρωπο ἀνθρωπιστὴ, νὰ τοῦ δεῖξωμε τὰ πνευματικὰ ἰδεώδη, χωρὶς τὰ ὁποῖα δὲν ὑπάρχει ἀληθινὴ καὶ διαρκὴς εὐτυχία, οὔτε ἐπιτυχία, νὰ δημιουργήσωμε ὄντα, πού θὰ γνωρίζουν ὄχι τόσο πῶς νὰ διασποῦν τὰ ἄτομα, ἀλλὰ πῶς νὰ χρησιμοποιοῦν τὴν δύναμή των πρὸς τὸ καλόν».

Εἰδικώτερα, ἡ Στοιχειώδης Ἐκπαίδευση, πού ὑπηρετεῖ τὰ ἰδανικά τῆς βασικῆς ἀγωγῆς τῶν παιδιῶν, ἀκολουθεῖ σήμερα τὶς ἑξῆς κατευθύνσεις :

Α'. Ἡ Ἀτομικὴ Κατεύθυνση :

Ἀποβλέπει στὴ δημιουργίαν γνήσιας καὶ ἀληθινῆς προσωπικότητος, ἱκανῆς νὰ ὑπηρετήσῃ τὶς αἰώνιες Ἀξίες τῆς ζωῆς. Οἱ ἀκολουθοῦντες τὴν κατεύθυνση αὐτὴ παιδαγωγοὶ πιστεύουν, ὅτι ἡ προσωπικότητα ἔχει ἀξία καὶ ἀπ' αὐτὴ μόνον ἐξαρτᾶται ἡ ὅλη πρόοδος τῆς κοινωνίας. Ὁ ἄνθρωπος εἶναι ὁ νομοθέτης τῆς φύσεως, ὁ δημιουργὸς τῆς ὅλης πνευματικῆς ζωῆς καὶ ὁ φορεὺς τοῦ ὅλου πνευματικοῦ πολιτισμοῦ. Τὰ μεγάλα καὶ εὐγενικά ἔργα τῆς Ἱστορίας τῶν αἰώνων εἶναι ἀποτελέσματα τοῦ μόχθου καὶ τῆς ἐργασίας τῶν μεγάλων προσωπικοτήτων, πού, μὲ βαθύτατη συναίσθησι τῆς δυνάμεώς των, ἐνεργοῦν καὶ δημιουργοῦν. Ἡ ἀγωγή ὀφείλει νὰ ἔχῃ ὥς κέντρον τῆς ἐνεργείας τῆς τὸ ἄτομον καὶ πάντοτε ν' ἀποβλέπῃ στὴν ἐξύψωσίν του.

«Κανένας μας δὲν ὁμοιάζει μὲ τὸν ἄλλον καὶ ὅμως ὁ καθένας μας μπορεῖ νὰ φθάσῃ τὸ ὑψιστον, ὅταν τελειοποιεῖται μόνος του μὲ τὴν ἐσωτερικὴ γλῶσσα καὶ τὴν τάση του πρὸς τὸ ἀνώτερον», λέγει ὁ Schiller. Ὅπως στὴν ἀρχαία ἐποχὴ, ἡ Σωκρατικὴ θεωρία τῆς γνώσεως ἐνίκησε τὴ θεωρίαν τῶν Σοφιστῶν, ἔτσι καὶ ἡ στροφή τοῦ ἀνθρώπινου στοχασμοῦ γύρω ἀπὸ τὴν οὐσίαν τῆς ἀνθρωπίνης υπάρξεως καὶ τὴν ἔρευνα τῆς ἀνθρωπίνης προσωπικότητος θὰ νικήσῃ τὴν σκεπτικὴ ἀσθένειαν τῆς ἐποχῆς μας. Ἡ ρῆσις τοῦ μεγάλου Goethe παίρνει τὴ βαθύτερη σημασίαν της : «Τὸ πιὸ ἐνδιαφέρον ἀντικείμενον διὰ τοὺς ἀνθρώπους εἶναι ὁ ἄνθρωπος». Μεγάλοι φιλόσοφοι καὶ Παιδαγωγοὶ ἀναφαίνονται ὑπέρμαχοι τῆς ἀτομικῆς κατευθύνσεως ἀπὸ τὸν 17ον, ἰδιαίτερα, αἰῶνα, ὑπὸ τὴν πνοὴν ὠρισμένων φιλοσοφικῶν θεωρειῶν. Ὁ Rousseau ἔδωκε ἓνα ἀρτιώτατο σύστημα ἀτομικῆς ἀγωγῆς. Θεμελιώδης ἀπαίτησις του εἶναι ἡ ἀπομάκρυνση τοῦ ἀτόμου ἀπὸ τὸν πολιτισμὸν καὶ τὴν κοινωνίαν, πού θεωροῦσε διεφθαρμένη, καὶ ἡ ἀγωγή του, ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς Φύσεως. Ὁ Herbart πιστεύει ὅτι ἡ ἀγωγή πρέπει ν' ἀποβλέπῃ στὸ ἄτομον καὶ νὰ καλλιεργῇ σ' αὐτὸ πολυμέρες διαφέρον. Ὁ μαθητὴς του T. Ziller γράφει :

«Ἡ παιδαγωγικὴ ἐνέργεια ὀφείλει νὰ ἐνο-

ρῆ τὴν ἀφετηρίαν, τὴν πορείαν καὶ τὸ τέρας αὐτῆς ἐν τῷ ἀτόμῳ. Τὸν παιδαγωγὸν καθ' ἑαυτὸν οὐδαμῶς ἐνδιαφέρει, ἵνα ἡ μόρφωσις, τῆς ὁποίας εἶναι κάτοχον τὸ άτομον, ἀποβῇ ἐπ' ὠφελείᾳ καὶ τῆς κοινωνίας, ἢ ἵνα ἡ ὑψωσις τῆς κοινωνίας προέλθῃ ἐκ τοῦ ἀτόμου. Ταῦτα εἶναι πολιτικαὶ θεωρίαι, αἵτινες κεῖνται ἐκτὸς τοῦ Παιδαγωγικοῦ ὁρίζοντος».

«Ἡ προσωπικότης εἶναι ὁ ὑψιστος σκοπὸς τῆς ἀνθρωπίνης τάσεως καὶ ἀφυπνίζει εἰς τὸ άτομον ἰδεαλιστικὰς ἐλπίδας. Εἶναι ὁ φορεὺς μιᾶς νέας καὶ ἀνωτέρας διατάξεως τῆς ζωῆς», λέγει ὁ διάσημος φιλόσοφος Eucken. Ὁ Hucot Caude, ὁ σπουδαιότερος ἀντιπρόσωπος τῆς νεωτέρας παιδαγωγικῆς κινήσεως καὶ κοσμοθεωρίας, τὴν ἐννοια τῆς προσωπικότητος ἔθεσε ὡς ὑψιστο σκοπὸ τῶν παιδαγωγικῶν ἀρχῶν του, ἀφοῦ συνεδύασε τὸν φιλοσοφικὸ καὶ παιδαγωγικὸ στοχασμὸ του σ' ἓνα ἀνάγλυφο ἰδεῶδες, ποὺ ἐνσαρκώνεται στὴν ἰδέα τῆς ἀξιολογικῆς μορφώσεως τοῦ ἀτόμου. Ὁ E. Claparède ὑποστηρίζει, ὅτι τὸ άτομον ἀποτελεῖ ἀξία καθ' ἑαυτὸ καὶ ἡ ἀγωγή του ὀφείλει ν' ἀνταποκρίνεται στὰ μάτια τῆς παιδικῆς ἡλικίας καὶ τῆς παιδικῆς προσωπικότητος. Καὶ ἄλλοι παιδαγωγοί, πολλοὶ καὶ ἐπιφανεῖς, πιστεύουν στὴν ἀτομικὴ παιδαγωγικὴ κατεύθυνση, ὥστε οἱ ἰδέες τῶν νὰ ἔχουν κατακτήσει εὐρὺ ἔδαφος στὴν πράξιν τῆς ἀγωγῆς σὲ σχολεῖα πολλῶν πολιτισμένων Ἐθνῶν.

Ἀνάλογα εἶναι τὰ σύγχρονα παιδαγωγικὰ συστήματα, στηριζόμενα στὴν Ἀτομικὴ Ψυχολογία, ποὺ χρησιμοποιοῦ ἡ Ἀτομικὴ κατεύθυνση γιὰ τὴν ἐπιτυχία τῶν σκοπῶν τῆς. Ἀποβλέπουν ὅλα στὴν ἐξατομίκευση τῆς διδασκαλίας, ποὺ ἀπελευθερώνει τὶς δημιουργικὰς δυνάμεις τοῦ παιδιοῦ καὶ ὁδηγεῖ τὴν παιδικὴ ψυχὴ στὴν ἐλεύθερην ἐνέργειάν τῆς. Ἰδεῶδες Σχολεῖον εἶναι τὸ «ἐπὶ μέτρῳ», ποὺ προσπαθεῖ νὰ ρυθμίξῃ τὴν διδασκαλίαν πρὸς τὴ δυναμικότητα καὶ τὰ ἀτομικὰ διαφέροντα τῶν μαθητῶν.

Β'. Ἡ Κοινωνικὴ κατεύθυνση:

Ἀποβλέπει στὴν ἀνάπτυξιν τοῦ κοινωνικοῦ παράγοντος γιὰ τὴ δημιουργίαν τοῦ πολιτισμοῦ. Ἡ κοινωνικὴ μόρφωσις ἔχει ὡς ἀφετηρίαν τὴν ἀνάγκη τῆς ἀλληλεγγύης μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων. Θεμελιώδης ἀπαιτήσις εἶναι νὰ σχηματίζουσιν τὰ άτομα ἓνα ὁρμονικὸ σύνολο. Κύριος σκοπὸς τῆς ἀγωγῆς εἶναι ἡ μετάδοσις τῆς νέας γενεᾶς τῶν ἀποκτηθέντων ἀγαθῶν μετὰ τὴν κοινωνικὴν ζωὴν, ποὺ δὲν μπορεῖ νὰ ἐπιτύχῃ ἡ φύσις.

Κάθε κοινωνία, γιὰ τὴ διαίωσή της, κληροδοτεῖ στοὺς μεταγενεστέρους πλήρη σύστημα ἰδεῶν, τεχνικῶν καὶ ἐπιστημονικῶν γνώσεων, ἡθῶν καὶ ἐθίμων.

Ὁ Πλάτων λέγει: «Κακεῖνο δεῖ σε ἐνθυμεῖσθαι, ὅτι ἕκαστος ἡμῶν οὐχ αὐτῷ μόνῳ γέγονε, ἀλλὰ τῆς γενέσεως ἡμῶν τὸ μὲν ἢ πατρὶς μερίζεται, τὸ δὲ οἱ γεννήσαντες, τὸ δὲ οἱ λοιποὶ φίλοι». Καὶ ὁ Ἀριστοτέλης ἀπεφαίνεται: «Πᾶσα πόλις φύσει ἐστίν». Τὴν μεγίστην ἔντασιν τῶν κοινωνιστικῶν ἰδεῶν καὶ ὡς κοσμοθεωρίας καὶ ὡς συστήματος ἀγωγῆς τῶν παιδιῶν συναντοῦμε στὸ τέλος τοῦ 19ου αἰῶνος.

Κύριον γνώρισμα τῆς Παιδαγωγικῆς τοῦ Pestalozzi εἶναι ἡ κοινωνιστικὴ τῆς κατεύθυνση. Ἡ κοινωνικὴ ἀθλιότητα τοῦ λαοῦ του τὸν ὠδήγησε νὰ σκεφθῇ τὴν ἀρσιν τῆς καὶ τὴν κοινωνικὴ ἀναμόρφωσις, ποὺ στηρίζεται στὴν ἰσότητά καὶ ἐλευθερίαν, μετὰ τὴν ὀρθὴν ἀγωγήν τῶν νέων. Στὸ βιβλίον του «Ἐσπεριναὶ ὥραι ἐνὸς ἐρημίτου» γράφει: «Ὁ ἀνθρώπου, δὲν ζῆς ἐπὶ τῆς γῆς μόνος καὶ χάριν σου μόνον. Διὰ τοῦτο δὲ μορφοῦσαι καὶ χάριν τῶν ἐξωτερικῶν σχέσεων καὶ δι' αὐτῶν».

Ὁ ἴδιος τονίζει: «Πᾶσα διδασκαλία καὶ ἀγωγή ὀφείλουν νὰ συνδέουν τὴν ἐνέργειαν αὐτῶν πρὸς τὴν κοινωνικὴν θέσιν τοῦ παιδὸς καὶ νὰ στηρίζονται ἐπὶ τῆς ἐργασίας, τὴν ὁποίαν θὰ ἀπαιτήσῃ τις παρ' αὐτοῦ, ὅταν οὗτος θὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν κοινωνίαν...».

Οἱ Γερμανοὶ Παιδαγωγοὶ P. Natorp καὶ P. Bergemann ἔδωσαν ἐνιαῖα συστήματα κοινωνικῆς παιδαγωγικῆς. Ὁ πρῶτος λέγει: «Ὁ ἀνθρώπος γίνεται ἀνθρώπος μόνον διὰ τῆς ἀνθρωπίνης κοινότητος». Ὁ δεύτερος στηρίζεται στὴν ἐμπειρία, ἐφορμῶζει τὴν ἐπαγωγικὴ μέθοδον καὶ ὑποστηρίζει, ὅτι ἡ ἀτομικὴ ζωὴ καὶ ἡ ἀτομικὴ ἀγωγή πρέπει νὰ ἔχουν κοινωνικὴ κατεύθυνση. Ὁ μεγάλος Ἀμερικανὸς φιλόσοφος καὶ παιδαγωγὸς I. Dewey πιστεύει, ὅτι τὸ σχολεῖον εἶναι μορφή τῆς κοινωνικῆς ζωῆς, μιὰ μικρὴ κοινωνία, ποὺ εὐρίσκεται σὲ στενὴ ἀμοιβαία σχέση πρὸς τὴν μεγάλην κοινωνίαν. Ὁ Γάλλος Παιδαγωγὸς E. Durkheim, ὑπέρμαχος τῆς κοινωνικῆς ἀγωγῆς, λέγει: «Ἡ κοινωνία εἶναι εἶδος θεότητος, ἐν τῇ ὁποίᾳ καὶ χάριν τῆς ὁποίας πρέπει νὰ διαπλάσσωνται τὰ άτομα, διότι ὁ ἀνθρώπος ἀποβαίνει ἀνθρώπος μόνον ἐν τῇ κοινωνίᾳ καὶ διὰ τῆς κοινωνίας. Ὁ ἀνθρώπος δέ, τὸν ὁποῖον ὀφείλει νὰ διαπλάττῃ ἡ ἀγωγή, δὲν εἶναι τοιοῦτος, οἷον ἔχει πλάσει ἡ φύσις, ἀλλὰ τοιοῦτος, οἷον ἡ κοινωνία θέλει».

Ἀνάλογα εἶναι καὶ ἐδῶ τὰ σύγχρονα παιδαγωγικὰ συστήματα, στηριζόμενα στὴν Κοινωνιολογίαν, στὴν Κοινωνικὴ Ψυχολογίαν, στὴ Βιολογίαν καὶ στὴν Κοινωνικὴ Ἠθικὴν, ποὺ χρησιμοποιοῦ ἡ Κοινωνικὴ κατεύθυνση γιὰ τὴν ἐπιτυχία τῶν σκοπῶν τῆς.

Γ'. Ἡ ἀξιολογικὴ κατεύθυνση:

Ὁρθώνεται μεταξὺ τῶν δύο ἄκρων κατευθύνσεων, μετὰ ὑποστηρικτὰς τοὺς G. Kerschensteiner, Spranger, Messer καὶ ἄλλους παιδαγωγούς, ποὺ ἀναγνωρίζουν, ὅτι ἔργον τῆς ἀγωγῆς εἶναι ἡ γεφύρωσις τοῦ κόσμου τῆς φύσεως καὶ τοῦ κόσμου τῶν ἀξιών καὶ ἡ ἀνύψωσις ἀπὸ τὴ φυσικὴν στὴν πνευματικὴν ζωὴν. Ἡ ἀγωγή ἀποβλέπει στὴν οἰκονομικὴν, αἰσθητικὴν, κοινωνικὴν καὶ πολιτικὴν, γνωσιολογικὴν καὶ θρησκευτικὴν ἀξιών.

Ζ'.

Κάθε μονομερὴς ἐφαρμογὴ μιᾶς ἀπὸ τὶς παραπάνω κατευθύνσεις δὲν εἶναι ἀποτελεσματικὴ γιὰ τὸ ἔργο τῆς Ἀγωγῆς. Ἀποκρούεται ἡ ἄκρα ἀτομικὴ κατεύθυνσις, διότι τὸ άτομον ἀναγνωρίζεται ὡς παντοδύναμον γιὰ τὴ δημιουργίαν τοῦ πολιτι-

σμού και έτσι υποτιμάται, σε ύψιστο βαθμό, η σημασία του συνόλου. Δεν λαμβάνονται υπ' όψη οι εξαρτήσεις του ατόμου απ' αυτό και οι επιδράσεις, που ασκούν η ομαδική συνείδηση, οι κοινωνικές ιδέες και τα κοινωνικά ρεύματα στη δημιουργική ατομική εργασία. Έφαρμοζόμενη στην 'Αγωγή ή κατεύθυνση αυτή, φέρει τον κίνδυνο να διαπλάσσουνται τα παιδιά σε έγωιστάς, που δεν έχουν τη θέληση και την ικανότητα να διαθέτουν τις δυνάμεις των στην υπηρεσία των γενικών σκοπών. Αποκρούεται, επίσης, και η άκρα κοινωνική κατεύθυνση, διότι υποβιβάζεται ο άνθρωπος, παραγνωρίζονται τα δικά του και παραμελείται κάθε ευγενικό και ανώτερο ιδανικό του. Η κοινωνικοποίηση δεν είναι ο σκοπός της Παιδαγωγικής ενέργειας, αλλά το μέσον, που θα χρησιμοποιήσει η 'Αγωγή για την πραγματοποίηση των σκοπών της. Πέρα από τη φύση και την κοινωνία, υπάρχει ο άνθρωπος, η ουσία και ο ιερός προορισμός του. Η αγωγή πρέπει ν' αποβλέψει, επάνω από τον άνθρωπο των χρόνων και των τύπων, προς τον αιώνιο άνθρωπο και τα αιώνια ιδανικά της ανθρωπότητας. Ο σοφός Καθηγητής δάιμνηστος Νικ. Έξαρχόπουλος σχετικά γράφει:

«Τασσόμεθα μετ' εκείνων, οἵτινες τὰς δύο κατευθύνσεις τῆς ἀγωγῆς θεωροῦσιν οὐχὶ ἀντιθέσεις, αἰρούσας ἀλλήλας, ἀλλὰ συμπληρώματα ἀλλήλων... Ἡ ἀγωγή ἵνα στηριζέται ἐπὶ ὑγιῶν βάσεων, ὀφείλει νὰ ἔχη ὑπ' ὅψιν τὴν τε ατομικὴν καὶ τὴν κοινωνικὴν τῶν παιδευομένων νέων ἀποστολήν. Ἀμφοτέρας δέ, ἐξ ἴσου θεραπεύουσα θὰ ἀπεργάζεται αὐτοὺς ἱκανοὺς, ὥπως προάγῃ καὶ τὴν ἰδίαν ἑκαστος καὶ τὴν κοινὴν πάντων εὐπραγίαν»⁽¹⁾.

(1) «Εἰσαγωγή εἰς τὴν Παιδαγωγικὴν» (Τόμ. Α', σελ. 114, 116.)

Η'.

Τὸ Σχολεῖον Ἐργασίας εἶναι τὸ ἰδεώδες Σχολεῖον τοῦ 20οῦ αἰῶνος καὶ ἡ συνισταμένη τῶν παιδαγωγικῶν κατευθύνσεων, πού ἔχουν τὸ κοινὸν γνώρισμα τῆς ἀναμορφώσεως τοῦ Λαϊκοῦ Σχολείου. Ο Ε. Burger γράφει:

«Τὸ ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ἀξιώματος τῆς ἐργασίας διεργουμισμένον σχολεῖον καταλείπει ἑδαφος εἰς πάσας τὰς τάσεις τῆς νεωτέρας παιδαγωγικῆς, ἐφ' ὅσον αὐταὶ παρέχουσιν ἐχέγγυα χρησιμότητος καὶ ζωτικότητος καὶ συνενοῖ αὐτάς, τὰς ἄλλως ἀντιμαχομένας πρὸς ἀλλήλας εἰρηνικῶς πρὸς ἐπιδίωξιν τοῦ κοινοῦ τούτου σκοποῦ. Διὰ τῆς Αὐτενεργείας εἰς τὴν Αὐτοτέλειαν. Ἐν ταύτῃ τῇ ἀπλῇ ῥῆσει ὑπάρχει σαφὴς ἔννοια τοῦ Σχολείου Ἐργασίας... Καὶ ἡ πρὸς τὰς συγχρόνους ἀντιλήψεις προσηρμοσμένη Παιδαγωγικὴ οὐδεμία ἄλλη δύναται νὰ εἶναι, ἢ ἡ Παιδαγωγικὴ τῆς Ἐργασίας».

Τὸ Νέο, τὸ δημιουργικὸ Σχολεῖο εἶναι τὸ ἐργαστήριο τῆς παιδικῆς ψυχῆς καὶ ὁ ἀνθρώπινος κῆπος, ὅπου τὸ παιδί ἀναπτύσσει τὸν πλούσιο ἐσωτερικὸ δυναμισμό του καὶ δημιουργεῖ τὴν προσωπικότητά του. Ἡ Σχολικὴ ζωὴ εἶναι προέκτασις, μέσα στὶς εὐνοϊκώτερες κοινωνικὲς συνθήκες, τῆς

πραγματικῆς ζωῆς τοῦ παιδιοῦ. Κριτήριά του εἶναι τὸ ποσὸν τῆς καταβαλλομένης αὐτενεργείας, ὁ ρυθμὸς τῆς ἐργασίας καὶ ἡ κανονικὴ ὑποταγὴ τῶν ἐσωτερικῶν ἀναγκῶν τοῦ παιδιοῦ σὲ μιὰ σκόπιμη συνειδητὴ ἐνεργητικότητα. Ἡ Ἀγωγή ἀποβαίνει σκόπιμη ἐξυπηρετικὴ λειτουργία γιὰ τὸ παιδί, πού ἱκανοποιεῖ τὶς ἐσωτερικὲς ἀνάγκες, καλλιεργεῖ τὸν ψυχικὸ πλοῦτο καὶ κατευθύνει τὴν ἠθικὴ πράξη ὅλες τὶς δυνάμεις του. Ὁ σεβαστὸς ἐκπαιδευτικὸς σύμβουλος καὶ οἰστρήλατος Παιδαγωγὸς μας κ. Γ. Ζομπανάκης λέγει: «Ἀγωγή εἶναι μόρφωση πρὸς ἰδεώδη. Ἡ Ἀγωγή ξεκινᾷ μόνον ἀπὸ τὴν κοινότητα καὶ ὁδηγεῖ πάλιν πίσω στὴν κοινότητα. Ὅταν δὲν ἔχουμε ἰδεώδη, δὲν ἔχομε κοινότητα καὶ χωρὶς κοινότητα δὲν ἔχομε ἀγωγή... Μόνον ἐκεῖνοι, πού ζοῦν μέσα στὸ σχολεῖο, οἱ δασκάλοι καὶ τὰ παιδιά, μποροῦν νὰ δημιουργήσουν τὸ νέο σχολεῖο»⁽²⁾.

Θ'.

Σ' ὅλους τοὺς λαοὺς σήμερα παρατηρεῖται ἡ τάση τῶν μεταρρυθμίσεων τῆς Ἀγωγῆς γιὰ τὴ δημιουργία ἐνὸς καλύτερου μέλλοντος, πού συνδέονται μετὰ τὶς μεταρρυθμίσεις, γενικώτερα, στὴν πολιτική, κοινωνικὴ καὶ οἰκονομικὴ ζωὴ.

Εἶναι ὁλοκληρωτικὲς, ὅταν καὶ ἐφ' ὅσον οἱ γενικὲς μεταρρυθμίσεις ἔχουν ὁλοκληρωτικὸ χαρακτήρα, ὅπως ἐγίνε μετὰ τὶς ἐκπαιδευτικὲς μεταρρυθμίσεις στὴ Ρωσία, μετὰ τὴν Κομμουνιστικὴ Ἐπανάστασι τοῦ 1917 ἢ στὴ Γερμανία τὸ 1918 μετὰ τὴ Δημοκρατία τῆς Βαϊμάρης καὶ τὸ 1933, μετὰ τὴν ἐπικράτησι τοῦ ἐθνικοσοσιαλισμοῦ καθὼς ἐπίσης, στὴν Ἰταλία, στὴν Αὐστρία καὶ στὴν Ἰσπανία.

Προσπάθεια μερικῶν μεταρρυθμίσεων παρατηρεῖται, μετὰ τὸν β' παγκόσμιον πόλεμον, στὴν Ἀγγλία, στὴ Γαλλία καὶ σ' ὅλες γενικά, τὶς χώρες, πού ὑπέστησαν τὰ δεινὰ τοῦ φοβεροῦ πολέμου. Στὴν Πατρίδα μας, χρόνια τώρα, καταβάλλεται προσπάθεια μεταρρυθμίσεως καὶ βελτιώσεως τῆς ἐκπαιδευτικῆς μας καταστάσεως, χωρὶς δυστυχῶς, νὰ ἐπιτευχθοῦν ἀκόμη ἱκανοποιητικὰ ἀποτελέσματα.

Ὁ Καθηγητὴς δάιμνηστος Νικ. Έξαρχόπουλος γράφει: «Τὸ Δημοτικὸν Σχολεῖον, ὁ κορμὸς τῆς ὅλης ἐκπαίδευσως, ἐκ τοῦ ὁποῖου διέρχονται ὅλοι οἱ παῖδες καὶ εἰς τὴν μόρφωσιν τοῦ ὁποῖου ἀρκοῦνται τὰ $\frac{1}{10}$ τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Χώρας εἶναι ἀνίκανον, ἐνεκεν τοῦ ἀτελοῦς ὀργανισμοῦ του, νὰ παράσχη ἐφόδια ἀνάλογα πρὸς τὰς συγχρόνους ἀπαιτήσεις. Καθ' ἣν ἐποχὴν ἀπέκτησε τοιαύτην σημασίαν ἡ Λαϊκὴ Ἐκπαίδευσις καὶ εἰς πλεῖστα κράτη παρατείνεται ἡ ὑποχρεωτικὴ φοίτησις μέχρι τοῦ 16ου καὶ 17ου ἔτους τῆς ἡλικίας, ἡμεῖς ἀρκούμεθα εἰς ἑξ τάξεις τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου, τ. ἔ. εἰς ὑποχρεωτικὴν ἐκπαίδευσιν μέχρι τοῦ 12ου ἔτους καὶ ταύτην ἐπὶ τοῦ χάρτου. Πρέπει νὰ ἐπεκτείνωμεν τὴν ὑποχρεωτικὴν Δημοτικὴν Ἐκπαίδευσιν, καθιστώντες τὰ Δημοτικὰ ἡμῶν Σχολεῖα τοῦλάχιστον ὀκτατάξια, ἔχοντα προγράμματα ἐλαστικά καὶ παρέχοντα διὰ τῶν ἀνωτέρων τάξεων αὐτῶν καὶ

(2) Περιοδ. «Σχολεῖο καὶ Ζωὴ» (τ. 8, Ὀκτώβριος 1953, σελ. 324).

ἐπαγγελματικήν μόρφωσιν»⁽¹⁾. Καὶ ὁ Σεβαστὸς Ἐκπαιδευτικὸς μας Σύμβουλος κ. Ἀθανάσιος Παπακωνσταντίνου τὸνίζει :

«Ἡ ἐκπαίδευσις τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου ἀποτελεῖ σήμερα τὸ μέγιστον ὄριον τῆς ἐκπαιδεύσεως τοῦ Λαοῦ μας. Μὲ μόνην αὐτὴν τὴν Ἐκπαίδευσιν ἐξοπλίζομεν τὰ 80% περίπου τῆς νέας γενεᾶς καὶ περιμένομεν νὰ εἶναι ἐπαρκεῖς ἐπαγγελματίαι, οἰκογενειάρχαι, πολῖται. Πρέπει νὰ ἀναγνωρίσωμεν, ὅτι τὸ ποσοστὸν τῶν περιοριζομένων εἰς τὴν ἐκπαίδευσιν τοῦ Δημοτικοῦ μόνον σχολείου εἶναι πολὺ ὑψηλὸν διὰ τὴν ἐποχὴν μας καί, κατὰ συνέπειαν, τὰ ἀποτελέσματα τῆς προόδου θὰ εἶναι μέτρια. Διὰ τὰ ἐπιτευχθῆ μεγαλυτέρα βελτίωσις, διὰ νὰ καταστῇ σημαντικωτέρα ἡ συμβολὴ τοῦ λαοῦ εἰς τὴν ἀνύψωσιν τοῦ οἰκονομικοῦ, πολιτιστικοῦ καὶ πολιτικοῦ τομέως τῆς ζωῆς τοῦ ἔθνους, ὁ ἀποτελεσματικὸς καὶ βέβαιος τρόπος εἶναι ἡ Ἐκπαίδευσις, ἡ ὅσον τὸ δυνατόν, περισσότερα Ἐκπαίδευσις. Αὕτῃ θὰ αὐξήσῃ τὰς ἱκανότητας καὶ δυνάμεις τοῦ ἀνθρώπου, θὰ βελτιώσῃ τὰς ιδιότητες τῆς προσωπικότητος καὶ τὸν χαρακτήρα του, θὰ τὸν καταστήσῃ καλύτερον ἐπαγγελματίαν, οἰκογενειάρχην, Ἑλληνα πολῖτην»⁽²⁾.

Τὸ πρόβλημα τῆς Λαϊκῆς Παιδείας εἶναι ὀξύτατο καὶ ἐπιτακτικὴ προβάλλει ἡ λύση του γιὰ μιὰ κοινωνικὴ καὶ Ἐθνικὴ ἀναγέννηση. Οἱ σημερινοὶ καιροὶ ἀπαιτοῦν νὰ προσαρμοσθῶμε. Ὁ Λαὸς μας, ὁ ὑπερήφανος, γενναῖος καὶ εὐγενὴς Ἑλληνικὸς Λαὸς, πρέπει νὰ μορφωθῇ καὶ ἡ Ἐθνικὴ Παιδεία μας ν' ἀποκτήσῃ πραγματικὴ λαϊκότητα. Εἶναι ἀνάγκη ἐπιτακτικὴ νὰ στραφῇ ἡ Ἐκπαίδευσις πρὸς τὴς νέες κατευθύνσεις τῆς ἐποχῆς μας γιὰ νὰ δημιουργηθοῦν ἡ οἰκονομία καὶ ἡ πρόοδος τῆς Χώρας μας. Ὁ πλοῦτος καὶ ἡ παραγωγὴ στηρίζονται σήμερα στὴν τεχνικὴ ἀνάπτυξη καὶ ἡ ὑλικὴ εὐημερία εἶναι ἀπαραίτητη προϋπόθεσις γιὰ τὴν πολιτιστικὴ καὶ πνευματικὴ ἀνθesis. Ἡ ὕλη καὶ τὸ πνεῦμα, τὸ ἐπάγγελμα καὶ ὁ χαρακτήρας, ὁ ὠφελισμὸς καὶ ὁ ἀνθρωπισμὸς ἔχουν στενὴν ἐξάρτησιν καὶ βασικὸ συνυφασμὸ. Ὁ ἄριστος συνδυασμὸς τῆς τεχνικῆς καὶ ἀνθρωπιστικῆς κατευθύνσεως θὰ δημιουργήσῃ μιὰ καλύτερη καὶ ἀνθρωπινώτερη ζωὴ. Χρέος τῆς Πολιτείας εἶναι νὰ ταποθετήσῃ στὴν πρώτη γραμμὴ τοῦ ἀγῶνος τῆς τῆς Λαϊκῆς Σχολεῖο γιὰ τὴ συντήρησιν καὶ προαγωγὴν τοῦ ἔθνους μας. Ἄν δὲν προσεχθῇ, δὲν βελτιωθῇ ἡ στοιχειώδης Ἐκπαίδευσις καὶ δὲν ἀξιοποιηθῇ τὸ δασκαλικὸ ἔργο, κάθε προσπάθεια γιὰ πνευματικὴ ἀνόρθωσις καὶ ἀναγέννησις εἶναι καταδικασμένη σὲ ἀποτυχίαν. Ὁ Lassow λέγει: «**Λαὸς, ποὺ ἔχει Δασκάλους ἀξίους τῆς ἀποστολῆς των καὶ τοὺς διατηρεῖ σὲ δράσιν, ἀποδεικνύει τὴν ἱκανότητά του, γιὰ κάθε πρόοδο καὶ τὴ μεγάλη του δύναμιν γιὰ διατήρησιν καὶ ἐπιβίωσίν του.**» Ἀνάγκη τοῦ παρόντος καὶ ἀπαίτησις τοῦ μέλλοντος εἶναι νὰ μεταβάλωμε τὸ Σχολεῖο σὲ ἀληθινὸ Σχολεῖο, συγχρονίζοντάς το πρὸς τὴ σημερινή

πραγματικότητα τῆς ζωῆς. Ν' ἀτενίσωμε πρὸς νέας ἰδανικά, πρὸς νέους ὀρίζοντες καὶ νέες κατευθύνσεις: **Πρὸς τὸ μελλοντικὸ Σχολεῖο, προσηρμοσμένον στὴν Ἑλληνικὴ πραγματικότητα.** Ἡδὴ, ὕστερα ἀπὸ τὴν σύνδεσιν τῆς Πατρίδος μας μετὰ τὴν Κοινὴν Εὐρωπαϊκὴν Ἀγοράν, εἶναι ἀνάγκη ἐπιτακτικὴ νὰ γίνῃ τὸ Δημοτικὸ Σχολεῖο ὀκτάχρονο. Ὁ ἀνταγωνισμὸς μετὰ τῶν Κρατῶν-μελῶν σ' ὅλους τοὺς τομεῖς τῆς ζωῆς ἐπιβάλλει συντονισμένην προσπάθειαν δημιουργικῆς δράσεως καὶ μορφωτικῆς ἀνοδοδολοκλήρου τοῦ Λαοῦ μας. Τὸ Λαϊκὸ Σχολεῖο πρέπει νὰ οργανωθῇ, νὰ συγκροτηθῇ καὶ νὰ ἐξυψωθῇ, ὥστε, κανονικὰ καὶ πρόσκοπτα, νὰ λειτουργήσῃ οἱ ἄλλες Ἐκπαιδευτικὲς βαθμίδες. Ἔτσι θὰ δημιουργηθῇ ἡ εὐτυχισμένη, ἠθικὴ καὶ ἀνώτερη αὐριανὴ Ἑλληνικὴ Κοινωνία, στὴν ὁποία οἱ πνευματικὲς δυνάμεις θ' ἀποτελοῦν τὴν πυρηνικὴν δύναμιν τοῦ ἔθνους.

Τὸ εὐχάριστο καὶ ὠραῖο μήνυμα μᾶς ἔρχεται ἀπὸ τὴν ἀθάνατη καὶ δοξασμένη, τὴν ἡρώϊκην καὶ τιμημένην Κύπρον μας, τὸ Διαμάντι τῆς Αἰωνίας Ἑλληνικῆς Φυλῆς, ποῦ, ἀφοῦ ἐδίδασκε ὀλόκληρην τὴν ἀνθρωπότητα τὴν πίστην στὴ Δικαιοσύνη καὶ στὴν Ἀλήθειαν, στὴν Ἐλευθερίαν καὶ στὸν Πολιτισμὸν, «**σὰν πρῶτ' ἀνδρειωμένην**», παρουσιάζει σήμερα τὸ ἐξαιρετικὸ φαινόμενον τῆς Ἐκπαιδευτικῆς ἀναγεννήσεώς της. Ἐνα γόνιμο, καρποφόρο καὶ δημιουργικὸ Ἐκπαιδευτικὸν ἔργον μᾶς καλεῖ σὲ στάσιν προσοχῆς, γιὰ νὰ θαυμάσωμε τὴν πίστην καὶ τὴν ὁρμήν, τὴν αἰσιοδοξίαν καὶ τὸν μόχθον, τὴν ψυχὴν καὶ τὸ πνεῦμα τῶν ἡρώϊκων Κυπρίων Δασκάλων.

I.

Ἀγέραστη, αἰώνια καὶ ἀκατάβλητη ἀπὸ τὴ φθορὰ τοῦ χρόνου, διαβαίνει ἡ Ἀθάνατη Ἑλλάς μας, γιὰ τὴν συντηρεῖ τὸ πνεῦμα, «**ἀκούραστος καὶ οἰστρήλατος καὶ ὠραῖος**», κατὰ τὸν ποιητὴν μας, ποῦ μετουσιώνεται σὲ δύναμιν ἀκατανίκητην μέσα στοὺς Νοοὺς τῶν Μουσῶν.

Ἀπὸ τὴν Αἰωνίαν Πατρίδα μας, τὴ Χώρα τῆς ἐλπίδος καὶ τοῦ σταφυλίου, θὰ βγαίνουν πάντοτε μορφὲς ζωῆς καὶ πνεύματος, φωτεινὲς καὶ ἀκέραιες. Ἡ Λαϊκὴ Ἑλληνικὴ Παιδεία εἶναι κοινωνικὴ λειτουργία, ποῦ καλεῖται νὰ διατηρήσῃ καὶ νὰ μεγαλώσῃ τὴ φωτιά τοῦ Προμηθέως, ἀπ' τὴν ὁποία ἔχουν ἀνάγκη οἱ νέες ψυχὲς καὶ τώρα καὶ ὅταν ἀνδρωθοῦν. Εἶναι φῶς καὶ Χρέος. Φῶς στὸ παρελθόν, στὸ παρὸν καὶ στὸ μέλλον. Χρέος στὴς αἰώνιες ἀνθρώπινες Ἀξίες τῆς ζωῆς. Τὸ Λαϊκὸ Ἑλληνικὸ Σχολεῖο, θεμέλιον τοῦ Κράτους καὶ ζωὴ τοῦ ἔθνους, ἀποτελεῖ, στὸ πέρασμα τῶν αἰώνων, τὸν μοναδικὸν προμαχῶνα, καὶ τὸ ἰδιότυπον ἔθνικόν ἐργαστήριον, μέσα στὸ ὁποῖον χαλκεύονται, σφυρηλατοῦνται καὶ γαλβανίζονται, μὲ τὰ ἱερά καὶ τὰ ὅσια τοῦ Γένους, οἱ ψυχὲς τῶν παιδιῶν τῆς Ἑλλάδος μας. Ἡ μοῖρα τοῦ Λαϊκοῦ Σχολείου εἶναι ἡ μοῖρα τοῦ ἔθνους μας.

Οἱ Ἕλληνες καὶ οἱ Κύπριοι Δασκάλαι, «**φῶς, ποῦ πατεῖ χαρούμενον τὸν Ἄδην καὶ τὸ Χάρος**», Ὀδυσσεῖς, πυρφόροι Προμηθεῖς καὶ Διγενεῖδες τῆς Ἑλληνικῆς ζωῆς, πιστοὶ στὸ καθήκον των ἀπέναντι τοῦ Θεοῦ, τοῦ ἔθνους καὶ τῆς ἱστορίας, δημιουρ-

(1) «Περιοδ. Ἐπιστ. Βῆμα Διδ[ά]λου» (τ. 3-4 Μάιος-Ἰούνιος 1954, σελ. 8).

(2) «Περιοδ. «Σχολεῖο καὶ Ζωή» τ. 1, Ἰανουάριος 1958, σελ. 10).

Η ΑΓΩΓΗ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΟΥ ΩΣ ΑΥΤΟΤΕΛΕΣ ΜΑΘΗΜΑ

ΕΙΣΗΓΗΣΙΣ ΑΡ. ΑΝΔΡΟΥΤΣΟΠΟΥΛΟΥ - ΜΙΧ. ΠΑΠΑΝΑΣΤΑΣΟΠΟΥΛΟΥ, ΜΕΤΟΝΟΝ ΔΙΔΑΛΩΝ

Ἐκ τοῦ προγράμματος τῶν μαθημάτων, τὰ ὁποῖα διδάσκονται σήμερον εἰς τὸ δημοτικὸν σχολεῖον, ἐλλείπουν χρησιμώτατα μαθήματα διὰ τὴν ἀτομικὴν καὶ κοινωνικὴν ζωὴν τῶν μαθητῶν. Μεταξὺ τῶν μαθημάτων, τῶν ὁποίων τὴν διδασκαλίαν κατέστησαν ἐπιβαλλομένην εἰς τὰ σχολεῖα, αἱ σύγχρονοι κοινωνικαὶ ἀντιλήψεις καὶ αἱ γεννηθεῖσαι βιωτικαὶ ἀνάγκαι κατέχει θέσιν ἀναμφισβήτητως σοβαράν, τὸ μάθημα τῆς ἀγωγῆς τοῦ πολίτου.

Ἐκαστος ἄνθρωπος κατ' ἀνάγκην ἀποτελεῖ μέλος μιᾶς κοινωνίας καὶ κάθε δρᾶσις αὐτοῦ, τελουμένη εἰς τὴν κοινωνίαν, ἀποβλέπει ἄφ' ἑνὸς εἰς τὴν ἀτομικὴν εὐδαιμονίαν καὶ ἄφ' ἑτέρου εἰς τὴν πρόοδον τῆς ὅλης κοινωνικῆς ἐργασίας. Ἐκ τῆς στενῆς ταύτης σχέσεως μεταξύ κοινωνίας καὶ ἀτόμου, εὐλογος εἶναι ἡ ἀπαιτήσις τὸ ἄτομον νὰ προπαρασκευασθῇ καταλλήλως, διὰ νὰ καταλάβῃ τὴν προσήκουσαν ἐντὸς τῆς κοινωνίας θέσιν καὶ ὄχι μόνον νὰ μὴ διαταράττῃ τὴν ἁρμονίαν, ἣ ὁποία πρέπει νὰ βασιλεύῃ ἐντὸς αὐτῆς, ἀλλὰ καὶ νὰ μετέχῃ ἀναλόγως τῶν δυνάμεων τοῦ τῆς ὅλης κοινωνικῆς προσπάθειας. Εἶναι ἀνάγκη ἐπιτακτικὴ νὰ ἔχῃ οὗτος σαφῆ ἰδέαν τῆς θέσεώς του ἐντὸς τῆς κοινωνίας, τῶν ὑποχρεώσεων καὶ δικαιωμάτων του.

Δυστυχῶς τὸ σχολεῖον ἐπὶ μακρὸν παρεγνώριζε τὰς ἀπαιτήσεις αὐτάς καὶ διετέλει προσηλωμένον εἰς τὴν ἰδέαν τῆς προαγωγῆς τοῦ ἀτόμου, τὴν ὁποίαν καὶ ἀποκλειστικῶς ἐθεράπευεν. Τοιοῦτοτρόπως τὸ σχολεῖον μετεβάλλετο εἰς κέντρον ἀτομικῆς ἀμύλλης, εἰς τὸ ὁποῖον ἐκυριάρχει ἡ τάσις ὅπως ἕκαστος τῶν τροφίμων ἐπικρατήσῃ τῶν συμμαθητῶν του καὶ ἀναδειχθῇ νικητῆς.

Τελευταίως ἀνεγνωρίσθη ὡς ὀρθόν, ὅτι τὸ σχολεῖον ἔχει καθήκον νὰ θηρεύῃ καὶ τὴν ἐγερσιν τοῦ κοινωνικοῦ φρονήματος. Νὰ ἐκρίζωσῃ τὴν τάσιν τῆς δυστρόπου ἀνυπακοῆς τοῦ ἑνὸς εἰς τὴν βούλησιν τῆς ὁλότητος. Νὰ καταπολεμήσῃ τὴν ἀρνήσιν τῆς ὑποταγῆς τοῦ συμφέροντος τοῦ μεμονωμένου ἀτόμου εἰς τοὺς γενικωτέρους σκοποὺς τῆς ὁμάδος. Νὰ καλλιεργῇ καὶ ἀναπτύσῃ τὸ συναίσθημα τῆς εὐθύνης. Νὰ ἀμβλύνῃ τὴν χρονίαν ἐχθρότητα τῶν πολιτῶν πρὸς τὸ κράτος. Νὰ ἐξαγάγῃ τὸν αὐριανὸν πολίτην ἀπὸ τὴν παχυλὴν ἀγνοίαν τῶν στοιχειωδῶν καθηκόντων καὶ δικαιωμάτων του ἐναντι τοῦ συνόλου. Νὰ τὸν ἐνημερώσῃ περὶ τῶν φλεγόντων προβλημάτων, ποὺ ἔχουν δημιουργήσει αἱ πο-

λυσύνθετοι ἐξελίξεις τῆς ἐποχῆς μας. Νὰ τὸν κατατοπίσῃ τέλος ἐπὶ τῶν θεμελειωδῶν θεμάτων τῆς πολιτικῆς, οἰκονομικῆς καὶ κοινωνικῆς ζωῆς ποὺ σφύζει γύρω του, ἀφοῦ αὐριον θὰ κληθῇ μοιραίως νὰ ἀντιμετωπίσῃ ὡς ἄνθρωπος καὶ ὡς πολίτης. Οἱ αὐριανοὶ Ἕλληνες πολῖται πρέπει νὰ εἶναι ἐφοδιασμένοι διὰ τῶν ἀπαραιτήτων γνώσεων καὶ δυνάμεων διὰ τῶν ὁποίων, ἄφ' ἑνὸς μὲν θὰ κατανοήσουν τὰ δύσκολα καὶ συνθετικὰ προβλήματα τῆς ἐποχῆς, τὰ ὁποῖα προκύπτουν ἐκαστοτε ἀπὸ τὴν ἐξέλιξιν ὀρισμένων κλάδων τῆς πολιτικῆς καὶ κοινωνικῆς ζωῆς, ὡς εἶναι ἡ γεωργία, ἡ τεχνικὴ, ἡ συγκοινωνία, τὸ ἐμπόριον καὶ τὰ προβλήματα τῆς ἀστικῆς ἀγροτικῆς καὶ ἐργατικῆς τάξεως, ἄφ' ἑτέρου δὲ θὰ δυνήθουν νὰ ἀποκτήσουν τὴν αὐτοτέλειαν τῆς γνώμης καὶ τὸ συναίσθημα τῆς εὐθύνης τοῦ πολίτου, ἐναντι τοῦ κράτους καὶ τῆς κοινωνίας.

Ἡ ἀγωγή ἡ ὁποία στηρίζεται ἐπὶ ὑγιῶν βάσεων ὀφείλει νὰ ἔχῃ ὑπ' ὄψιν τὸ ἄτομον ὄχι μόνον καθ' ἑαυτό, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν μέλλουσαν αὐτοῦ σχέσιν πρὸς τὸ εὐρὺ σύνολον τοῦ ὁποίου ἀποτελεῖ μέλος. Τὰ ἀνωτέρω δὲ ἔχουσα ὑπ' ὄψιν ὀφείλει νὰ γεννᾷ εἰς τοὺς παῖδας κοινωνικὸν φρόνημα καὶ νὰ παρέχῃ εἰς αὐτοὺς τὰ στοιχεῖα, διὰ τῶν ὁποίων θὰ ἀποβαίνουν χρήσιμα μέλη τοῦ κοινωνικοῦ ὁργανισμοῦ.

Πρὸς ἐπίτευξιν τούτου ἐφαρμόζονται ποικίλα μέσα. Ἐν ἐκ τῶν σπουδαιωτάτων εἶναι νὰ λαμβάνῃ γνώσιν ὁ μαθητῆς τῆς ἀνθρωπίνης κοινωνίας, τῆς θέσεως αὐτοῦ ἐντὸς αὐτῆς, ἀκόμη δὲ καὶ τῆς ὁργανώσεως τῆς πολιτείας τῆς ὁποίας βραδύτερον θὰ ἀποτελέσῃ μέλος, τοῦ πνεύματος τοῦ διέποντος αὐτὴν, τῆς θέσεώς του ἀπέναντι αὐτῆς καὶ τῶν ὑποχρεώσεων τοῦ πρὸς αὐτήν. Ἀλλὰ γεννᾶται τὸ εὐλογον ἐρώτημα: Τὰ μαθήματα τοῦ σημερινοῦ προγράμματος δὲν συμβάλλουν ὅσον πρέπει εἰς τὴν ἀγωγήν τῶν μελλόντων πολιτῶν;

Οὐδεὶς παραγνωρίζει καὶ οὐδεὶς ἀμφισβητεῖ ὅτι ὀρισμένη ἐκλεκτὴ ὕλη τῶν διαφορῶν μαθημάτων τοῦ προγράμματος εἶναι δυνατόν νὰ συμβάλῃ ἄριστι εἰς τὴν ὀρθὴν τοποθέτησιν τοῦ προβλήματος, τὸ ὁποῖον μᾶς ἀπασχολεῖ καὶ εἰς τὸν ἀκριβῆ καθορισμὸν τῆς ἐννοίας τοῦ πολιτικοῦ καθήκοντος. Ἐκ τῶν μαθημάτων αὐτῶν δύνανται νὰ ἀνέλθουν οἱ μαθηταὶ πολυτίμους εἰδήσεις διὰ τὰ μεγάλα ἱστορικά, οἰκονομικὰ καὶ κοινωνικὰ γεγονότα καὶ νὰ κατανοήσουν καλλίτερον τὰ σύγχρονα προβλήματα. Καὶ εἰδικώτερον:

α) Τὸ μάθημα τῶν θρησκευτικῶν. Διὰ τῆς διδασκαλίας τοῦ μαθήματος τούτου εἰσάγονται οἱ μαθηταὶ ὡς ἐνεργὰ μέλη εἰς τὴν θρησκευτικὴν κοινωνίαν τῶν μεγαλυτέρων καὶ ἀσκοῦνται εἰς τὴν ἀνοχήν τῆς γνώμης τῶν ἄλλων. Ἀναπτύσσεται εἰς τοὺς μαθητὰς τὸ συναίσθημα τῆς εὐθύνης διὰ τὸ γενικὸν καλὸν καὶ ἐν τῷ πνεύματι τοῦ Ἰησοῦ διδάσκεται, τὸ καθήκον τῆς ἀγάπης καὶ τῆς συμφί-

γούν τὸ ὥραϊο Ἐθνικὸ παρὸν καὶ προετοιμάζουν τὸν νεοελληνικὸν χρυσὸ αἰῶνα τῆς Παιδείας καὶ τοῦ Πολιτισμοῦ.

Ἕλληνες Δασκάλοι καὶ Κύπριοι, γρηγορεῖτε! Τὰ ὥραϊα λόγια τοῦ μεγάλου Coethe βρίσκουν βαθεῖα ἀπήχησιν στίς ψυχὰς μας: «Γεμίστε τὸ πνεῦμα σας καὶ τὴν καρδιά σας ὅσο μπορείτε, ἀπὸ εἰς ἰδέες καὶ τὰ αἰσθήματα τοῦ αἰῶνος σας καὶ τὸ ἔργον θ' ἀκολουθήσῃ».

λιώσεως πρὸς τοὺς ἄλλους καὶ τῆς συσφίξεως τῶν σχέσεων μεταξύ τῶν λαῶν.

β) Τὸ γλωσσικὸν μάθημα. Τοῦτο ἀφυπνίζει ἐνα ζωηρὸν φρόνημα διὰ τοῦ ὁποῖου προάγεται σημαντικῶς ἡ ἀγωγή τοῦ πολίτου. Διότι τὸ φρόνημα εἶναι τὸ ἀθροισμα τῶν συναισθημάτων καὶ τάσεων, αἱ ὁποῖαι κυριαρχοῦν εἰς τὴν ἐσωτερικὴν μας ζωὴν καὶ κατευθύνουν τὴν σκέψιν καὶ τὴν δράσιν μας.

γ) Τὸ μάθημα τῆς ἱστορίας καταλλήλως διδασκόμενον δύναται νὰ εἰσαγάγῃ τὸν μαθητὴν εἰς τὸν ἐσωτερικὸν βίον τῆς ἀνθρωπότητος καὶ νὰ παράσχῃ εἰς αὐτὸν ἰδέαν τῆς κοινωνίας, τῆς ἐξελίξεως καὶ ὀργανισμοῦ αὐτῆς. Δύναται νὰ καταστή κατὰ τὸν Spencer μία περιγραφικὴ κοινωνιολογία.

δ) Ἡ γεωγραφία συμβάλλει πολὺ εἰς τὴν καλλιτέραν κατανόησιν πολλῶν ζητημάτων τῆς πολιτικῆς ἀγωγῆς. Διότι τὰ ἐξεταζόμενα ὑπὸ τῆς Γεωγραφίας θέματα, ὡς εἶναι ἡ γεωγραφικὴ θέσις μιᾶς χώρας, τὰ ὅρια αὐτῆς, οἱ θησαυροὶ τοῦ ἐδάφους, ἡ οἰκονομικὴ παραγωγή, ἡ ἐθνικότης κ.τ.λ. ἀφοροῦν καὶ εἰς τὸ μάθημα τῆς ἀγωγῆς τοῦ πολίτου.

ε) Τὰ μαθηματικά περιέχουν ἀρκετὰς ἡθικὰς ἀξίας, αἱ σπουδαιότεραι τῶν ὁποίων εἶναι ἡ ἀγωγή πρὸς τὴν ἐπιστημονικότητα, τὴν ἀκρίβειαν, τὴν καθαρότητα, τὴν σαφήνειαν, τὸν ἀγῶνα ἐναντίον τῆς λογοκοπίας. Σκοπὸς δὲ τῆς διδασκαλίας αὐτῶν εἶναι νὰ ἀφυπνίσῃ τὴν γνῶσιν διὰ τὰς σχέσεις μεταξύ οἰκονομίας, τῶν συνθηκῶν τῆς ζωῆς καὶ τῶν πολιτικῶν γεγονότων. Ἡ διδασκαλία ζωογονεῖται καὶ ἀποκτᾷ ἰδιαίτερον θῆλγητρον, ὅταν συνδέεται πρὸς τὰ πράγματα τῆς καθημερινῆς ζωῆς ἢ πράγματα δημοσίᾳ ἐνδιαφέροντος.

στ) Ἡ Φυσικὴ ἱστορία περιλαμβάνει διδακτικὰς ἐνότητας ἐκ τῶν ὁποίων ἐξάγεται τὸ συμπέρασμα, ὅτι οἱ κάτοικοι τῆς πόλεως δὲν δύναται νὰ ζήσουν ἀνευ τῆς ἐργασίας τοῦ ἀγροτικοῦ πληθυσμοῦ καὶ ὅτι ἡ ἐργασία τοῦ γεωργοῦ ὑποστηρίζεται ἀπὸ τὸν τεχνικὸν τὸν χημικὸν κ.ἀ. Ὅτι ὄχι μόνον ἡ πόλις καὶ ἡ ἐπαρχία βοηθοῦνται ἀμοιβαίως διὰ τῆς ἐργασίας καὶ τῶν προϊόντων των, ἀλλὰ ὅτι παρομοίᾳ ἐξίσωσις ὑπάρχει μεταξύ τῶν διαφόρων κρατῶν διὰ τῆς ἐξαγωγῆς καὶ εἰσαγωγῆς ἐμπορευμάτων. Ὅτι εἰς τὸ κράτος τὸ ἓνα ἐπάγγελμα ὑποστηρίζει καὶ προάγει τὸ ἄλλο καὶ ὅτι δὲν πρέπει νὰ ὑποτιμῶμεν τὴν διαφορετικὴν ἐργασίαν τῶν συμπολιτῶν μας.

ζ) Τὰ τεχνικά εἶναι κατάλληλα νὰ ἀφυπνίσουν καὶ ἐνισχύσουν τὴν πολιτικὴν συνείδησιν καὶ τὰς πολιτικὰς ἀρετὰς καὶ διὰ τῆς μεταδόσεως γνώσεων καὶ ἀναπτύξεως δεξιοτήτων εἰς τοὺς τροφίμους καθιστοῦν αὐτοὺς ἱκανοὺς νὰ ἐκπληρώσουν τὰ καθήκοντά των, τὰ ὁποῖα ἀπορρέουν ἀπὸ τὴν πολιτικὴν ἀγωγήν.

η) Ἡ Γυμναστικὴ καὶ τὰ σπορ προσφέρουν ἐξαιρετικὰς δυνατότητας διὰ τὴν ἀσκήσιν τῆς ἀγωγῆς τοῦ πολίτου.

Δὲν συντελοῦν μόνον εἰς τὴν ἀγωγήν τοῦ σώματος, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν μόρφωσιν τῆς βουλήσεως καὶ τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ θάρρους καὶ τῆς χαρᾶς. Παράλληλα ἐνισχύουν ἀριστα τὰς σωματικὰς δυνάμεις διὰ τὴν ἐξυπηρέτησιν τοῦ σώματος καὶ ψυ-

χῆς τοῦ ἀτόμου. Καὶ ἀφοῦ ὁ ψυχοφυσικὸς κόσμος τοῦ ἀνθρώπου ἀποτελεῖ μίαν ἐνότητα, ἡ Γυμναστικὴ καὶ τὰ σπορ εἶναι πάντα σπουδαῖοι παράγοντες πάσης ἀγωγῆς.

Ἐκ τῶν ἐκτεθέντων καταφαίνεται, ὅτι τὰ στοιχεῖα τοῦ μαθήματος τῆς ἀγωγῆς τοῦ πολίτου ὑπάρχουν διάχυτα εἰς ὅλα τὰ μαθήματα ὡς πρώτη ἀκατέργαστος καὶ ἀμορφος ὕλη. Ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἔλειπε μέχρι σήμερον εἶναι ἡ συστηματικὴ ἐπεξεργασία, ἡ συμπλήρωσις καὶ ἡ τοποθέτησις τῶν στοιχείων τούτων εἰς τὸ κέντρον τοῦ διαφέροντος, ὡς καὶ ἡ θεώρησις αὐτῶν ὑπὸ νέον φῶς.

Διὰ ταῦτα ἀπὸ ἀρκετοῦ χρόνου ἐξεδηλώθη ἡ ἀπαιτήσις ὅπως εἰσαχθῇ εἰς τὸ πρόγραμμα τῶν σχολείων καὶ μάθημα ἰδιαίτερον, τὸ ὁποῖον θὰ ἔχῃ ὡς σκοπὸν νὰ διδάξῃ τοὺς μέλλοντας πολίτας τὴν ἐννοίαν τῆς κοινωνίας, τὴν αἰτίαν ὑπάρξεως αὐτῆς, τοὺς θεμελιώδεις νόμους τοῦ κοινωνικοῦ βίου, τοὺς σκοποὺς τοὺς ὁποίους αὕτη ἐπιδιώκει, τοὺς ὁδούς ὑπὸ τοὺς ὁποίους διαμορφοῦται, λειτουργεῖ, ἐξελίσσεται καὶ προάγεται, τὰ φαινόμενα τὰ ὁποῖα γεννῶνται διὰ τῆς συμβιώσεως τῶν ἀνθρώπων, τὰ ἀποτελέσματα τῆς συνεργασίας αὐτῶν, τὰς τάξεις εἰς τὰς ὁποίας κατανέμονται τὰ ἀπαρτίζοντα τὴν κοινωνίαν ἄτομα, τὰς ἀρχὰς ἐπὶ τῶν ὁποίων στηρίζεται ἡ τοιαύτη κατανομὴ ὡς καὶ τὴν κρατοῦσαν εἰς τὴν πατρίδα τοῦ μαθητοῦ πολιτικὴν τάξιν κ.λ.π.

Πολλοὺς ὁπαδοὺς ἀριθμεῖ ἡ ἰδέα αὕτη. Ὁ μέγας φιλόσοφος H. Spencer ὁ ὁποῖος ἀποδέχεται ὡς τὸν ἀνώτατον σκοπὸν τῆς ἀγωγῆς τὴν προπαρασκευὴν πρὸς ὅσον τὸ δυνατόν τέλειον βίον, παραχωρεῖ εἰς τὸ πρόγραμμα τοῦ σχολείου τοῦ ἐσχέουσιν θέσιν εἰς μαθήματα περιέχοντα γνώσεις, αἱ ὁποῖαι καθιστοῦν τὸν μαθητὴν ἱκανὸν νὰ ἐκπληρῇ τὰ καθήκοντά του ὡς πολίτου. Κατὰ τὸν Paul Barthl ἀνευ τοιούτων γνώσεων θὰ ἦτο ὁ ἀνθρώπος τυφλὸς εἰς τὰς σχέσεις του μετὰ τῶν ἄλλων ἀνθρώπων. Καὶ ὁ μέγας ψυχολόγος Wundt φρονεῖ ὅτι ἡ ἀγνοία τῆς πολιτικῆς διατάξεως τῆς ἀνθρωπίνης κοινωνίας ὥφειλε νὰ θεωρῆται ἀνάξιον ἀνθρώπου, ὁ ὁποῖος, ἔχει τὴν ἀξίωσιν νὰ δεικνύῃ διαφέρον ὑπὲρ πνευματικῶν ἀγαθῶν. Καὶ κατὰ τὸν Matzat ὁ κοινὸς τοῦ ὄχλου ἀνθρώπος οὐδεμίαν γνῶσιν ἔχει τούτου, τὸ ὁποῖον ἡ πολιτεία πράττει ὑπὲρ αὐτοῦ καὶ διὰ τοῦτο στερεῖται σεβασμοῦ πρὸς τὸ Δίκαιον πρὸς τὴν Πολιτείαν καὶ πρὸς τὸ Κράτος.

Εἰς τὰ σχολεῖα πολλῶν κρατῶν ἔχει εἰσαχθῇ ἡ διδασκαλία τοῦ μαθήματος τούτου, καίτοι δὲν κρατεῖ ὁμοφωνία περὶ τοῦ περιεχομένου αὐτοῦ. Εἰς τὴν χώραν μας δὲ ἐπιβάλλεται ἡ διδασκαλία τοῦ μαθήματος, διότι λόγῳ διαφόρων αἰτίων δὲν ἔχει ἀκόμη προαχθῇ εἰς τὴν συνείδησιν τοῦ λαοῦ μας ἡ ἀνωτέρα ἀντίληψις τῶν καθηκόντων τοῦ πολίτου. Τὰ δὲ ἄτομα τὰ ἀποτελοῦντα τὴν κοινωνίαν μας, εἰς πολλὰς περιπτώσεις θέτουν εἰς μεγαλύτεραν μοῖραν τὴν ἐπιδίωξιν ἀτομικῶν, οἰκογενειακῶν ἢ ταξικῶν συμφερόντων, τὰ ὁποῖα πολλάκις εὐρίσκονται εἰς ἀντίθεσιν πρὸς τὰ συμφέροντα τοῦ ἔθνους καὶ τοῦ Κράτους.

Παρ' ὅλα ταῦτα ὑπάρχει καὶ σήμερον ἀκό-

μη ζωηρὰ ἀνταλλαγή γνώμων, ἂν ἡ πολιτικὴ ἀγωγή πρέπει νὰ εἰσαχθῇ ὡς ἰδιαίτερον καὶ αὐτοτελὲς μάθημα καὶ ἀπὸ ποῖον σχολικὸν ἔτος πρέπει νὰ ἀρχίσῃ. Ὅπως δὴ ποτε οἱ πλείστοι παραδέχονται ὅτι μία συνοπτικὴ διδασκαλία τῆς ἀγωγῆς τοῦ πολίτου εἰς τὰς δύο τελευταίας τού-
λάχιστον τάξεις διδασκομένη μίαν ὥραν ἐκάστην ἐβδομάδα εἶναι πολὺν χρήσιμος.

Γενικαὶ κατευθυντήριαι γραμμαὶ

α) Ὅχι μόνον γνώσεις. Ἡ ἀποτυχία τοῦ μαθήματος εἶναι ἐξησφαλισμένη, ἂν ἡ διδασκαλία τοῦ γίνῃ διὰ τῆς μονολογικῆς μορφῆς. Τοιαύτη μορφή διδασκαλίας σημαίνει τὴν καταδί-ην καὶ τὸν θάνατον τοῦ μαθήματος. Ἡ ἀπλή ὁμως ἐκθεσις καὶ συζήτησις τῶν διαφορῶν γεγονότων καὶ προβλημάτων διὰ τῆς ἐνεργοῦ συμμετοχῆς τῶν μαθητῶν, διδάσκουν τοὺς νέους τὴν ἀξίαν καὶ τὰς δυσκολίας τῆς εἰλικρινοῦς ζητήσεως τῆς ἀληθείας, τὸν σεβασμὸν τῆς ἐλευθερίας τῆς σκέψεως καὶ τοῦ λόγου δι' ὅλους. Καθῆκον τοῦ διδασκάλου εἶναι νὰ μὴ λαμβάνῃ θέσιν κατὰ τὴν ὥραν τῆς διδασκαλίας εἰς τὰ ἐπίδικα ζητήματα τῆς καθημερινῆς πολιτικῆς. Αὐτὸ θὰ ὀδηγοῦσε τὸν διδάσκαλον καὶ τὴν διδασκαλίαν τοῦ εἰς ἀντίθεσιν πρὸς πολλοὺς γονεῖς καὶ θὰ ἠδύνατο εἰς πολλὰς περιπτώσεις νὰ ἐνισχύσῃ τὴν ψευδαίσθησιν τῶν μαθητῶν ὅτι εἶναι ὥριμοι διὰ τοιαύτας κρίσεις.

β) Ἀσκήσις καὶ ἐφαρμογή. Ἡ ἀγωγή τοῦ πολίτου δὲν πρέπει νὰ ἐνδιαφέρεται μόνον διὰ τὴν διάνοιαν τοῦ μαθητοῦ, διότι διὰ τῆς μεταδόσεως ἀποκλειστικῶς γνώσεων δὲν συντελεῖται ἀγωγή. Αἱ γνώσεις περὶ κράτους δὲν ἔχουν μεγάλην ἀξίαν, ὅσον ἔχει ἡ ἱκανότης νὰ χρησιμοποιῶνται αὗται συνειδητῶς εἰς τὴν ζωὴν τοῦ κράτους καὶ διὰ τὸ κράτος. Καὶ ἡ δ' ἀνοητικὴ ἐρευνα περὶ τῶν προβλημάτων τοῦ κράτους δὲν δύναται οὔτε θερῶν κρατικὸν φρόνημα καὶ πολιτικὴν συνείδησιν νὰ παραγάγῃ, οὔτε τὴν ὁρμὴν τῆς συμμετοχῆς εἰς τὴν κρατικὴν ζωὴν νὰ προαγάγῃ, οὔτε τὸ πλῆθος τῶν συναισθημάτων τὰ ὁποῖα ὠθοῦν τὸ ἄτομον πρὸς τὸ κράτος νὰ ἀφυπνίσῃ.

Ἡ διδασκαλία τοῦ σχολείου πρέπει νὰ συμπληρωθῇ μὲ τὴν δρᾶσιν καὶ τὴν ζωὴν εἰς μίαν ὁργανωμένην σχολικὴν κοινωνίαν, εἰς τὴν ὁποίαν οἱ μαθηταὶ θὰ ἀποκτήσουν τὰς ἀρετὰς τοῦ γνησίου πολίτου, τὴν ἀλήθειαν, τὴν παρρησίαν, τὴν δικαιοσύνην, τὴν γενναιοῦτητα κ.τ.λ. Ὁ θεσμὸς τῆς σχολικῆς κοινότητος εἶναι γνωστὸς ἀπὸ 35 ἐτῶν περίπου. Εἰσηλθεν εἰς τὴν ἐκπαιδεύσιν μὲ μίαν σειρὰν ἐκπαιδευτικῶν μεταρρυθμίσεων καὶ τὸ ἀποτέλεσμα εἶναι γνωστόν. Ἀλλὰ ἡ αὐτοδιοίκησις δὲν εἶναι ἡ μόνη περιοχὴ τῆς σχολικῆς ζωῆς, ὅπου εἶναι δυνατόν νὰ ἀναπτυχθῇ ἡ πολιτικὴ ἀγωνή. Ἡ ὁργάνωσις τῶν σχολικῶν συνεταιρισμῶν θὰ πλουτίσῃ τοὺς μαθητὰς μὲ τὴν πείραν τῶν εὐθυνῶν, μὲ τὴν ἀντίληψιν τῆς σπουδαιότητος τῶν κοινωνικῶν καθηκόντων καὶ τῆς μεγάλης ἀξίας τῆς εὐσυνειδησίας κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ἐργασίας. Ἐντὸς τοῦ πλαισίου τῆς συνεταιριστικῆς δράσεως ἡ ἀνεξαρτήτως αὐτῆς, τὸ σχολεῖον ὀφείλει νὰ συνθηθῇ

τοὺς μέλλοντας πολίτας νὰ συμμετέχουν εἰς ὑπηρεσίας κοινωνικοῦ περιεχομένου. Τοιαῦται ὑπηρεσίαι εἶναι ἡ βοήθεια πρὸς τοὺς μικροὺς, πρὸς τοὺς ἀσθενεῖς καὶ ἀδυνάτους, πρὸς τοὺς γέροντας. Εἰς ἀγροτικὰς περιοχὰς ἰδιαίτερος δύναται νὰ ἐκτελεσθοῦν ἔργα κοινῆς διαφέροντος ὑπὸ σχολικῶν ὁμάδων. (Ἐπισκευὴ δρόμων, καθαριότης, ἐπιχαιματώσεις δενδροφυτεύσεις κ.λ.π.) Αἱ ἀνιδιοτελεῖς αὗται ὑπηρεσίαι τῶν μαθητῶν θὰ εἶναι καλὸν παράδειγμα, διὰ νὰ διδάξωμεν τοὺς νέους νὰ ἐξέλθουν ἐξω τῶν ἀτομικῶν συμφερόντων τῶν καὶ νὰ προετοιμασθοῦν διὰ τὸ κοινὸν καθῆκον τῆς κοινωνικῆς ἐθελοντικῆς ὑπηρεσίας. Αἱ ἀρεταὶ καὶ ἱκανότητες αἱ ὁποῖαι ἔχουν μεγάλην ἀξίαν διὰ τὴν κρατικὴν ζωὴν, δύναται νὰ καλλιεργηθοῦν καὶ ἐξελιχθοῦν μὲ τὸ παιγνίδι. Οἱ παίζοντες πρέπει νὰ τηροῦν τοὺς κανόνας τοῦ παιγνιδίου καὶ νὰ παραχωροῦν εἰς τὸν ἀντίπαλον τὰ αὐτὰ δικαιώματα. Τὸ παιγνίδι ἀπαιτεῖ καρτερίαν, ἐτοιμότητα καὶ συγκέντρωσιν.

Αἱ ἀνωτέρω ἀρεταὶ καὶ ἱκανότητες, αἱ ὁποῖαι ἐπιτυγχάνονται διὰ τοῦ παιγνιδίου, εἶναι δυνατόν νὰ ἐπιτευχθοῦν διὰ τῶν ἐκδρομῶν καὶ κατασκηνώσεων. Κατὰ τὰς ἐκδρομὰς καὶ κατασκηνώσεις οἱ μαθηταὶ ἀλληλοβοηθοῦνται, εἰς τὴν μαγειρικὴν, τὴν ὁργάνωσιν τῆς διανυκτερεύσεως, τὴν τάξιν καὶ καθαριότητα τοῦ ξενῶνος καὶ τῆς κατασκηνώσεως. Κατὰ τὰς ἐκδρομὰς οἱ μαθηταὶ χαίρουν τὴν μεγαλοπρέπειαν τῶν βουνῶν, τὸ κελάρισμα τῆς πηγῆς, τὸ χρῶμα τῆς θαλάσσης, τὴν ποικιλίαν τῆς φύσεως καὶ τοῦ πολιτισμοῦ καὶ αὐξάνει ὁ σύνδεσμος καὶ ἡ ἀγάπη τῶν πρὸς τὴν πατρίδα.

Τέλος τὸ σχολικὸν θέατρον καὶ ὁ σχολικὸς κῆπος συμβάλλουν εἰς τὴν δημιουργίαν βιωμάτων τὰ ὁποῖα προάγουν τὴν κοινωνικότητα τῶν μαθητῶν.

Τελειωνοντας τονίζομεν ὅτι τὸ ζήτημα τῆς κοινωνικῆς καὶ πολιτικῆς ἀγωγῆς θεωρεῖται σήμερον διὰ τὴν πατρίδα μας ὥριμον καὶ ἤρchiσε νὰ λαμβάνῃ τὴν συγκεκριμένην του μορφήν.

Τὸ Ὑπουργεῖον τῆς Ἐθνικῆς Παιδείας ἐδημοσίευσεν τὸ ἔτος 1952 τὸ ἀναλυτικὸν πρόγραμμα τῆς διδασκαλίας τοῦ μαθήματος τούτου διὰ τὰς δύο τελευταίας τάξεις τοῦ δημοτικοῦ σχολείου καὶ ἐτέθησαν εἰς κυκλοφορίαν τὰ πρῶτα βοηθητικὰ βιβλία.

Ἡ ἐπιτυχία τῆς ἀγωγῆς τοῦ πολίτου ὅταν διδάσκεται ὡς αὐτοτελὲς μάθημα, ἐξαρτᾶται κατὰ μέγα μέρος ἀπὸ τὴν προσωπικότητα τοῦ διδασκάλου. Τὸ μάθημα τοῦτο ἀπαιτεῖ ἓνα διδάσκαλον ὁ ὁποῖος θὰ δεικνύῃ ἐνδιαφέρον. Ἐνα διδάσκαλον κάτοχον τῆς κοινωνικῆς καὶ πολιτικῆς πραγματικότητος τῆς ἐποχῆς του διαποτισμένον, ἀπὸ τὴν συνείδησιν τῆς εὐθύνης ἀπέναντι τῶν συνανθρώπων του.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ :

1. Ν. Ἐξαρχοπούλου : Γενικὴ Διδακτικὴ
2. Γ. Ζοιτανάκη : Ἡ ἀγωγή τοῦ πολίτου
3. Μ. Βολονάκη : Ἡ ἀγωγή τοῦ πολίτου
4. Kerschensteiner : Ἡ ἐννοία τῆς ἀγωγῆς τοῦ πολίτου
5. Ἐμ. Καφετζῆ : Ἀγωγή πολίτου
6. Μ. Βρυχέα : Ἀγωγή κοινωνικὴ καὶ πολιτικὴ

ΠΟΙΟΣ Ο ΟΡΘΟΣ ΤΡΟΠΟΣ ΕΠΙΛΟΓΗΣ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΛΕΙΤΟΥΡΓΩΝ;

Του κ. ΘΩΜΑ ΠΛΑΤΑΝΙΑ, Δ'ντου 98ου Δημ. Σχολείου 'Αθηνών

(Συνέχεια εκ του προηγούμενου)

Γ' Τρόπος επιλογής των εκπαιδευτικών λειτουργών

Γνωρίζομεν ότι τὸ θέμα εἶναι δύσκολον ἀφοῦ, ἄλλωστε — ἀπ' ὅ,τι ἐνθυμούμεθα τοῦλάχιστον—ἀπαξ ἢ δις μέχρι τοῦδε ἀνεγράφη εἰς τὸν ἡμερήσιον τύπον (μᾶλλον ὑπὸ ἐπαγγελματίας δημοσιογράφους) καὶ ἀπαξ εἰς ἐκπαιδευτικὸς περιοδικὸν (ἀπὸ ἐκπαιδευτικόν), ὅτι θὰ ἔπρεπε νὰ γίνῃ σκέψις περὶ τρόπου ἐπιλογῆς τῶν ἐκπαιδ. λειτουργῶν. Τὸ θέμα ὅμως ὡς ἐτέθη—κατὰ τὴν γνώμην μας—δὲν ἐτέθη ἐπὶ ὀρθῆς ἐπιστημονικῆς βάσεως καὶ κατὰ τρόπον ἐμπεριστατωμένον.

Ἀπ' ὅ,τι δὲ γνωρίζομεν τὸ πρόβλημα τοῦτο εἰς τινα μόνον τῶν ξένων κρατῶν ἔχει τεθῇ πρὸς μελέτην καὶ μᾶλλον εἰς κανὲν ἀκόμη δὲν κατέληξαν εἰς ὀριστικὰ συμπεράσματα.

Ἐχομεν ἐξ ἄλλου ὑπ' ὅψιν μας ὅτι, πᾶσα μεταβολὴ ἢ μεταρρυθμῖσις εἰς οὐδὲν ποτε τομέα—ἐπομένως καὶ εἰς τὸν ἐκπαιδευτικόν—εἶναι δύσκολος, διότι καὶ ἡ ἀναγκαιότης τῶν τροποποιήσεων καὶ μεταρρυθμῖσις δυσκόλως διαπιστοῦται, ἀλλὰ καὶ οἱ ἀρμόδιοι δυσκόλως προβαίνουν εἰς μεταβολὰς γνωρίζοντες τὰς παντοίας ἀντιδράσεις καὶ τὴν δύναμιν τῶν παλαιῶν, τῶν ἰσχυόντων θεσμῶν.

Πιστικώτατον παράδειγμα τῆς ὀρθότητος τῆς ἀπόψεώς μας ἀποτελεῖ ὅ,τι συνέβη μὲ τὴν κατάργησιν τῶν Λατινικῶν μόνον εἰς τὸν πρῶτον κύκλον τῶν Γυμνασίων καὶ μόνον διὰ τοὺς μὴ προτιθεμένους ν' ἀκολουθήσουν τὸν ἀνώτερον κύκλον μαθητᾶς. Ὁ τόσος θόρυβος ποὺ ἐδημιουργήθη τὸν Αὐγούστου τοῦ 1961 ὁμιλεῖ εὐγλωττῶς: Συνεδρία, διαμαρτυρίαι, καὶ ὑπομνήματα τῆς φιλοσοφικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν πρὸς τὸ Ὑπουργεῖον Παιδείας διὰ τὴν κατάργησιν. Ἀπόλυτος... συμφωνία τῆς Φιλοσ. Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης διὰ τὴν κατάργησιν. Ἰκανοποίησις τῆς Ὀμοσπονδίας τῶν Λειτουργῶν Μέσης Ἐκπαίδευσως. Ἀπολύτως σύμφωνος ὁ Τύπος. Διχασμένη ἡ Κοινὴ Γνώμη. Φυσικῶς δὲ τῷ λόγῳ... πανηγυρισμὸς τῶν μαθητῶν. Ἄλλοι δέ, οἱ εἰδικώτεροι—ἴσως καὶ συντηρητικώτεροι—ἐβράδυναν... ν' ἀντιληφθῶν περὶ ποίας «ἐπαναστατικῆς μεταρρυθμῖσεως» ἐπρόκειτο. Ἀπλούστατα ἐπρόκειτο διὰ τὴν κατάργησιν τῶν Λατινικῶν μόνον εἰς τὸν πρῶτον κύκλον τῶν Γυμνασίων καὶ δι' ἐκείνους μόνον τῶν μαθητῶν, οἱ ὅποιοι δὲν ἐπρόκειτο ν' ἀκολουθήσουν τὸν ἀνώτερον κύκλον. Ἐπρόκειτο διὰ τὴν κατάργησιν μιᾶς καταστάσεως νεκρᾶς γλώσσης καὶ διὰ τοὺς μαθητᾶς ἐκείνους μόνον, οἵτινες θὰ ἐτρέποντο πρὸς βιοποριστικὰ ἐπαγγέλματα (χωρὶς ν' ἀκολουθήσουν τὸν ἀνώτερον κύκλον τῶν Γυμνασίων) καὶ διὰ νὰ πε-

ρισσεύσουν ὥραι πρὸς εἰσαγωγὴν καὶ διδασκαλίαν τριῶν νέων μαθημάτων.

Καὶ ὅμως ἐσημειώθησαν τόσαι ἀντιδράσεις, τόσος θόρυβος καὶ τόσος σάλος ἀπὸ τὴν σύγκρουσιν παλαιολόγων παραδόσεων μὲ τὰς ἐν τῷ μεταξὺ σημειούμενας νέας κοινωνικὰς ἐξελίξεις καὶ συνθήκας.

Τὸ θεασιῶ καὶ ὁ Γάλλος Jean Cuéhenno—ἀρμόδιος εἰς τὰ ἐκπαιδευτικὰ θέματα—γράφων: «Πᾶσα ἐκπαιδευτικὴ μεταρρυθμῖσις προσκρούει εἰς παλαιάς, ἀγαπητὰς συνηθείας, ὡς νὰ ἐπρόκειτο νὰ καταστρέψῃ ὅ,τι ἀπετέλει ἐπὶ ἔτη καὶ ἔτη τὴν χαρὰν τῆς ζωῆς κλπ.»

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω, φρονοῦμεν, ὅτι προέκυψε πῶς ἡ διαπίστωσις τῆς ἀναγκαιότητος μιᾶς μεταρρυθμῖσεως—καὶ τῆς πλέον ἀσημάντου—εἶναι δύσκολος, ἀλλὰ δυσκολωτάτη καθίσταται ἡ πραγματοποίησις αὐτῆς ταύτης τῆς μεταρρυθμῖσεως. Πάντες, θεαίως, εἶναι σύμφωνοι, εἰς τὸ ὅτι ἐπιβάλλεται, ὅπως οἱ διδάσκαλοι λαμβάνουν περισσότερον ἐπιστημονικὸν φῶς καὶ ἀρτιωτέραν μόρφωσιν ὑπὸ παιδαγωγικὴν καὶ κοινωνικὴν ἐποψίν, διὰ νὰ δύνανται ν' ἀνταποκρίνυνται ἐπωφελῶς ὅχι μόνον πρὸς τὰς μορφωτικὰς ἀπαιτήσεις τοῦ Δημ. Σχολείου τῆς σήμερον, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὰς ἀπαιτήσεις τοῦ κοινωνικοῦ συνόλου ἐντὸς τοῦ ὁποίου ὁ ἱκανὸς καὶ γνωρίζων τὴν ἀποστολὴν τοῦ ἐκπαιδ. λειτουργοῦ πρέπει ν' ἀναπτύσῃ δραστηριότητα πέραν τῶν διαγραφόμενων τυπικῶν ἐσωσχολικῶν καθηκόντων του, ἀλλ' εἰς τὴν παρούσαν μελέτην ἕτερον εἶναι τὸ θέμα τὸ ὁποῖον θὰ ἐξετάσωμεν καὶ τὸ ὁποῖον ἤδη τῶρα ἐγγίζομεν εἰς τὴν οὐσίαν του. Παραθέτομεν κατ' ἀρχὴν ὅσα ἐπίσημα στοιχεῖα ἔχομεν ὑπ' ὅψιν μας:

Ἡ Εἰδικὴ Ἐπιτροπὴ ἐπὶ τῆς Παιδείας, ἡ συσταθεῖσα ὑπὸ τοῦ κ. Προέδρου τῆς Κυβερνήσεως, πρὸς μελέτην τοῦ θέματος τῆς ἀναδιοργάνωσεως τῆς ἐκπαίδευσως (ἥτις εἰργάσθη ἐπὶ βιήν), εἰς τὸ ὑποβληθὲν πόρισμά της τὸν Ἰανουάριον 1958 ἀναγνωρίζει ὅτι ἡ παρεχόμενη εἰς τὰς Παιδαγ. Ἀκαδημίας ἐπαγγελματικὴ μόρφωσις τῶν λειτουργῶν Στοιχ. Ἐκπαίδευσως «ὑψώσε τὴν στάθμην τῆς παιδείας καὶ ἔδωκε εἰς τὸ Δημ. Σχολεῖον καλῶτερον συγκροτημένους δασκάλους» καὶ συνιστᾷ τὴν σύμπηξιν τῶν Παιδαγ. Ἀκαδημιῶν εἰς ὀλιγωτέρας, τὴν σὺν τῷ χρόνῳ «διαμόρφωσιν αὐτῶν εἰς Ἰδρύματα Ἀνωτάτης Ἐκπαίδευσως κ.λ.π.»

Περὶ τοῦ τρόπου ἐπιλογῆς τῶν ἐκπαιδ. λειτουργῶν, ἐκ τῶν ἀποφοίτων τῶν Γυμνασίων, ἡ Ἐπιτροπὴ οὐδὲν ἀναφέρει εἰς τὸ πόρισμά της.

Ὁ πρῶν Ὑπουργὸς τῆς Παιδείας κ. Γ. Βογιατζῆς εἰς τὸ ὑπ' ἀριθ. 144020) 1-60 ἔγγραφόν του πρὸς τὸ Α.Σ.Ε.Π. Γενικῆς Ἐκπαίδευσως μεταξὺ τῶν ἄλλων ἐρωτημάτων, σχετικῶς μὲ τὴν ἀναδιοργάνω-

σιν τῶν Παιδαγ. Ἀκαδημιῶν, τὴν ἀναθεώρησιν ἢ συμπλήρωσιν τοῦ προγράμματος αὐτῶν κ.λ.π. περιέχει καὶ τὸ ἐξῆς 4ον ἐρώτημα: «Χρονικὴ διάρκεια τῶν σπουδῶν, ἐν ᾗ τῶν ἀνωτέρω ἀπαντήσεων καὶ τ ῶ π ο ς ἐ π ι λ ο γ ῆ ς τ ῶ ν σ π ο υ δ α σ τ ῶ ν».

Ἐχομεν ὑπ' ὄψιν μας τὸ πλήρες κείμενον τῆς ἀπαντήσεως τοῦ Α.Σ.Ε.Π. εἰς τὸ προειρημένον ἔγγρα-
φον τοῦ πρώην Ὑπουργοῦ τῆς Παιδείας, τὸ ὁποῖον ὡς πρὸς τὴν ἐπιλογὴν τῶν σπουδαστῶν τῶν Παιδαγ. Ἀκαδημιῶν ἀναφέρει τὰ ἀκόλουθα: «Τὸ Συμβούλιον εὐρίσκει ὅτι ὁ διὰ διαγωνισμοῦ τρόπος τῆς ἐπιλογῆς τῶν σπουδαστῶν εἶναι ὁ καταλληλότερος, ἀρκεῖ νὰ ἐφαρμοζῶνται αὐστηρῶς αἱ διατάξεις αἱ ἀποκλείουσαι λόγῳ σωματικῶν ἢ ἄλλων ἐλαττωμάτων πάσης φύσεως τοὺς ἀκαταλλήλους».

Τὸ θέμα, καθ' ἡμᾶς, εἶναι ἄλλο. Ἐάν, δηλονότι, ἐπιβάλλεται ἡ ἐπιλογὴ τῶν σπουδαστῶν τῶν Παιδαγ. Ἀκαδημιῶν ἀπὸ ἀπόψεως χαρακτήρος καὶ ψυχροσυνθέσεως (καὶ ὄχι ἀπὸ ἀπόψεως μόνον γραμματικῶν γνώσεων) καὶ ἐάν εἶναι δυνατόν νὰ ἐφαρμοσθῇ σύστημα παιδαγωγικῶς κατὰλληλον καὶ ἐπιστημονικῶς ἀσφαλές διὰ τὴν ἐπιλογὴν τῶν καλῶν ἐκπαιδ. λειτουργῶν. Βεβαίως τὸ ζήτημα τῆς ἀσφαλοῦς διαγνώσεως τῆς ψυχροσυνθέσεως τοῦ ἀνθρώπου, τὸ ζήτημα τῆς ἐρεῦνης καὶ ὀρθῆς διακρίσεως τοῦ χαρακτήρος τοῦ ἀνθρώπου εἶναι μέγα, καί, ἂν δὲν εἶναι ἄλυτον πάντως εἶναι δυσεπίλυτον πρόβλημα.

Ὁ ἐκ τῶν κορυφαίων Ἑλλήνων φιλοσόφων Πλάτων διὰ τὸ ἀνέφικτον τῆς γνώσεως τοῦ ἀνθρώπου ἀποκαλεῖ τὸν ἄνθρωπον «πολυκέφαλον τέρας».

Ὁ δὲ Τοστογιέφσκυ, ὁ μέγας ἀνατόμος τῆς ψυχῆς, λέγει: «Οὐδεὶς δύναται νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὰ βάθη τοῦ σκότους τῆς ψυχῆς τοῦ ἀνθρώπου».

Κατὰ τὴν γνώμην μας αἱ γραπτὰ ἐξετάσεις τῶν ἀποφοιτῶν τῶν Γυμνασίων καὶ ὑποψηφίων σπουδαστῶν τῶν Παιδαγ. Ἀκαδημιῶν, πιθανὸν ν' ἀποτελοῦν ἀσφαλές κριτήριον (καὶ εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ θὰ μᾶς ἐπιτραπῇ νὰ ἔχωμεν ἀμφιβολίας τινάς) ἐπιλογῆς τῶν ἱκανοτέρων ἀπὸ ἀπόψεως γνώσεων, ἀπὸ ἀπόψεως ἐγκυκλοπαιδικῆς μορφώσεως, ἀλλὰ, κατὰ τὴν γνώμην μας, δὲν ἀποτελοῦν ἀσφαλές κριτήριον ἐπιλογῆς τῶν ἀρίστων, τῶν καταλλήλων διὰ τὸ ἐκπαιδευτικὸν λειτουργήμα ἀπὸ ἀπόψεως χαρακτήρος, ψυχροσυνθέσεως, ἀνθρωπιομοῦ. Ὅλῃγοι ἢ πολλοὶ εἶναι οἱ μετέχοντες τῶν εἰσαγωγικῶν ἐξετάσεων εἰς τὰς Παιδαγ. Ἀκαδημίας καὶ ἀποβλέποντες εἰς τὸ διδασκαλικὸν λειτουργήμα ἀπλῶς ὡς εἰς ἕν βιοποριστικὸν ἐπάγγελμα; Ἀποκλείεται νὰ εἰσάγωνται καὶ ἄτομα ἀκατάλληλα διὰ τὸ ἐκπαιδευτικὸν λειτουργήμα; Συνεπῶς καὶ οἱ λαμβάνοντες πτυχία ἐκ τῶν Παιδαγ. Ἀκαδημιῶν εἶναι πάντες καὶ πᾶσαι οἱ καλοὶ καὶ κατάλληλοι ἐκπαιδ. λειτουργοί; Εἶναι χαρακτηριστικὴ ἡ φράσις Δ) τοῦ Παιδαγ. Ἀκαδημίας, ὅτις—εἰς σχετικὴν συζήτησίν μας—εἶπεν: «Μὲ τὸ νὰ γράψῃ ὁ ἀπόφοιτος ἡ ἢ ἀπόφοιτος τοῦ Γυμνασίου τὰ προβλήματα τῆς Ἀριθμητικῆς καὶ Γεωμετρίας καὶ τὸ θέμα τῆς Φυσικῆς δὲν σημαίνει κατ' ἀνάγκην ὅτι θ' ἀποβῇ καὶ ὁ κατάλληλος ἐκπαιδ. λειτουργός».

Κατὰ τὴν γνώμην μας τὸ ζήτημα τῆς ἐπιλογῆς

τῶν καταλλήλων ἐκπαιδ. λειτουργῶν δὲν εὐρίσκει τὴν λύσιν τοῦ ὅπως τὸ ἔθεσέ τις ἐκ τῶν ἀσχοληθέντων μὲ αὐτό, δηλ. εἰς τὴν διάκρισιν τοῦ χαρακτήρος καὶ εἰς τὴν διάγνωσιν τῆς ψυχροσυνθέσεως τῶν ἐξεταζομένων εἰς τὰς Παιδαγ. Ἀκαδημίας διὰ διαφόρων μεθόδων κοινωνιομετρικῆς ἐρεῦνης, συνεντεύξεως καὶ ἄλλων ἐπιστημονικῶν μέσων (ἂν καὶ δι' αὐτῶν τῶν μεθόδων κάποιο καλύτερο ἀποτέλεσμα θὰ ὑπάρξῃ), ἀλλ' εἰς τὸ ὅτι τὸ ἔργον τοῦτο, τῆς ἐπιλογῆς πρέπει ν' ἀνατεθῇ εἰς τὸ Γυμνάσιον σπουφοῖτοῦν ἐπὶ ὁδὸν κληρὰ ἐτη—ἴσως δὲ καὶ εἰς τὸ Δημοτικὸν Σχολεῖον ἀκόμη—διὰ συγκεκρίμενου ἐρωτηματολογίου ἐπὶ τοῦ ὁποίου θὰ εἶναι ὑποχρεωμένοι ν' ἀπαντοῦν οἱ Γυμνασιάρχαι—ἴσως καὶ οἱ Δ) νταὶ τῶν Δημ. Σχολείων—μετὰ πάσης ἐιλικρινείας καὶ ἀκριβείας καί, τὸ ὅποιον ἐρωτηματολόγιον πρέπει νὰ συντάσσουν οἱ Δ) ταὶ τῶν Παιδαγ. Ἀκαδημιῶν (γνωρίζοντες ποῖα στοιχεῖα κατ' ἐξοχὴν τοὺς ἐνδιαφέρουν διὰ νὰ πληρο-
φορηθοῦν).

Ἀναγνωρίζομεν τὴν δυσκολίαν τοῦ ζητήματος κειμένην, ὄχι βεβαίως εἰς τὴν διατύπωσιν τοῦ ἐρωτηματολογίου ἀλλ' εἰς τὴν συμπλήρωσιν αὐτοῦ. Ἐπιβάλλεται ὅμως νὰ ὑπερникηθοῦν αἱ ἀνθρώπιναι ἀδυναμίαι νὰ ἀγνοηθοῦν αἱ πιέσεις καὶ νὰ παραμερισθοῦν αἱ σκοπιμότητες πρὸ τῆς σπουδαιότητος τοῦ μέτρου καὶ τῆς ἀνάγκης ἐπιτεύξεως τοῦ ἐπιδιωκόμενου σκοποῦ. Διὰ τοῦ ἀνωτέρω τρόπου, ἐλπίζομεν, ὅτι θὰ πραγματοποιηθῇ ἐν θετικῶν ὅχημα πρὸς τὰ ἐμπρὸς εἰς τὴν ἐξεύρεσιν τῶν καλῶν, τῶν καταλλήλων ἐκπαιδ. λειτουργῶν, οἵτινες καὶ θ' ἀνταποκριθοῦν πληρέστερον εἰς τὴν ὑψηλὴν ἀποστολὴν τῶν (ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τοῦ σχολείου). Ὅπως, ἄλλωστε, καὶ ὁ Spranger εἰς τὴν ἐπὶ τοῦ σημείου τούτου προσφάτως ἐκτεθεῖσαν ἀποψίν του λέγει ὅτι, κατάλληλος ἐκπαιδ. λειτουργός εἶναι ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος θὰ διαπαιδαγωγήσῃ καλῶς καὶ ἀποτελεσματικῶς τὸν νέον «ἔχων τὰς ἀναγκαίας ἱκανότητας καὶ εὐρίσκων τὸν κατάλληλον τρόπον».

Εἰς τὴν ἐπιλογὴν τῶν καταλλήλων ἐκπαιδευτικῶν λειτουργῶν, φρονοῦμεν, ὅτι χρησιμωτάτη θὰ εἶναι καὶ ἡ μοντέρνα ἐπιστήμη «Ἐπαγγελματικὸς προσανατολισμός» ποὺ εἰσήχθη πρὸς διδασκαλίαν εἰς τὸ Διδασκαλεῖον Μέσης Ἐκπαίδευσως, εἰς τὴν Σχολὴν τῆς εἰς τὸ ἐν Ἀθήναις Πανεπιστήμιον μετεκπαίδευσως τῶν Δημοδιδασκάλων καὶ εἰς τινὰς τῶν Παιδαγωγικῶν Ἀκαδημιῶν διὰ τῆς ἐκδόσεως τοῦ ἀπὸ 13-3-1953 Βασιλικοῦ Διατάγματος (τῇ ἐνεργείᾳ τοῦ Ὑπουργοῦ Παιδείας). Καὶ ναὶ μὲν ὑπάρχει εἰς τὸ προειρημένον Β.Δ. ὀρίζουσα ὅτι τὸ μάθημα τοῦ Ἐπαγγελματικοῦ Προσανατολισμοῦ θὰ διδάσκηται καὶ εἰς τὰς Παιδαγ. Ἀκαδημίας πράγμα, ὅπερ καθιστᾷ φανεράν τὴν πρόθεσιν ὅπως αἱ ἐφαρμογαὶ τοῦ εἰσαχθέντος κατὰ τρόπον πρακτικῶν ὄχι μόνον εἰς τὰ Σχολεῖα τῆς Μέσης Ἐκπαίδευσως ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς ἀνωτέρας τάξεις τῶν Δημοτ. Σχολείων, ἀλλὰ ταῦτα δὲν γνωρίζομεν πότε θὰ ἐφαρμοσθοῦν εἰς τὸ Δημοτ. Σχολεῖον τὸ ὁποῖον ὀφείλει νὰ καταστήσῃ τὸν ἄνθρωπον «ἱκανὸν πρὸς τὸ ἐπαγγέλλεσθαι» διὰ τῆς ἐφαρμογῆς εἰδικῶν ἐπιστημονικῶν ἀρχῶν τοῦ ἐπαγγελ-

ματικού προσανατολισμού.

Καθ' ἡμᾶς τὸ πρόβλημα τῆς ἐπιλογῆς τῶν ἐκπαιδ. λειτουργῶν πρέπει νὰ καταστή ἀντικείμενον προσεκτικῆς καὶ ἐνδελεχοῦς μελέτης τοῦ ἐπαγγελματικοῦ προσανατολισμοῦ, ἐν ᾧ μάλιστα καὶ ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὴν προτεινομένην ὑπὸ τοῦ ΑΣΕΠ Γεν. Ἐκπαιδεύσεως ἐπαύξησιν τῶν σπουδῶν εἰς τὰς Παιδαγ. Ἀκαδημίας ἀπὸ 2 εἰς 3 ἔτη (ὡς ἤδη προανεφέρθη μὲν εἰς τοῦτο) καὶ τῆς πιθανῆς ἐπεκτάσεως τῆς ὑποχρεωτικῆς φοιτήσεως εἰς τὸ 7ον καὶ 8ον ἔτος, περὶ οὗ γίνεται μνεία ὑπὸ τοῦ ΑΣΕΠ εἰς τὴν τελικὴν διατύπωσιν τοῦ θέματος περὶ ἀναδιοργανώσεως τῶν Παιδαγωγ. Ἀκαδημιῶν (ὡς συμβαίνει εἰς τὰς πλείστας τῆς Εὐρώπης χώρας) καὶ τοῦ ὁποίου μάλιστα — 8θεσίου σχολείου—δ κ. Γ. Ν. Παλαιολόγος «χαιρετίζει ἀπὸ τοῦδε τὴν παρ' ἡμῖν ἐγκατάστασιν» (ὡς εἶπε εἰς τὴν ἑμιλίαν του κατὰ τὴν πρὸς τιμὴν του ἑορτὴν τοῦ Συλλόγου Ἀποφοίτων Μαρασλειωτῶν τὴν 22-1-61).

Δραττόμεθα τῆς παρουσίας εὐκαιρίας — ἐπειδὴ ἐγένετο λόγος περὶ ἐπαγγελματικοῦ προσανατολισμοῦ — ν' ἀναφέρωμεν καὶ μίαν ἄλλην ἀποψιν, ἐκείνην καθ' ἣν, ἡ διὰ τῶν πειραματικῶν μεθόδων ἐξακριβωσὶς τῆς φυσικῆς κλίσεως τοῦ μαθητοῦ δὲν ἀγείρεται ὁρθὰ συμπεράσματα. Ἡ ἀποψὶς αὕτη, κατὰ τὴν ἰδικήν μας γνώμην τοῦλάχιστον, κρίνεται ὀρθή. Διότι ἡ κλίσις εἰς τι ἐπάγγελμα προσδιορίζεται «ὅφ' ὅλης τῆς ψυχικῆς καὶ σωματικῆς συστάσεως τοῦ ἀτόμου» ἥτις, δὲν εἶναι ἄθροισμα ἀπλοῦν ἰδιοτήτων τινῶν ἀλλὰ κάτι περισσότερο ἐνδοθεν προερχόμενον καὶ προσδίδον ἰδιόζουσαν, μορφήν εἰς τὸ ἄθροισμα ἐκεῖνο τῶν ἰδιοτήτων—καὶ ἐὰν ἀκόμη ἐξευρίσκοντο καθ' ἑαυτὰς πᾶσαι αἱ ἰδιότητες. Παρὰ ταῦτα, διὰ τοῦ μαθήματος τούτου θὰ βοηθηθοῦν οἱ μαθηταὶ νὰ ἐπιλέξουν ὠρισμένον ἐπάγγελμα ἀνιχνεύοντες καὶ διαγιγνώσκοντες τὰς φυσικὰς κλίσεις των, τὰς κληρονομικὰς προδιαθέσεις των, τὰ γνήσια ἐπαγγελματικὰ διαφέροντά των καὶ τὰς ἱκανότητάς των ἀνευ σπατάλης χρόνου καὶ μὲ οἰκονομικὰ ὀφέλη, τόσον ἀτομικὰ ὅσον καὶ τῆς Ἐθνικῆς Οἰκονομίας. Τὸ προβαλλόμενον παρ' ἐνίων, ὅτι δηλ. κατὰ τὴν ἐν τῇ δημοτικῇ σχολεῖν φοίτησιν τῶν μαθητῶν δὲν ἐκδηλώνονται αἱ φυσικαὶ κλίσεις των καὶ δὲν ἀποκρυσταλλώνονται τὰ ἐπαγγελματικὰ διαφέροντά των δὲν εὐσταθεῖ, ἀλλὰ καὶ δὲν πρόκειται ἐνταῦθα νὰ ἐπεκταθῶμεν ἐπ' αὐτοῦ—ὅπως οὐτε καὶ διὰ τὸ ὅτι ὁ ἐπαγγελματικὸς προσανατολισμὸς δὲν σκοπεῖ μόνον εἰς τὴν ἐπιλογὴν τοῦ προσιδιάζοντος ἐπαγγέλματος, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν ταχύτεραν καὶ ἀσφαλεστέραν ἐπίτευξιν τοῦ σκοποῦ τῆς ἀγωγῆς, διότι ἄλλος εἶναι ὁ σκοπὸς τῆς παρουσίας πραγματείας.

Εὐνόητον, φυσικῶ τῷ λόγῳ, ὅτι εἰς τὴν Μέσσην Ἐκπαίδευσιν θὰ συνεχισθῇ ἡ διὰ τοῦ μαθήματος τοῦ Ἐπαγγελματικοῦ Προσανατολισμοῦ ἀνεύρεσις τῶν γνησίων ἐπαγγελματικῶν διαφορῶν των, τῶν ἐπαγγελματικῶν δυνατοτήτων καὶ καταλληλοτήτων καὶ τῆς ψυχικῆς προσπαλάσεως τοῦ α' ἢ β' ἐπαγγέλματος. Ἐκ τῶν ὀλίγων, λοιπόν, προεκτεθέντων, φρονούμεν, ὅτι κατεδείχθη πόσον ἀποτελεσματικῶς δύναται νὰ βοηθήσῃ τοὺς μαθητάς ἡ νέα

ἐπιστήμη «Ἐπαγγελματικὸς Προσανατολισμὸς» εἰς τὸ νὰ ἐπιλέξουν ὠρισμένον ἐπάγγελμα ἀνιχνεύοντες τὰς φυσικὰς των κλίσεις καὶ διαγιγνώσκοντες τὰ γνήσια ἐπαγγελματικὰ των διαφέροντα.

* * *

Τὰ ἀνωτέρω, φρονούμεν, ὅτι μαρτυροῦν εὐγλωττῶς πῶς οἱ ἐκπαιδευτικοὶ λειτουργοὶ (πάσης βαθμίδος) τῆς σήμερον ἔχουν ἡύξημένην εὐθύνην (ὡς πνευματικοὶ ἡγέται), διότι πρέπει νὰ δύνανται ν' ἀνταποκρίνονται ἐπωφελῶς ὅχι μόνον πρὸς τὰς μορφωτικὰς ἀπαιτήσεις τοῦ Δημοτ. Σχολείου, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὰς ἀπαιτήσεις τῆς κοινωνίας ἐντὸς τῆς ὁποίας πρέπει νὰ ἀναπτύσσουν πᾶσαν μορφωτικὴν καὶ πολιτιστικὴν δραστηριότητα (διὰ τὴν ὁποίαν δραστηριότητα ἐνίων ἐκπαιδ. λειτουργῶν δὲν νοεῖται ἀντίδρασις καὶ ὀχλήσεις ἄλλων) καὶ, διὰ τοῦτο, ὑπάρχει καὶ πρόσθετος λόγος, δι' ὃν πρέπει νὰ εὐρεθῇ τρόπος ἐπιλογῆς τῶν καλῶν καὶ «γεννημένων» ἐκπαιδ. λειτουργῶν. Ἡδὲ ὅμως, ὁπότε ἡ Ἑλλάς κατέρχεται εἰς τὸν μέγαν στίβον τῆς Εὐρωπαϊκῆς Οἰκονομικῆς Κοινοτήτος (ΕΟΚ) καὶ πρέπει νὰ δυνήθῃ νὰ, προσαρμοσθῇ πρὸς τὰς νέας συνθήκας, καθίσταται ἐπὶ ἐτι καὶ ἐπεβεβλημένη ἡ ἐπιλογή τῶν καταλλήλων ἐκπαιδ. λειτουργῶν, διότι διὰ τῆς Παιδείας κυρίως—τοῦτέστιν διὰ τοῦ πνευματικοῦ ἀγῶνος—θὰ ἐπιχειρηθῇ καὶ θὰ ἐπιτευχθῇ—πρέπει νὰ ἐπιτευχθῇ—ἡ προσαρμογὴ αὕτη. Παρεμπιπτόντως ἀναφέρωμεν ἐνταῦθα ὅτι, ἡ συμφωνία τῆς συνδέσεως τῆς Ἑλλάδος μετὰ τῆς ΕΟΚ (ἡ Κοινῆς Εὐρωπαϊκῆς Ἀγορᾶς—ΚΕΑ) θὰ τεθῇ ἐν ἰσχύϊ ἀπὸ τῆς 1ης προσεχοῦς Νοεμβρίου, ἀλλ' ἡ προβλεπομένη διὰ τὴν ἑλληνικὴν οἰκονομίαν περίοδος προσαρμογῆς καθωρίσθη ἀπὸ 12-22 ἐτῶν, μετὰ τὴν λήξιν τῆς ὁποίας ἡ Ἑλλάς θὰ εὐρεθῇ εἰς πλήρη τελωνειακὴν ἑνωσιν μετὰ τὴν Κοινότητα (καὶ ποὺ ὑποχρεούται—ἡ Ἑλλάς—ὥπως πραγματοποιήσῃ τὴν πλήρη τελωνειακὴν τῆς ἑνωσιν εἰς τὸ συντομώτερον χρονικὸν διάστημα). Ἠκούσθησαν φωναὶ ἐπισήμων καὶ τοῦ τύπου ὅτι, σχεδὸν τὸ σύνολον τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ δὲν ἀντελήφθη ποίας καταστροφικῆς συνεπειᾶς θὰ συνεπήγето διὰ τὴν Ἑλλάδα ἡ τυχὸν ἀδυναμία τῆς νὰ προσαρμοσθῇ πρὸς τὰς νέας συνθήκας. Θὰ ᾔθελον νὰ προσθέσω ὅτι πολὺ φοβούμαι, πῶς καὶ ἡ συντριπτικὴ πλειοψηφία τῶν ἐκπαιδ. λειτουργῶν δὲν ἔχει ὑποπευθῇ τοὺς νέους κινδύνους, ἐὰν δὲν δυνήθωμεν ν' ἀντιμετωπίσωμεν τὰς νέας εὐθύνas, νὰ δυνήθωμεν ν' ἀλλάξωμεν συστήματα καὶ νοοτροπίαν, νὰ μεταβάλωμεν ψυχολογίαν, ν' ἀλλάξωμεν μεθόδους καὶ ρυθμούς ἐργασίας, νὰ δυνήθωμεν νὰ συναγωνισθῶμεν τοὺς ἄλλους Ἑξ εὐρωπαϊκοὺς εταίρους, νὰ δυνήθωμεν, τέλος, νὰ προσαρμοσθῶμεν πλήρως πρὸς τὰς ὀργανωμένας, πρὸς τὰς προηγμένας οἰκονομικῶς καὶ ἐξειδικευμένας ἐκπαιδευτικῶς Ἑξ αὐτὰς χώρας.

Διὰ νὰ ἐπιτύχῃ ὅμως ἡ Ἑλλάς εἰς τὴν μεγάλην τῆς ταύτην προσπάθειαν—διότι ἐὰν δὲν ἐπιτύχῃ «οὐαὶ τοῖς ἡττημένοις»—ἀπαιτεῖται ἀγὼν, πρὸ παντὸς πνευματικὸς ἀγὼν, ὁ ὁποῖος εἶναι ἀποτέλεσμα ἀρτίου πνευματικοῦ ἐξοπλισμοῦ, ὅστις προϋποθέτει συγχρονισμένην, ἀναγεννημένην καὶ ἐμπνεύσαν Παιδείαν) ἥτις ὅμως θὰ ὑπάρξῃ διὰ τῆς ὑπάρξεως κυρίως συγκεκροτημένων

καὶ ἀρτίων ἐκπαιδ. λειτουργῶν (ἐπιτυγχανομένου καλύτερον διὰ τῆς ἐπιλογῆς των).

Κατὰ τὴν γνώμην μας ἡ σπουδαιότης τῆς ἐπιλογῆς τῶν ἐκπαιδευτικῶν λειτουργῶν ἐκ τῶν ἀποφοίτων τῶν Γυμνασίων οὐχὶ μόνον ἀπὸ ἀπόψεως γραμματικῶν γνώσεων καὶ ἐγκυκλοπαιδικῆς μορφώσεως—ὡς γίνεται σήμερον—ἀλλ' ἀπὸ ἀπόψεως—κυρίως—**χαρακτῆρος, ψυχосоυνθέσεως καὶ ἀνθρωπισμοῦ** ἡ σπουδαιότης, ἐπαναλαμβάνω, τῆς ἐπιλογῆς των εἶναι μεγίστη καὶ ἀξίζει τὴν ἐξέτασιν τοῦ θέματος.

Ἀλλὰ, δραττόμενοι τῆς εὐκαιρίας, ἀναφέρομεν ἀπλῶς καὶ ἕτερον σπουδαῖον θέμα, σχέσιν ἔχον πρὸς τὸ γενικὸν πρόβλημα τῆς παιδείας, τοῦτέστιν τὸ θέμα τῶν δαπανῶν διὰ τὴν παιδείαν.

Ἀπὸ τὴν ἐπίσημον στατιστικὴν τῆς Οὐνέσκο δι, ἡ Ἑλλάς δαπανᾷ διὰ τὴν Παιδείαν τὸ 1,6% τοῦ ἐθνικοῦ τῆς εἰσοδήματος, ἔναντι 4,53% τῶν Ἑνωμ. Πολιτειῶν, 4,23% τῶν Κάτω Χωρῶν, 4,14% τῆς Σουηδίας, 3,72% τοῦ Καναδά, 3,67% τῆς Μεγ. Βρετανίας, 3,50% τῆς Γαλλίας, 3,42% τῆς Ἰταλίας καὶ 2,50% τῆς Τουρκίας. Ἐν Εὐρώπῃ μόνον ἡ Ἰσπανία καὶ Πορτογαλία δαπανοῦν διὰ τὴν Παιδείαν ὀλιγώτερα τῆς Ἑλλάδος. Καὶ εἰς τὸ σημεῖον αὐτό, τοῦτέστιν τῶν δαπανῶν, εὐρίσκεται ὁ «ὁ μῖτος τῆς Ἀριάδνης» διὸ τὸ πρόβλημα τῆς ἑλληνικῆς παιδείας.

Πάντως πρέπει νὰ υπογραμμισθῇ ἰδιαίτερος δι, ὡς προκύπτει ἐκ τοῦ σκέλους τῶν ἐξόδων τοῦ προϋπολογισμοῦ 1962 τὸ ποσοστὸν τῶν δαπανῶν διὰ τὸ Ὑπουργεῖον Παιδείας ἀνέρχεται εἰς 10,5% (ἔναντι 7,5% τοῦ 1957), ἥτοι ἐσημειώθη αὐξήσις 3%. Αἱ δαπάναι διὰ τὴν παιδείαν ἀποτελοῦν τὴν ἀσφαλίστέραν καὶ παραγικωτέραν καὶ ἀπολύτου προτεραιότητος ἐθνικὴν ἐπένδυσιν.

Ἐν συμπεράσματι τῶν ἀνωτέρω ἐκτεθέντων διερωτώμεθα μήπως, εἰς δι, ἀπὸ ἐτῶν ἀποκαλεῖται «ἐκπαιδευτικὸν πρόβλημα» (καὶ διὰ τὴν λύσιν τοῦ ὁποίου τόσαι προσπάθειαι καταβάλλονται), πρέπει νὰ προστεθῇ καὶ τὸ διὰ τῆς παρούσης πραγματείας θιγόμενον θέμα, δηλ. τῆς ἐπιλογῆς τῶν ἐκπαιδ. λειτουργῶν. Λέγοντες «ἐκπαιδευτικὸν πρόβλημα» ἐννοοῦμεν κυρίως (καὶ αὐτὰ πρὸ παντὸς ἀναγιγνώσκουμεν εἰς τὰς διαφόρους ἀνακοινώσεις) τὰ ἐξῆς τρία σπουδαῖα θέματα τῆς Στοιχειώδους, Μέσης καὶ Ἐπαγγελματικῆς Ἐκπαιδεύσεως: τὸν πλήρη ἐξοπλισμὸν τῆς εἰς διδασκικὸν προσωπικόν, τὴν ἀνέγερσιν ἐπαρκῶν καὶ συγχρονισμένων κτιρίων καὶ τὴν ἀναθεώρησιν τῶν ἐκπαιδευτικῶν προγραμμάτων (τὰ ὁποῖα θέματα, ὡς γνωστόν, εἰσῆλθον εἰς τὴν ὁδὸν τῆς ἐπιλύσεως των διὰ τοῦ διορισμοῦ 1.700 καθηγητῶν καὶ διδ.) λων κατ' ἔτος καὶ ἐπὶ 4 ἔτη, διὰ τῆς ἰδρύσεως Αὐτονόμου Ὁργανισμοῦ Σχολικῶν Κτιρίων, εἰς διετὲς πρόγραμμα κ.λπ.).

Ἐν τούτοις, φρονοῦμεν, δι, τὸ ἐκπαιδευτικὸν πρόβλημα συνίσταται προσετι καὶ εἰς τὴν αὐξησιν τῶν ὑποτροφίων τοῦ Ι.Η.Ι., εἰς τὴν ἰορυσιν ἰανειστημιουκολεως, εἰς τὴν ἐπιμελημένην καὶ ἐπιστημονικὴν ἐκυοσιν οιοακτικῶν οιολιων, εἰς τὴν στροφὴν τῆς μαιδεας πρὸς τὴν τεχνικὴν καὶ ἑπαγγελματικὴν κλπ. Εἰς τα ἀνωτέρω δὲ κυρία καὶ δευτερευοντα θέματα τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ προβλήματος διερωτώμεθα μήπως πρέπει νὰ προστεθοῦν καὶ τα οιο αοοοοοοα:

α) **Η γενναία αὐξήσις τοῦ ποσοστοῦ τῶν οαπαγῶν διὰ τὴν ἱαιδεῖαν** ἐκ τοῦ σκέλους τῶν ἐξόδων τοῦ προϋπολογισμοῦ πολὺ πέραν τοῦ 10,5% ποὺ εὐρίσκεται (εἰς τῆς αὐξησεως φυσικά, πλὴν τῶν ἄλλων σκοπῶν, θὰ ἐπελθῇ καὶ ἡ οελτιωσις των ἀποοοχῶν τῶν λειτουργῶν τῆς παιδείας) καὶ β) τὸ διὰ τῆς παρούσης μελέτης τὸ πρῶτον τιθέμενον (ἀπ' δι, γνωρίζομεν τουλάχιστον) διὰ τοῦ «Ἐπιστημονικοῦ Βήματος» θέμα, σηλαδὴ τὸ τῆς ἐπιλογῆς τῶν ἐκπαιδ. λειτουργῶν ἀπὸ ἀπόψεως **χαρακτῆρος, ψυχосоυνθέσεως καὶ ἀνθρωπισμοῦ** (πρόβλημα ὅπερ, κατὰ τὴν γνώμην μας, παρουσιάζει μὲν ουσχερείας ἀπὸ πολλῶν πλευρῶν, ὡς ἡοη ἐξεθέσαμεν, ἀλλὰ οὐκ εἶναι ἄλυτον).

Δὲν γνωρίζω μήπως παρῶδοντες τὸ συχνάκις λεγόμενον ὑπὸ τοῦ μεγάλου φιλοσόφου Ἡρακλεῖτου οοσις, θέλων ἀνά πάσαν στιγμὴν νὰ δείξῃ δι, τὸ πῦρ εἶναι τὸ πρωταρχικόν στοιχεῖον τῆς ὅλης ἑλεγε: «**ΕΝ ΤΟ ΠΑΝ**», μήπως καὶ ἡμεῖς, ἐπαναλαμβάνω—παρῶδοντες—πρέπει νὰ λέγωμεν: «**ΕΝ ΠΡΟ ΠΑΝΤΩΝ**», δηλ. **γεννημένοι ἐκπαιδευτικοί** (ὅπως εὐτυχῶς ὑπάρχουν πολλοί.).

Μὲ τὴν ἐκθεσιν τῶν ἀνωτέρω ἀπόψεών μας εἰς τὴν παροῦσαν μελέτην σκοποῦμεν νὰ θέσωμεν πρὸς ἐξέτασιν ἓν σπουδαῖον, κατὰ τὴν γνώμην μας, θέμα—τὸ τῆς ἀναγκαιότητος τῆς ἐπιλογῆς τῶν ἐκπαιδ. λειτουργῶν ἀπὸ ἀπόψεως **χαρακτῆρος, ψυχосоυνθέσεως καὶ ἀνθρωπισμοῦ** καὶ οὐχὶ μόνον ἀπὸ ἀπόψεως γραμματικῶν γνώσεων καὶ ἐγκυκλοπαιδικῆς μορφώσεως, ὡς συμβαίνει σήμερον—θέλομεν νὰ δώσωμεν ἀφορμὴν καὶ εἰς ἄλλους ἐκπαιδευτικούς—καὶ κυρίως εἰς διακεκριμένους παιδαγωγοὺς ἀρμοδιωτέρους ἡμῶν—νὰ ἐκθέσουν τὰς ἰδικὰς των ἀπόψεις ἐπὶ τοῦ θιγομένου θέματος, προσδοκοῦμεν νὰ δημιουργηθῇ μὴ εὐρεῖα συζητήσις ἀπὸ τῶν στηλῶν τοῦ «Ἐπιστημονικοῦ Βήματος» καὶ ἄλλων παιδαγωγικῶν περιοδικῶν περὶ τὸ θέμα τοῦτο—τὸ κρθ' ἡμᾶς σπουδαιότατον διὰ τοὺς προεκτεθέντας λόγους ἀλλὰ καὶ διότι καὶ εἰς ἄλλα κράτη εὐρίσκεται ὑπὸ μελέτην—ἐπιδιώκομεν νὰ ἐκτεθοῦν αἱ ὑπὲρ καὶ κατὰ ἀπόψεις, νὰ ἐπισημανθοῦν καὶ ἄλλαι εὐκολοὶ ἢ δύσκολοι πλευραὶ τοῦ ζητήματος, νὰ ἀκουσθοῦν αἱ συμφωνίαι καὶ διαφωνίαι (ποῦ ὁπωσδήποτε θὰ εἶναι περισσότεραι καὶ διότι τὸ θέμα τοῦτο τὸ πρῶτον τίθεται καὶ διότι ὡς Ἑλληνες... αὐτοδυσφημούμεθα δι, σπανίως συμφωνοῦμεν) νὰ καταφανοῦν αἱ ὁρθαὶ καὶ ἐσφαλμέναι ἀπόψεις ἐπὶ τοῦ θιγέντος θέματος, ἐξ τῆς συζητήσεως, κάτι ἐπωφελὲς θὰ προκύψῃ.

Η ΑΝΑΓΝΩΣΙΣ ΕΙΣ ΤΑΣ ΑΝΩΤΕΡΑΣ ΤΑΞΕΙΣ ΤΟΥ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ

ΓΡΗΓ. Δ. ΑΡΒΑΝΙΤΟΥ δ)λου 32ου Δημ. σχολείου Πατρών

ΠΟΡΕΙΑ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ ΤΗΣ ΑΝΑΓΝΩΣΕΩΣ

Ἡ Διδακτική, ὡς κλάδος ἐπιστήμης, ὁ ὁποῖος εὐρίσκεται ἐν ἐξελίξει, δὲν ἔχει κα-αλήξει εἰς σαφῆ πορίσματα, ὥστε νὰ δύναται νὰ ὑποδείξῃ ἕνα ὀρισμένον τρόπον διδασκαλίας τῆς ἀναγνώσεως, μίαν ὁμοιόμορφον πορείαν διδασκαλίας, ἡ ὁποία ν' ἀκολουθῆται ὑφ' ὅλων τῶν διδασκάλων. Τινὲς τῶν Παιδαγωγῶν προτείνουν τὴν γνωστὴν εἰς ὅλους μας τριμερῆ πορείαν, δηλ. α) τὴν προσφορὰν ἢ πρόσκτησιν τῶν γνώσεων ἢ ἀρχῶν παρατήρησιν, β) τὴν βαθυτέραν ἐπεξεργασίαν τῶν γνώσεων καὶ γ) τὴν ἐμπέδωσιν ἢ ἐφαρμογὴν αὐτῶν ἢ ἔκφρασιν. Τινὲς πάλιν αὐτῶν εἰς τὴν ἀνωτέρω τριμερῆ πορείαν προτάσουν, ὡς ἀπαραίτητον τὴν ἀφόρμησιν διὰ τὴν προσφορὰν τοῦ νέου κεφαλαίου ἐκ τῶν βιωμάτων τῶν μαθητῶν. Ἀπὸ ἱστορίας καὶ μύθους, ἐκδρομῆς καὶ ἐπισκέψεως καὶ γενικῶς ἀπὸ κάθε τι τὸ ὁποῖον προξενεῖ εἰς αὐτοὺς διαφέρον.

Ἡ πορεία διδασκαλίας κατὰ τὴν γνώμην μας, διὰ νὰ εἶναι πλήρης, πρέπει νὰ περιλαμβάνῃ καὶ ἐφ' ὅσον τὸ ἐπιτρέπει τὸ περιεχόμενον τοῦ ἀναγνωστικοῦ τεμαχίου, τὰς κάτωθι ἐπὶ μέρους ἐργασίας.

1. Σιωπηρὰ ἀνάγνωσις ὑπὸ τῶν μαθητῶν, 2. Ἀπαγγελία (ἀνάγνωσις) ὑπὸ τοῦ διδασκάλου, 3) Γλωσσικὴ ἐπεξεργασία, 4. Ἀπόδοσις τοῦ περιεχομένου, 5) Καλαισθητικὴ ἀνάλυσις, 6. Ἡθικὴ ἐμβάθυνσις, 7. Λογικὴ ἀρθρώσις, 8. Πολιτισμογνωσία, 9. Καλλιτεχνικὴ κριτικὴ καὶ 10. Ἐκφρασις.

Διὰ νὰ ἀντιληφθῇτε καλύτερον πῶς θὰ γίνεταί καὶ τί θὰ ζητῶμεν εἰς ἐκάστην τῶν ὡς ἀνω ἀναφερομένων ἐργασιῶν προβαίνομεν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν αὐτῶν, ὡς ἀκολουθοῦν:

I. Σιωπηρὰ ἀνάγνωσις ὑπὸ τῶν μαθητῶν

Ἡ σιωπηρὰ ἀνάγνωσις δύναται καὶ πρέπει νὰ ἐφαρμόζεται τόσον εἰς τὰ ὀλιγοθέσια ὅσον καὶ εἰς τὰ πολυθέσια σχολεῖα. Περισσότερον ὁμως ἔχει ἐφαρμογὴν εἰς τὰ ὀλιγοθέσια, δηλ. μονοθέσια καὶ διθέσια σχολεῖα, ὡς μία τῶν πολλῶν σιωπηρῶν ἐργασιῶν, αἱ ὁποῖαι ἐφαρμόζονται εἰς ταῦτα. Ὁ διδάσκαλος τῶν ὀλιγοθεσίων σχολείων ἀναθέτει εἰς τοὺς μαθητὰς ἡμίσειαν ἢ καὶ περὶ σσοτέραν ὥραν πρὸ τῆς διδασκαλίας τῆς ἀναγνώσεως τὴν προετοιμασίαν τοῦ νέου ἀναγνωστικοῦ τεμαχίου ἀπὸ πάσης πλευρᾶς. Οἱ μαθηταὶ κατὰ τὴν σιωπηρὰν ἀνάγνωσιν προσπαθοῦν:

- 1) Νὰ ἀναγινώσκουν τοῦτο εὐχερῶς, ὀρθῶς καὶ αἰσθητικῶς.
- 2) Νὰ εὕρουν καὶ νὰ σημειώσουν μὲ τὸ μολύβι των διὰ ἀμυδρᾶς γραμμῆς, ὥστε νὰ σβήνῃ εὐκόλως, τὰς ἀγνώστους λέξεις καὶ φράσεις.
- 3) Νὰ ἀντιληφθοῦν ὅσον εἶναι τοῦτο δυνατόν τὸ περιεχόμενον.
- 4) Νὰ εὕρουν καὶ νὰ σημειώσουν τὰς ὥραιας περιγραφάς.
- 5) Νὰ συλλάβουν διὰ τῆς φαντασίας των τὰς ὥραιότερας εἰκόνας.
- 6) Νὰ χαρακτηρήσουν τὰ ἀναφερόμενα εἰς τὸ κεφάλαιον πρόσωπα καὶ 7) Νὰ συλλάβουν τὸ περιεχόμενον μὲ ὅσον τὸ δυνατόν ὀλιγώτερα λόγια, δηλ. νὰ ἐξάγουν τὴν περίληψιν, ὡς εἶδος τηλεγραφίματος.

Ἡ σιωπηρὰ ἀνάγνωσις εἰς τὰ πολυθέσια σχολεῖα, εἰς τὰ ὁποῖα ὁ διδάσκαλος ἀπασχολεῖται συνεχῶς μὲ τὴν ἰδίαν τάξιν, δὲν δύναται νὰ ἔχῃ καθημερινὴν ἐφαρμογὴν εἰς τὸ σχολεῖον. Αὕτη γίνεται κατ' ὄλκον.

Διὰ τῆς σιωπηρᾶς ἀναγνώσεως ἐπιδιώκονται οἱ κάτωθι σκοποί:

1. Ὁ ἐθισμὸς τῶν μαθητῶν εἰς τὸν τρόπον, καθ' ὃν δέον νὰ μελετῶσι βιβλία πρὸς πρόσκτησιν νέων γνώσεων καὶ βαθυτέραν ἐπεξεργασίαν τῶν ἤδη κτηθεισῶν.

2. Ὁ διὰ τῆς εὐρείας ἀναγνώσεως καταλλήλων βιβλίων σχηματισμὸς ἀνωτέρων ἰδεωδῶν τῆς ζωῆς, καὶ

3. Ὁ ἐθισμὸς τῶν μαθητῶν εἰς τὸν σιωπηρὸν τρόπον ἀναγνώσεως, καθ' ὅσον τοῦτο ἐπιβάλλουν αἱ ἀπαιτήσεις τῆς ζωῆς.

Ἡ σιωπηρὰ ἀνάγνωσις πρέπει νὰ ἐφαρμόζεται εἰς τὸ σχολεῖον καὶ δι' ἕνα ἀκόμη λόγον. Ἀπὸ τὴν ψυχολογίαν μαρτυροῦμεν, ὅτι οἱ ἄνθρωποι γενικῶς ἀνήκουν εἰς τρεῖς τύπους, ὡς πρὸς τὴν ἐντύπωσιν. Τὸν ὀπτικόν, τὸν ἀκουστικόν καὶ τὸν μυοκινητικόν. Τὸ 80—90% ἀνήκουν εἰς τὸν ὀπτικόν τύπον καὶ ἐντυπώνουν τὰς παραστάσεις μόνον ὀπτικῶς. Ἐπομένως ὁ διδάσκαλος, ὁ ὁποῖος δὲν χρησιμοποιεῖ τὴν σιωπηρὰν ἀνάγνωσιν, ἐνεργεῖ ἀντιθέτως πρὸς τὴν ψυχοσύνησιν τῆς πλειονότητος τῶν μαθητῶν του.

II. Ἀπαγγελία ὑπὸ τοῦ διδασκάλου

Ἡ ἀνάγνωσις ἐκ μέρους τοῦ διδασκάλου δέον νὰ γίνεταί, διὰ νὰ χρησιμεύσῃ αὕτη ὡς πρότυπον ἀναγνώσεως ὑπὸ τῶν μαθητῶν. Αὕτη δέον νὰ γίνεταί μὲ ἀργὸν σχετικῶς ρυθμόν, διὰ νὰ δύναται οἱ μαθηταὶ νὰ παρακολουθοῦν τὸν διδάσκαλον, νὰ συλλαμβάνουν τὰ διανοήματα καὶ νὰ συναισθάνωνται τὰ ἀναφερόμενα εἰς τὸ ἀναγνωστικὸν τεμάχιον. Ἡ παρακολούθησις ὑπὸ τῶν μαθητῶν πρέπει νὰ γίνεταί μὲ ἀνοικτὰ τὰ βιβλία, διότι οὗτοι ἔχουν ἤδη ἐπεξεργασθῇ κατὰ τὴν σιωπηρὰν ἀνάγνωσιν τὸ τεμάχιον. Δηλαδή δὲν πρόκειται περὶ ἐντελῶς ἀγνώστου, διὰ νὰ σφυγμομετρήσῃ ὁ διδάσκαλος τὴν ἀντιληπτικὴν ἱκανότητα τῶν μαθητῶν διὰ τῆς ἀκατεργάστου ἀποδόσεως τοῦ περιεχομένου, οὕτως ὥστε οἱ μαθηταὶ νὰ παρακολουθοῦν μὲ κλειστὰ τὰ βιβλία.

Μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ διδασκάλου ἐπακολουθεῖ ἡ ἀνάγνωσις ἐκ μέρους δύο ἢ τριῶν μαθητῶν, οἱ ὁποῖοι ἔχουν τὸ χάρισμα νὰ ἀναγινώσκουν καλῶς, ὅλον τοῦ τεμαχίου, διὰ νὰ ἔχουν οὗτοι περισσότερα πρότυπα ἀναγνώσεως. Ἐὰν ὁμως τὸ τεμάχιον εἶναι ἐκτεταμένον, τότε κατὰ τὴν κρίσιν του ὁ διδάσκαλος δύναται νὰ τὸ τεμαχίσῃ, ἀναθέτοντας εἰς δύο ἢ τρεῖς μαθητὰς νὰ τὸ ἀναγνῶσουν.

III. Γλωσσικὴ ἐπεξεργασία

Κατὰ τὴν γλωσσικὴν ἐπεξεργασίαν οἱ μαθηταὶ καλοῦνται ὑπὸ τοῦ διδασκάλου νὰ ἀναφέρουν ποίας ἀγνώστους λέξεις ἢ φράσεις ἔχουν. Ἐὰν τὸ ἀναγνωστικὸν τεμάχιον ἐκτείνεται εἰς δύο ἢ περισσότερας σελίδας, τότε ἐρμηνεύονται πρῶτον αἱ ἀγνώστοι λέξεις ἢ φράσεις τῆς πρώτης σελίδος, μετὰ τῆς δευτέρας καὶ κατόπιν τῶν ἄλλων. Διὰ νὰ μὴ χάνεται χρόνος ἐκείνην τὴν στιγμὴν πρὸς εὕρεσιν τῶν ἀγνώστων λέξεων καὶ φράσεων οἱ μαθηταὶ κατὰ τὴν σιωπηρὰν ἀνάγνωσιν τὰς ἔχουν σημειώσῃ δι' ἀμυδρᾶς γραμμῆς.

Ἡ ἐρμηνεία τῶν ἀγνώστων λέξεων ἢ φράσεων γί-

νεται μεταξύ τῶν μαθητῶν διὰ διαλογικῆς συζητήσεως. Ὁ ἀγνοῶν μίαν λέξιν μαθητῆς, ὅταν ἐρωτηθῇ ὑπὸ τοῦ διδασκάλου, προσδιορίζει εἰς ποῖον μέρος τῆς σελίδος εὐρίσκεται ἡ ἀγνωστος λέξις, π.χ. εἰς τὸ ἐπάνω μέρος περίπου, εἰς τὴν μέσσην ἢ δύο τρεῖς στίχους ἀπὸ τοῦ τέλους καὶ ἀναγιγνώσκει ὁλόκληρον τὴν τελείαν περίοδον ἐντὸς τῆς ὁποίας εὐρίσκεται αὕτη. Κατόπιν λέγει ποίαν λέξιν τῆς περιόδου ἀγνοεῖ καὶ ἐρωτᾷ τοὺς συμμαθητάς του μήπως γνωρίζουν αὐτοὶ νὰ ἐρμηνεύσουν. Ἐὰν μαθηταὶ τινες γνωρίζουν νὰ τὴν ἐρμηνεύσουν, ὑψώνουν τὴν χεῖρα των καὶ ἐρωτᾶται εἰς ἐξ αὐτῶν. Ἐὰν ἡ ἐρμηνεία τῆς λέξεως ὑπὸ τοῦ μαθητοῦ εἶναι ἐπιτυχής, τότε ἐπαναλαμβάνεται πρῶτον ὑπὸ τοῦ διδασκάλου διὰ νὰ καταστή αὕτη ζωηρά καὶ κατόπιν ὑπὸ τοῦ ἀγνοούντος μαθητοῦ.

Ἐὰν ὁμως δὲν εἶναι ἐπιτυχής ἡ ἐρμηνεία, τότε ὁ διδάσκαλος εὐσχήμως λέγει, ὅτι ἡ δοθεῖσα ἐρμηνεία δὲν εἶναι ὀρθή. Μετὰ ὁ ἀγνοῶν μαθητῆς ἐρωτᾷ δεύτερον καὶ τρίτον, ἕως ὅτου δοθῇ ἐπιτυχής ἐρμηνεία. Ἐὰν ὁμως οἱ μαθηταὶ δὲν δύνανται νὰ ἐρμηνεύσουν ὀρθῶς τὴν λέξιν, τότε πάλιν ὑπὸ τοῦ ἀγνοούντος μαθητοῦ ἐρωτᾶται ὁ διδάσκαλος. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον γίνεται ἡ ἐρμηνεία ὅλων τῶν ἀγνώστων λέξεων καὶ φράσεων τοῦ κειμένου.

Μετὰ τὴν ἐρμηνείαν ἐκάστης λέξεως ὁ διδάσκαλος καλεῖ τοὺς μαθητάς νὰ σχηματίσουν μίαν ἰδικὴν των φράσιν, ἐντὸς τῆς ὁποίας νὰ ὑπάρχῃ ἡ ἀγνωστος λέξις. Μόνον ὅταν οἱ μαθηταὶ εἶναι εἰς θέσιν νὰ σχηματίζουν φράσεις μὲ τὰς ἀγνώστους λέξεις, δυνάμεθα νὰ εἰπωμεν, ὅτι ἐγίναν κτῆμά των. Τὰς φράσεις αὐτάς ἢ ἄλλας μὲ τὰς ἀγνώστους λέξεις τὴν ἐπομένην τὰς φέρουν ἐγγεγραμμένας εἰς τὸ τετράδιον τῶν φράσεων τῶν ἀγνώστων λέξεων.

Ἡ συζήτης διὰ τὴν ἐρμηνείαν τῶν ἀγνώστων λέξεων μεταξύ τῶν μαθητῶν δεόν νὰ λαμβάνῃ πολιτισμένην μορφήν. Πρέπει ἀπαραιτήτως οἱ μαθηταὶ νὰ ἐθισθοῦν, κυρίως τῶν χωριῶν, νὰ χρησιμοποιοῦν εἰς τὴν συζήτησιν των τὰς λέξεις «σὲ παρακαλῶ, εὐχαρίστως, παρακαλῶ» Ἰσως μερικοὶ συνάδελφοι νὰ νομίσουν, ὅτι ἡ συχνὴ ἐπανάληψις τῶν λέξεων αὐτῶν προκαλεῖ εἰς τοὺς μαθητάς τὴν ἀνίαν. Ἐὰν εἰς ἡμᾶς εἶναι δυνατόν νὰ προκαλέσουν ἐν ἱχνος ἀνίος, εἰς τοὺς μαθητάς ὁμως δὲν προκαλοῦν, καθ' ὅσον ἡ ψυχροσύνη τῶν εἶναι πολὺ διάφορος τῆς ἰδικῆς μας. Ἀλλωστε δὲν πρέπει νὰ μᾶς διαφεύγῃ, ὅτι μεταξύ τῶν σκοπῶν τοὺς ὁποίους ἐπιδιώκει τὸ σχολεῖον εἶναι ἡ ἀπόκτησις καλῶν ἔξεων, καλῶν τρόπων συμπεριφορᾶς. Ὅλοι γνωρίζομεν ὅτι ἡ καλὴ προβολὴ ἐνὸς αἰτήματος τὰ μέγιστα συντελεῖ εἰς τὴν εὐμενῇ λύσιν του.

Αἱ ἀγνωστοὶ λέξεις δὲν πρέπει νὰ ἀναγράφονται ἐπὶ τοῦ πίνακος μὲ τὴν ἐρμηνείαν παραπ' εὐρώς καὶ νὰ ἀντιγράφονται ὑπὸ τῶν μαθητῶν εἰς τετράδια τῶν ἀγνώστων λέξεων, καθ' ὅσον ἀδυνατοῦμεν πολλάκις νὰ δώσωμεν τὴν ἀκριβῆ ἐννοίαν τῆς λέξεως. Ἡ ἐρμηνεία τῶν περισσοτέρων ἀγνώστων λέξεων κατανοεῖται μόνον μὲ παραδείγματα ἢ περιφραστικῶς, διότι ἂν ἐπιχειρήσωμεν νὰ δώσωμεν ἐρμηνείαν, αὕτη θὰ εἶναι ἐκτεταμένη καὶ ἴσως δυσκολωτέρα τῆς ἀγνώστου λέξεως. Καὶ ἐρωτῶμεν. Ποῖος ἐξ ἡμῶν δύναται νὰ δώσῃ τὴν ἐρμηνείαν τῶν ἀντιθετικῶν συνδέσμων «ὁ μὲν», ὁ δὲ» μονολεκτικῶς; Οὐδεὶς. Ἐπομένως

ὄχι γραφὴ τῶν ἀγνώστων λέξεων. ἀλλὰ σχηματισμὸς φράσεων μὲ αὐτάς.

Ἀπόδοσις τοῦ περιεχομένου

Ἀφοῦ πλέον τὸ κείμενον ἐπεξεργασθῇ γλωσσικῶς καὶ δὲν παρουσιάζει καμμίαν δυσκολίαν εἰς τὴν κατανόησιν τοῦ περιεχομένου, καλεῖται ὑπὸ τοῦ διδασκάλου εἰς μαθητῆς νὰ ἀποδώσῃ τοῦτο ἐν συνεχείᾳ. Οἱ ἄλλοι μαθηταὶ προσέχουν μὴ τυχόν γίνουν παρανοήσεις καὶ παραλείψεις κατὰ τὴν ἀπόδοσιν. Ὅταν ὁ μαθητῆς τελειώσῃ τὴν ἀπόδοσιν τοῦ περιεχομένου λέγει, «ἐγὼ παιδιὰ ἐτελείωσα. Μήπως παρέλειψα ἢ παρενόησα τίποτε»; Τότε οἱ ἄλλοι μαθηταὶ συμπληρῶνουν τὰ παραλειφθέντα καὶ παρανοηθέντα μὲ διαλογικὴν συζήτησιν. Ἐὰν αἱ παραλείψεις καὶ παρανοήσεις εἶναι πολλαί, τότε καλεῖται καὶ δεύτερος μαθητῆς νὰ ἐπαναλάβῃ τὴν ἀπόδοσιν τοῦ περιεχομένου.

Κατὰ τὴν ἀπόδοσιν δεόν νὰ ἔχωμεν ὑπ' ὄψει, ὅτι οὐδέποτε ὁ ὁμιλῶν μαθητῆς διακόπτεται ὑπὸ τῶν ἄλλων, πολὺ δὲ περισσότερον ὑπὸ τοῦ διδασκάλου, δι' ἀτέχνων μάλιστα ἐρωτήσεων. Θὰ ἀφήνωμεν τὸν ὁμιλοῦντα νὰ διηγηθῇ κατὰ τὸν ἰδικόν του τρόπον, διὰ νὰ ἀποκτήσῃ εὐχέρειαν καὶ πρωτοτυπίαν. Ἐκεῖνο τὸ ὅποιον θὰ ἀποφεύγωμεν πάντοτε εἶναι ὁ παπαγαλισμὸς, ἡ κατὰ λέξιν δηλ. ἀποστήθισις καὶ ἀπόδοσις τοῦ περιεχομένου.

V. Καλαισθητικὴ ἀνάλυσις τοῦ περιεχομένου

Κατὰ τὴν καλαισθητικὴν ἀνάλυσιν τοῦ περιεχομένου οἱ μαθηταὶ, οἱ ὁποῖοι ἔχουν εὖρε κατὰ τὴν σιωπηρὰν ἀνάγνωσιν εἰς τὸ σχολεῖον ἢ κατ' οἶκον καὶ ἔχουν σημειώσῃ μὲ ἐγχρωμον μολύβι τὰς ὠραίας λέξεις, φράσεις, παρομοιώσεις, ὠραίας περιγραφάς, προσωποποιήσεις καὶ ἀσύνδετα, καλοῦμενοι ἀναφέρουν αὐτάς, κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον κατὰ τὸν ὅποιον εἶπον καὶ τὰς ἀγνώστους λέξεις. Δηλαδὴ ἕκαστος ἐρωτῶμενος μαθητῆς ἀφοῦ προσδιορίσῃ τὸ μέρος περίπου τῆς σελίδος εἰς τὸ ὅποιον εὐρίσκεται τὸ καλλολογικὸν στοιχεῖον, διὰ νὰ εὗρουν καὶ οἱ ἄλλοι μαθηταὶ τὸ σημεῖον, ἀναγιγνώσκει τὴν τελείαν περίοδον καὶ μετὰ λέγει ποῖον εἶναι καὶ τί εἶδους. Αἱ ὠραῖαι περιγραφαὶ δεόν νὰ ἀναγιγνώσκονται ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους αὐτῶν.

Μετὰ τὴν εὕρεσιν τῶν καλλολογικῶν στοιχείων οἱ μαθηταὶ καλοῦνται νὰ σχηματίσῃ διὰ τῆς φαντασίας των ὠραίας εἰκόνας, τὰς ὁποίας περιγράφουν λεπτομερῶς. Τὸ τοιοῦτον δεόν νὰ λαμβάνῃ χώραν ἐφ' ἐνὸς μὲν διὰ νὰ ἐπαναλαμβάνεσθαι τὸ σπουδαιότερον μέρος τοῦ κειμένου, ὑπὸ ἄλλην μορφήν καὶ ἀφ' ἐτέρου διὰ νὰ ἐνισχύωμεν τὴν φαντασίαν τῶν μαθητῶν.

Ἐν συνεχείᾳ προβάλλονται ὑπὸ τῶν μαθητῶν διάφοροι ἀπορίαι καὶ ἰδιαίτεροι ἐντυπώσεις αὐτῶν.

VI. Ἠθικὴ ἐμβάθυνσις τοῦ περιεχομένου

Κατὰ τὴν ἠθικὴν ἐμβάθυνσιν τοῦ περιεχομένου εὐρίσκονται ὑπὸ τῶν μαθητῶν τὰ κύρια καὶ δευτερεύοντα πρόσωπα τοῦ κειμένου καὶ χαρακτηρίζονται. Πρέπει νὰ ἀποφεύγῃ οἱ ξηροὶ χαρακτηρισμοὶ τῶν προσώπων ὡς π.χ. καλός, κακός, φιλόπατρις κ.λ.π. Οἱ χαρακτηρισμοὶ πρέπει νὰ στηρίζονται εἰς τὰς πράξεις καὶ ἐνεργείας τῶν προσώπων. Π.χ. τὸ τάδε πρόσωπον εἶναι καλόν, διότι ἔκαμεν αὐτὴν καὶ ἐκείνην

τὴν καλὴν πράξιν. Ἡ εἶναι φιλόπατρις, διότι μὲ χά-
ρὰν καὶ ἐνθουσιασμόν ἐπολέμησε διὰ τὴν πατρίδα καὶ
ἐκαμε αὐτὴν καὶ ἐκείνην τὴν συγκεκριμένην πράξιν.

Οὕτω κατὰ τὴν ἐργασίαν αὐτὴν δημιουργοῦνται
εἰς τὰς ψυχὰς τῶν μαθητῶν συναισθήματα χαρᾶς ἢ
λύπης, συμπάθειας ἢ ἀντιπάθειας, τὰ ὅποια ἀναλόγως
τῆς ζωηρότητος αὐτῶν ἐπιδραῖν ἐπὶ τῆς βουλήσεως.
Εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο, κατὰ τὸ ὅποιον ἡ ψυχὴ τῶν
μαθητῶν εἶναι πλημμυρισμένη ἀπὸ διάφορα συναι-
σθήματα, κλοῦνται νὰ ἀναφέρουν ἰδικὰς τῶν πράξεις
καὶ ἐνεργείας ἢ καὶ γνωστῶν τῶν προσώπων, ὁμοίας
ἢ παρεμφερεῖς πρὸς ἐκείνας τοῦ πρωταγωνιστοῦντος
προσώπου. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἡ ἡθικοπλαστικὴ
ἐπίδρασις ἐπὶ τοῦ χαρακτῆρος τῶν μαθητῶν ὀλοκλη-
ροῦται.

Διὰ τῆς εὐρέσεως ὑπὸ τῶν μαθητῶν τῆς σπου-
δαιότερας ἢ σπουδαιότερων πράξεων τοῦ πρωταγωνι-
στοῦντος προσώπου καὶ ἀναφορὰς ὑπ' αὐτῶν ὁμοίων
ἢ παρεμφερῶν πράξεως ἰδικῶν τῶν ἢ γνωστῶν τῶν
προσώπων ἐξάγεται ἡ κεντρικὴ ἰδέα τοῦ κεφαλαίου,
ἡ ὁποία εἶναι ἐπιβεβλημένη εἰς τὰς ἀνωτέρας τάξεις,
καθ' ὅσον ἀσχεῖ τοὺς μαθητὰς ἀπὸ μικρᾶς ἡλικίας ν'
ἀναζητοῦν τὸν πυρῆνα τοῦ ἐκάστοτε ἀναγινωσκομέ-
νου καὶ διατυπώνουν τοῦτον ὀρθῶς.

VII. Λογικὴ ἀρθρωσις

Ἡ λογικὴ ἀρθρωσις εἶναι κατ' ἐξοχὴν ἐργασία,
ἡ ὁποία δύναται κάλλιστα νὰ ἐφαρμόζεται εἰς τὰς τά-
ξεις Ε' καὶ ΣΤ' τοῦ σχολείου. Αὕτη προϋποθέτει
ἀνάπτυξιν τῆς ἀφηρημένης διανοήσεως καὶ ὥς ἐκ τού-
του δὲν δύναται νὰ ἔχῃ ἐφαρμογὴν εἰς τὰς ἄλλας τά-
ξεις. Κατὰ τὴν λογικὴν ἀρθρωσιν οἱ μαθηταὶ εὐρί-
σκουν τὴν περίληψιν τοῦ κειμένου, ἡ ὁποία εἶναι ἡ
συνισταμένη αὐτοῦ. Ὅταν τὸ κεφάλαιον εἶναι ἐκτετα-
μένον χωρίζεται λογικῶς εἰς μικρότερα τεμάχια, δι'
ἐκαστον τοῦ ὁποίου εὐρίσκεται ξεχωριστὴ περίληψις,
ἡ ὁποία ἀναγράφεται ἐπὶ τοῦ πίνακος καὶ ἐν συνε-
χείᾳ ἀντιγράφεται ὑπὸ τῶν μαθητῶν, εἰς τὸ τετρά-
διον τῶν περιλήψεων.

Διὰ τὸν χωρισμὸν τῶν ἐκτεταμένων κεφαλαίων
λογικῶς εἰς τεμάχια ὑποβοηθούμενα ἐκ τῶν φυσικῶν
χωρισμάτων ἢ τῶν ἀριθμῶν τοὺς ὁποίους ἀναγρά-
φουν.

Πρὸ τῆς ἀναθέσεως τῆς ἐργασίας ταύτης εἰς τοὺς
μαθητὰς, οὗτοι ἐθίζονται νὰ εὐρίσκουν ἀπὸ ἐν κεφά-
λαιον τὰ οὐσιώδη ἀπὸ τὰ ἐπουσιώδη, τὰ κύρια ἀπὸ
τὰ δευτερεύοντα στοιχεῖα. Ἡ ἐργασία αὕτη συνεχί-
ζεται, ὥστε οἱ μαθηταὶ νὰ συνηθίσουν εἰς τὴν διάκρι-
σιν τῶν οὐσιωδῶν στοιχείων ἐκ τῶν ἐπουσιωδῶν ἀπὸ
κάθε ἀναγινωσκόμενον τεμάχιον περιεχόμενον εἰς τὸ
ἀναγινωστικόν των βιβλίων ἢ εἰς περιοδικὰ, ἐφημερί-
δας κ.τ.λ.

VIII. Πολιτισμογνώσις

Κατὰ τὴν ἐργασίαν αὐτὴν οἱ μαθηταὶ διδάσκονται
πάντα τὰ στοιχεῖα τὰ περιεχόμενα εἰς τὸ κείμενον
καὶ σχέσιν ἔχοντα μὲ τὸν πολιτισμόν. Κατ' αὐτὴν
εὐρίσκονται καὶ τονίζονται τὰ ἥθη καὶ ἔθιμα τῶν κα-
τοίκων ἐνδὲς διαμερίσματος τῆς πατρίδος μας, ὁ τρό-
πος τῆς ζωῆς τοῦ ἀγρότου, τοῦ ποιμένου, τοῦ ἀλιέως,
τοῦ ναύτου. Ὁ τρόπος κατὰ τὸν ὅποιον τρέφουν τὸν
μεταξοσκώληκα, ὁ τρόπος κατεργασίας τῆς μετάξης

καὶ γενικῶς πᾶν ὅ,τι ἀναφέρεται εἰς τὸν πολιτισμόν,
πρέπει νὰ εὐρίσκεται καὶ νὰ ἐξαίρεται. Διότι σκοπὸς
τῆς ἀναγνώσεως εἶναι μεταξὺ τῶν ἄλλων καὶ ἡ κα-
τανόησις τοῦ πολιτισμοῦ.

IX. Καλλιτεχνικὴ κριτικὴ

Οἱ μαθηταὶ τῆς Ε' καὶ ΣΤ' τάξεως, οἱ ὅποιοι
ἔχουν ἀνεπτυγμένην ὀχι μόνον τὴν ἀφηρημένην διὰ-
νόησιν, ἀλλὰ καὶ τὴν κρίσιν, εἶναι εἰς θέσιν νὰ κρί-
νουν τὸ κείμενον ἀπὸ λογοτεχνικῆς πλευρᾶς. Εἰς τὴν
κριτικὴν τους αὐτὴν τὰ μέγιστα θὰ τοὺς ὑποβοηθήσῃ
ἡ προηγηθεῖσα καλαισθητικὴ ἀνάπτυξις τοῦ κειμένου.
Ἐν κείμενον εἶναι ὡραῖον ἀπὸ καλλιτεχνικῆς πλευ-
ρᾶς, ὅταν διατυπώνωνται τὰ διανοήματα μὲ γλαφυ-
ρότητα, παραστατικότητά, ζωντάνεια. Ὅταν εἶναι
πλούσιον εἰς ὡραίας λέξεις, φράσεις, εἰκόνας, περι-
γραφάς. Καὶ ὅταν τέλος ὁ συγγραφεὺς ἐπέτυχῃ νὰ
ἀποδώσῃ καλῶς τὴν κυρίαν ἰδέαν μὲ τὰ μέσα τὰ
ὅποια μετεχειρίσθῃ.

Κατὰ τὴν ἐργασίαν αὐτὴν καλοῦνται οἱ μαθηταὶ
νὰ ἐκφέρουν τὴν γνώμην των διὰ τὸ ὑπὸ ἐξέτασιν
κεφάλαιον. Ἄν δηλαδὴ τοὺς ἤρσεν ἢ ὀχι καὶ διατί.
Ἐδῶ πρέπει νὰ ἐπιστήσωμεν τὴν προσοχὴν τῶν μα-
θητῶν, ὥστε τὰς κρίσεις των νὰ τὰς στηρίζουν ἐπὶ
συγκεκριμένον στοιχείων καὶ ὀχι νὰ ἐκφέρουν ταύτας
ἐπιπολαιῶς.

Ἰσως μερικοὶ συνάδελφοι ν' ἀμφιβάλλουν ἂν οἱ
μικροὶ μαθηταὶ μας εἶναι εἰς θέσιν νὰ κρίνουν λογο-
τεχνικῶς ἐν κεφάλαιον. Ἰσως νὰ νομίζουν, ὅτι τὸ
χάρισμα τοῦτο εἶναι ἔργον μόνον τοῦ διδασκάλου. Εἰς
τούτους δυνάμεθα νὰ ὑπεθυμίσωμεν τὰς διατυπωμέ-
νας κρίσεις μερικῶν μαθητῶν, ὅταν ὀρίζωμεν πρὸς
ἐπεξεργασίαν ἐν κεφάλαιον. «Εἶναι πολὺ ὡραῖο κύριε.
Τὸ ἔχω διαβάσει καὶ μ' ἄρεσε πολὺ». Ἡ ὅταν τὸ
ὀριζόμενον κεφάλαιον δὲν εἶναι τόσον ὡραῖον καὶ ἀμφι-
ταλαντευόμεθα, ἂν ὀρίσωμεν αὐτὸ ἢ ἄλλο ὡραιότερον,
οἱ μαθηταὶ μας μᾶς ἀπαντοῦν. «Τὸ ἄλλο νὰ πάρωμε
κύριε, πού εἶναι ὡραιότερον».

Αὐτὸ δεικνύει, ὅτι οἱ μαθηταὶ μας τῆς Ε' καὶ ΣΤ'
τάξεως εἶναι εἰς θέσιν νὰ κάμουν λογοτεχνικὴν κρι-
τικὴν, ἀρκεῖ ἡμεῖς νὰ τοὺς ὑποδείξωμεν τὰ σημεῖα
ἐκεῖνα, εἰς τὰ ὅποια θὰ στηριχθοῦν διὰ τὴν ἐξαγω-
γὴν τῶν κρίσεών των.

X. Ἐκφρασις

Ἡ ἐκφρασις τοῦ ἀναγνωσθέντος καὶ ἐπεξεργα-
σθέντος ἀπὸ πάσης ἀπόψεως κειμένου δύναται νὰ γί-
νῃ κατὰ πολλοὺς τρόπους ἀναλόγως τοῦ περιεχομέ-
νου του. Ἐὰν ὑπάρχῃ διάλογος οἱ μαθηταὶ τὸν ἀνα-
παριστοῦν, ἢ δὲ ἀναπαράστασις αὕτη πολὺ τοὺς εὐχα-
ριστεῖ. Τὸ διαφέρουν των εἶναι πηγαῖον πρὸς αὐτὴν
καὶ τὴν δραματοποίησιν. Εἰς τὸ σημεῖον ὁμῶς τοῦτο,
τονίζομεν, ὅτι ἀπαιτεῖται ἰδιαιτέρα προσοχὴ καὶ ἐπ'
οὐδενὶ λόγῳ πρέπει οἱ μαθηταὶ νὰ ὑποδύωνται πρό-
σωπα τῆς Ἀγίας Γραφῆς ἢ πρόσωπα ἡρώων, διότι
τὸ τοιοῦτον θὰ ἔχῃ ὡς ἀποτέλεσμα τὸν θρυμματισμὸν
τῆς ἰδέας τοῦ ὕψηλου, τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν διακωμώ-
δισιν τοῦ προσώπου τῶν ἡρώων.

Πολλοὶ μαθηταὶ ἰχνογραφοῦν εἰκόνας κατὰ βούλη-
σιν, ἄλλοι ἀντιγράφουν ὡραίας περιγραφάς, ἄλλοι
ἐκθέτουν προφορικῶς ἢ γραπτῶς, ἄλλοι στιχοῦργοῦν,
ἀπομνημονεύουν ὡραίας φράσεις, κάμνουν διασκευὴν

καὶ τέλος ὅλοι γενικῶς προσπαθοῦν κατ' οἶκον ν' ἀναγινώσκουν τὸ κείμενον ἐλευθέρως, ὀρθῶς καὶ αἰσθητικῶς.

Τέλος καλὸν εἶναι κατὰ τὴν γνώμην μας τὸ ὅλον μάθημα νὰ κλείεται διὰ μιᾶς ἀναγνώσεως καὶ πάλιν ὑπὸ τοῦ διδασκάλου, διότι διὰ τοῦ τρόπου αὐτοῦ οἱ μαθηταὶ μένουν πάντοτε μετὰ τὴν ἐνατένισιν πρὸς τὸ τέλειον πρότυπον.

Ἐξεθέσαμεν οὕτω πάσας τὰς ἐπὶ μέρους ἐργασίας, αἱ ὁποῖαι δεόν νὰ ἐφαρμόζωνται κατὰ κανόνα εἰς τὴν διδασκαλίαν τῆς ἀναγνώσεως, συμφώνως πρὸς τὰς ἀντιλήψεις τῆς συγχρόνου διδακτικῆς. Τὸ ἐὰν θὰ ἐφαρμόσῃ, ὁ διδάσκαλος πάσας τὰς ὡς ἄνω ἐκτεθείσας ἐργασίας, ἐξαρτᾶται τοῦτο ἀπὸ τὴν τάξιν, εἰς τὴν ὁποίαν φοιτοῦν οἱ μαθηταί, ἀπὸ τὴν ἀντιληπτικὴν τῶν ἱκανότητων καὶ ἀπὸ τὸ περιεχόμενον τοῦ κεφαλαίου. Ἄν ἐν κεφάλαιον π. χ. στερῇται στοιχείων πολιτισμογνώσεως, θὰ παραληφθῇ ἡ ἐργασία αὕτη ἢ ἐὰν στερῇται παρομοιώσεων, προσωποποιήσεων, ἀσυνδέτων κ.λ.π. δὲν θὰ ἐπιμείνωμεν εἰς τὴν ἐξεύρεσιν αὐτῶν.

Εὐνόητον εἶναι, ὅτι ἡ ὅλη πορεία χωρεῖ κατὰ τὴν ἀρχὴν τῆς αὐτενεργείας καὶ ὅτι αἱ ὁμαδικαὶ ἐργασίαι λαμβάνουν σημαντικὴν θέσιν προκειμένου περὶ τοῦ μαθήματος τούτου, ἰδίως εἰς τὰς ἀνωτέρας τάξεις, εἰς τὰς ὁποίας ἡ ἐπεξεργασία καὶ ἡ ἐκφρασις λαμβάνουν μεγαλυτέραν ἑκτασιν καὶ βάθος.

Προβλήματα προκύπτοντα ἐκ τῆς διδασκαλίας τῆς ἀναγνώσεως

Πολλὰ εἶναι τὰ προβλήματα, τὰ ὁποῖα προκύπτουν κατὰ τὴν διδασκαλίαν τῆς ἀναγνώσεως. Σημειώνομεν τὰ σπουδαιότερα ἐξ αὐτῶν, τὰ ὁποῖα κατὰ τὴν γνώμην μας εἶναι τὰ κάτωθι :

1. Ἡ ὕλη τῆς ἀναγνώσεως πρέπει νὰ λαμβάνεται μόνον ἐκ τοῦ ἀναγνωστικοῦ ἢ καὶ ἐξ ἄλλων βιβλίων;

Ἡ ἰδέα ὅτι ἐκτὸς τοῦ ἀναγνωστικοῦ βιβλίου πρέπει νὰ χρησιμοποιοῦνται καὶ ἄλλα βιβλία καὶ περιοδικὰ παιδικῶν περιεχομένου κατακτᾷ συνεχῶς ἔδαφος. Ὡς ἐκ τούτου καθήκον τῶν διδασκάλων εἶναι νὰ ἰδρύσων βιβλιοθήκας κατὰ τάξεις, τὰς ὁποίας νὰ πλουτίσουν μετὰ διάφορα βιβλία καὶ περιοδικά. Ἐκτὸς τοῦ περιοδικοῦ «Ζωὴ τοῦ παιδιοῦ» ἡ Χριστιανικὴ Ἑστία ἔχει ἐκδόσει πολλὰ ὥραϊα καὶ φθηνὰ βιβλιαράκια μετὰ αὐτοτελῆ μικρὰ διηγήματα, τὰ ὁποῖα δύνανται θαυμάσια νὰ χρησιμεύσουν ὡς ἐλεύθερα ἀναγνώσματα ὑπὸ τῶν μαθητῶν.

Ἐπιβεβλημένη θὰ ᾔητο ἐπίσης σχετικὴ διαφώτισις τῶν γονέων, οἱ ὁποῖοι, πολλάκις, μολονότι διαθέτουν τὰ ἀπαιτούμενα χρήματα, δὲν προμηθεύονται ἄλλα βιβλία διὰ τὴν ἀνάγνωσιν, διότι κατὰ τὴν ἰσχύουσαν παλαιότητα γνώμην ἀρκεῖ τὰ παιδιὰ νὰ περάσουν τὸ ἀναγνωστικὸν τῆς τάξεώς των.

Ἐπιβάλλεται ὅθεν, ὅπως οἱ διδάσκαλοι ἀποκτήσουν τὸ δικαίωμα νὰ εἰσάγουν εἰς τὴν τάξιν τῶν ἐλευθέρων ἡλεγμένα ἀναγνωστικὰ καὶ περιοδικά, διὰ νὰ ἔχουν οὕτω ποικίλην καὶ πλουσίαν ὕλην πρὸς χρῆσιν τῶν μαθητῶν των.

2. Ἡ ἐλλιπὴς ἀναγνωστικὴ ἱκανότης τῶν μαθητῶν.

Αὕτη δύναται νὰ ἀντιμετωπισθῇ διὰ τῆς ἀναθέ-

σεως ὀλίγου μαθήματος καὶ τῆς ἀναγνώσεως αὐτοῦ εἰς τὴν αἰθούσῃν ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν τοῦ διδασκάλου, ἔστω καὶ ἐὰν πρόκειται περὶ μαθητῶν ἀνωτέρων τάξεων τοῦ σχολείου.

Ἡ ἀνάθεσις μικροῦ τμήματος ἐκ τοῦ κειμένου τοῦ κεφαλαίου εἰς τοὺς καθυστερημένους μαθητάς, καθιστᾷ αὐτοὺς ὑπευθύνους ἐναντι τοῦ διδασκάλου. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον τὸ συναίσθημα τῆς εὐθύνης ἐνισχύεται καὶ κεντᾶται τὸ φιλότιμον αὐτῶν, μετὰ ἀγαθὸν ἀποτέλεσμα νὰ θυσιάσουν περισσότερον χρόνον ἀναγινώσκοντες καὶ νὰ ἀποκτήσουν τὴν εὐχέρειαν τῆς ἀναγνώσεως.

Ἡ ὑποστηριζομένη μάλιστα ὑπὸ τινων γνώμη ὅτι διὰ τὴν ἀπόκτησιν τῆς ἀναγνωστικῆς ἱκανότητος δύνανται νὰ χρησιμοποιηθῇ ἢ ἐν χορῶ ἀνάγνωσις, δὲν εἶναι σοβαρά. Διότι ἢ ἐν χορῶ ἀνάγνωσις ὑποβιάζει τὸ ἄτομον, μεταβάλλει τὴν τάξιν εἰς μᾶζαν καὶ καταρρακώνει τὸ συναίσθημα τῆς εὐθύνης.

3 Ἡ προετοιμασία τοῦ νέου κεφαλαίου δὲ γίνεται κατ' οἶκον ἢ ἐν τῷ σχολείῳ;

Ἐπὶ τοῦ προβλήματος αὐτοῦ ἡ γνώμη τῶν παιδαγωγῶν διίσταται. Τινὲς ἐξ αὐτῶν ὑποστηρίζουν, ὅτι ἡ κατ' οἶκον ἀνάθεσις τῆς προετοιμασίας τοῦ νέου κεφαλαίου δὲν ἐνδείκνυται, καθ' ὅσον οἱ μικροὶ μαθηταὶ στεροῦνται κατὰ τὸ πλεῖστον τῆς ἀναγνωστικῆς ἱκανότητος, νὰ ἀναγινώσκουν δηλαδὴ ἐλευθέρως, ὀρθῶς, καὶ αἰσθητικῶς καὶ νὰ ἐντυπώνουν τὸ περιεχόμενον ὀρθῶς. Καὶ διὰ νὰ γίνῃ ἡ διόρθωσις ἀπαιτεῖται διπλὴ διανοητικὴ ἐργασία. Μία διὰ τὴν ἐξάλειψιν τοῦ ἐσφαλμένου καὶ μία διὰ τὴν ἐντύπωσιν τοῦ ὀρθοῦ.

Ἄλλοι πάλιν παιδαγωγοὶ ὑποστηρίζουν, ὅτι ἐπιβάλλεται ἡ κατ' οἶκον προετοιμασία τοῦ νέου κεφαλαίου, διότι αὕτη ἔχει τὸ πλεονέκτημα τῆς αὐτενεργείας καὶ δὲν περιμένει ὁ μαθητὴς νὰ λάβῃ ὅλας τὰς γνώσεις τὴν ἐπομένην ἀπὸ τὸν διδάσκαλον παθητικῶς. Ὁ μαθητὴς διὰ νὰ μάθῃ πρέπει νὰ ἐργάζεται. Καὶ νὰ ἐργάζεται ὅχι μόνον ἐπὶ μεμαθημένων, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ ἀγνώστων, ἀρκεῖ νὰ γνωρίζῃ τὸν τρόπον τῆς ἐργασίας, τὸν ὁποῖον θ' ἀκολουθήσῃ. Ἀπ' ἐδῶ ὁ μαθητὴς θὰ ἀντλήσῃ κυρίως τὴν ἱκανότητα δι' αὐταγωγίαν καὶ αὐτεπιμόρφωσιν.

Ἡμεῖς παρδεχόμεθα τὴν δευτέραν ἀποφιν καὶ καθ' ἡμᾶς, πρέπει νὰ ἀνατίθεται εἰς τοὺς μαθητάς ἡ προετοιμασία κατ' οἶκον τοῦ νέου κεφαλαίου. Οἱ μαθηταὶ ἔχοντες κατ' οἶκον εἰς τὴν διάθεσίν των ἄνεσιν χρόνον ἐργάζονται αὐτενεργῶς. Τοῦτο δύναται νὰ γίνῃ εἰς τὰ πολυθέσια σχολεῖα τῶν πόλεων καὶ κωμοπόλεων, ὅπου οἱ μαθηταὶ περιορίζονται μόνον εἰς τὰς μαθητικὰς τῶν ἐργασιῶν. Εἰς τὰ ὀλιγοθέσια σχολεῖα τῶν χωριῶν, ὅπου οἱ μαθηταὶ βοηθοῦν τοὺς γονεῖς τῶν εἰς τὰς ἐργασίας των, ὅταν σχολάσῃ τὸ σχολεῖον καὶ δὲν ἔχουν τὸν ἀπαιτούμενον χρόνον καὶ ἀκόμη τὰ μέσα διὰ μίαν ἄνετον κατ' οἶκον ἐργασίαν, πρέπει ἡ προετοιμασία νὰ γίνῃ ἐν τῷ σχολείῳ κατὰ τὰς σιωπηρὰς ἐργασίας.

Πάντες γνωρίζομεν, ὅτι διὰ τὴν καλὴν λειτουργίαν καὶ ἀπόδοσιν ἐνὸς σχολείου ἀπαιτοῦνται δύο τινὰ:

1. Διδάσκαλος εὐσυνειδητὸς μετὰ πλημμυρισμένην τὴν ψυχὴν ἀπὸ ἐνθουσιασμοῦ καὶ ἀγάπης πρὸς τὸ παιδί, ὁ ὁποῖος νὰ θεωρῇ τὸ διδασκαλικὸν του ἔργον ἱερὰν ἀποστολὴν καὶ ὅχι ἐπάγγελμα καὶ νὰ μὴ φεί-

Η ΕΠΙΣΤΗΜΗ ΤΗΣ ΓΡΑΦΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΤΟ ΕΡΓΟΝ ΤΟΥ ΠΑΙΔΑΓΩΓΟΥ

ΤΟΥ Κ. ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΦΘΕΝΑΚΗ, Διδασκάλου

(Συνέχεια εκ του προηγούμενου τεύχους)

*Αρκούμεθα συνήθως σήμερον εις τὸ νὰ ἐπιτευχθῇ ἡ πλήρης ἀνάπτυξις τῆς περὶ τὸ γράφειν δεξιότητος τοῦ παιδὸς, ἀδιαφοροῦμεν δὲ ἢ ἐπ' ἐλάχιστον ἀσχολούμεθα μετὰ τῶν λεπτομερειῶν, αἱ ὁποῖαι ἐμφανίζονται ὡς τὸ πάχος, ἡ πίεσις κ.τ.θ. τῶν γραμμάτων.

*Ενδιαφερόμεθα καὶ δὴ εἰς τὸ μάθημα τῆς ἐκθέσεως νὰ ἐξετάσωμεν μετὰ προσοχῆς τὸ περιεχόμενον, τὴν ὁρθότητα ἢ μὴ τῶν ἰδεῶν, τὴν πλοκὴν αὐτῶν, τὴν καθ' ὅλου ἀρχιτεκτονικὴν τῆς ἐκθέσεως, τὰ γραμματικά σφάλματα πλὴν ὅμως οὐδόλως ὑποπευδόμεθα, ὅτι πλὴν τῶν ἀνωτέρω ὑπάρχει ἡ ἑτέρα ὅψις τοῦ νομίσματος, ἡ γραφολογικὴ δηλονότι ἐξέτασις τοῦ κειμένου.

Διὰ νὰ δυνήθωμεν, ἐν τούτοις, νὰ βοηθήσωμεν τὴν Γραφολογίαν εἰς τὸ ἔργον τῆς δέον νὰ συλλέξωμεν παντοειδεῖς πληροφορίας οἷας θὰ ἐχρειάζετο μία πλήρης ψυχολογικὴ ἐξέτασις ἥτοι :

Πλήρης ἱατρικὴ ἐξέτασις περὶ τῆς ἐν γένει σωματικῆς καταστάσεως τοῦ ὑπὸ ἔρευναν στοιχείου ἐκ τοῦ οἰκογενειακοῦ, κοινωνικοῦ καὶ πολιτιστικοῦ περιβάλλοντος, λεπτομερεῖς πληροφορίες περὶ τῆς ἐπιδόσεώς του, εἰς τὰ σχολικὰ μαθήματα, ὡς καὶ τὰ ψυχολογικὰ δεδομένα τοῦ ἀτομικοῦ του δελτίου παρατηρήσεως καὶ τῶν test, ἅτινα κατὰ καιροὺς ὑπέστη, τὰ δεδομένα τῆς συνεντεύξεως τόσο μετὰ τῶν γονέων, συγγενικῶν καὶ φιλικῶν προσώπων, ὅσον καὶ μεθ' αὐτοῦ τοῦ ἰδίου τοῦ τροφίμου κτλ.

Τοιαῦτα στοιχεῖα θὰ ἀποτελέσουν μίαν ἀριστον ἀρχὴν δημιουργικοῦ ἔργου καὶ εἰς τὴν χώραν μας.

Διὰ νὰ βοηθήσωμεν τὸν Ἕλληνα συνάδελφον νὰ κατανοήσῃ, ἔστω δι' ὀλίγων, τὰς γενικὰς ἀρχὰς ἐφ' ὧν δέον νὰ στηρίζεται ἐκάστη γραφολογικὴ ἔρευνα πα-

δεταὶ κόπων καὶ θυσιῶν, προκειμένου νὰ φέρῃ τὸ ἔργον του εἰς αἴσιον πέρας. καὶ

2. *Επιστημονικὴ μέθοδος διδασκαλίας ἐκάστου μαθήματος.

*Εὰν συγκρίνωμεν τοὺς δύο αὐτοὺς παράγοντας θὰ καταλήξωμεν ἀπεριφράστως εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι ἡ ἀξία τοῦ διδασκάλου εἶναι μεγαλύτερα. Διότι ἡ καλύτερα μέθοδος εἰς χεῖρας ἀδεξίου διδασκάλου ἐλάχιστα ἀποτελέσματα φέρει. Ἐνῶ ἀντιθέτως ἡ χειροτέρα μέθοδος εἰς χεῖρας ἐπιδεξίου καὶ ἀριστοτέχου διδασκάλου φέρει πολὺ περισσότερα ἀποτελέσματα.

Τὸ καλὺτερον ὅμως πάντων εἶναι ὁ συνδυασμὸς διδασκάλου καὶ μεθόδου. *Οπου ὑπάρχει καλὸς διδάσκαλος ἐφαρμόζων τὴν ἐπιστημονικωτέραν μέθοδον διδασκαλίας, ἐκεῖ ὑπάρχουν τὰ καλὺτερα ἀποτελέσματα. Πρὸς αὐτὴν λοιπὸν τὴν κατεύθυνσιν δέον πάντες νὰ ἐνατενίζωμεν. Καὶ τὴν κατεύθυνσιν αὐτὴν, δηλαδὴ τὸν συνδυασμὸν διδασκάλου καὶ μεθόδου, ἐξυπηρετοῦν θαυμασίως παιδαγωγικὰ συνέδρια, καὶ μελέτῃ βιβλίων καὶ παιδαγωγικῶν περιοδικῶν.

ραθέτομεν τὰς 10 ἐντολὰς κατ' ἐλευθέραν ἀπόδοσιν, ὡς αὐταὶ ἐκτίθενται εἰς τὸ ἐξαιρετικὸν ἔργον τοῦ ζεύγους Erich καὶ Lotte Schelenz, Παιδαγωγικὴ Γραφολογία, τὸ ὁποῖον ἐκυκλοφόρησε τὸ 1958 ἐν Μονάχῃ.

1) «Δὲν ἐπιτρέπεται νὰ βλέπῃς καὶ νὰ ἐξετάζῃς τὰ χειρόγραφα τῶν παιδίων καὶ τῶν νέων συμφώνως μὲν ἐν σχῆμα ἢ μὲν ἐκ τῶν γραφολογικῶν συστημάτων, ὡς ἐκεῖνα τῶν ἐνηλίκων, ἀλλὰ πρέπει νὰ μεταχειρίζεσαι ἐκάστην παιδικὴν γραφὴν ὡς μεμονωμένην περίπτωσιν ἀνευ προκαταλήψεως μὲ βασικὴν δὲ προσπάθειαν τὴν ἐξατομίκευσιν, καθ' ὅτι : δὺποανὰπτῆς ἐγκέφαλος καὶ ἡ χεὶρ, ἥτις δὲν ἡσκήθη εἰσέτι, δὲν δύνανται νὰ γράψουν μίαν γραφὴν ὡς ἐκείνην τοῦ ἐνηλίκου, φανερώνει ἐν τούτοις ἐκάστη παιδικὴ καὶ νεανικὴ γραφὴ τὴν ἰδιαιτερότητα τῆς φύσεως χρησιμοποιοῦμένου ἀτόμου».

2) «Ὁφείλεις νὰ ἐφαρμόζῃς ὁλόκληρον τὴν γραφολογικὴν μέθοδον εἰς ἐκάστην διάγνωσιν. Αὕτη συνίσταται : ἐκ τῆς ἀναλύσεως τῆς γραφικῆς εἰκόνης εἰς τὴν σύνθεσιν τῆς εἰκόνης τοῦ χαρακτήρος... Εἰς τοῦτο θὰ διαδίσκῃς παραγωγικῶς, ὡς ἐμπειρὸς Διδάσκαλος εἰς τὴν Διδακτικὴν, εἰς τὸν τρόπον ὥστε ἐκ τοῦ συνόλου, ἐκ τῆς ὁλότητος τῆς γραφῆς νὰ παράγῃς τὸ ἰδιαίτερον τῶν μεμονωμένων τμημάτων αὐτῆς, ἐπαγωγικῶς δὲ θὰ ὁδηγήσῃς ἐκ τοῦ ἰδιαίτερου τῶν γραφικῶν χαρακτηριστικῶν γνωρισμάτων εἰς τὸ γενικόν, εἰς τὸν χαρακτήρα, ὅστις δέον νὰ θεωρηθῇ πάντοτε ὡς ἀδιάσπαστος ὁλόκληρος».

3) «Ὁφείλεις νὰ ἐφαρμόζῃς τὴν μεθοδικὴν ἐννοίαν τῆς ἀτομικῆς Ψυχολογίας «ἀτομικὴ κάθαρσις» ὅχι τόσο εἰς τὴν «συναρμογὴν» τοῦ χαρακτήρος, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν «συναρμογὴν» τῆς γραφῆς, καθ' ὅτι : εἰς ἐκάστην γραφολογικὴν διάγνωσιν δὲν διαδραματίζει μόνον σηματοῦντα ρόλον ἡ ἀξία τῶν διαπιστωθέντων χαρακτηριστικῶν γνωρισμάτων εἰς τὴν γραφὴν, ἐξεταζομένη καὶ αὕτη ὑπὸ τὸ πνεῦμα τῆς ὁλότητος».

*Ὁ Heiss ἐργάζεται λίαν ἐπιτυχῶς μὲ τὰς ἐννοίας «ἀξία θέσεως» καὶ «ἀξία συχνότητος» συμφώνως πρὸς τὴν βασικὴν ἀρχὴν τοῦ ὁποῖου «δὲν ὑπάρχει οὐδεμία σειρὰ καὶ οὐδὲν σημεῖον εἰς τὸ χειρόγραφον ἀνευ σημασίας καὶ ἀντιθέτως ἐκάστη σειρὰ καὶ ἕκαστον μεμονωμένον σημεῖον λαμβάνει τὴν ἀκριβῆ του ἐννοίαν καὶ σημασίαν ἐκ τοῦ συνόλου μόνον τῆς γραφικῆς εἰκόνης».

4) «Νὰ παρατηρῇς καὶ νὰ περιγράψῃς, πρὸ τοῦ μεθοδικοῦ τμήματος τῆς γραφολογικῆς σου ἐργασίας, προεπιστημονικῶς, τὴν πρώτην ἐντύπωσιν, διότι ἡ παιδικὴ γραφὴ ἐπιδρᾷ πάντοτε εἰς τὸν ἐρμηνευτὴν. Πλὴν τούτου ἡ παρατήρησις αὕτη δύναται νὰ ἀποτελέσῃ σπουδαῖον σημεῖον ἐκκινήσεως διὰ τὴν καθ' ὅλου διάγνωσιν. Συγχρόνως ἐκάστη σημαντικὴ περιγραφὴ ἀποτελεῖ «μίαν ἐρμηνεύουσαν κατάληψιν», ἡ ὁποία θὰ προμηθεύσῃ εὐθὺς εἰς τὴν ἀρχὴν τὸ πρῶτον καὶ ἀρχικὸν «εἶγμα ὁλότητος» τῆς ὑπὸ ἔρευναν γραφῆς, μίαν γενικὴν τοῦτέστιν ἐντύπωσιν τῆς ὅλης εἰκόνης καὶ μίαν δάσιν διὰ τὴν ἔρευναν καὶ σύλληψιν

τῆς παιδικῆς προσωπικότητος. Ἡ «ἁρμονία» καὶ ἡ «δυσἁρμονία» π.χ. κατὰ τὸν Crepieux-Jamin, τὸ «σχήμα τῶν τύπων» κατὰ τὸν Klages, ὁ «βασικός ρυθμός» κατὰ τὴν Roda Wieser (κλίμαξ μετρήσεως τοῦ ψυχικοῦ περιεχομένου), ἡ «μορφὴ ζωῆς κατὰ τὸν Knoblock κ. ἄ.

Ὡς Διδάσκαλος θὰ διστάζῃς νὰ χορηγῇς Πιστοποιητικὰ μὲ τὸν γενικὸν χαρακτηρισμὸν «καλῶς» ἢ «κακῶς», «σχεδὸν καλῶς» ἢ «μετρίως» κ.τ. ὅ. καθ' ὅτι παρόμοιαι σχολ. κλίμακες βαθμολογίας δὲν δύναται νὰ τεθοῦν εἰς ἐφαρμογὴν προκειμένου νὰ διατυπωθῇ μίᾳ γραφολογικῇ κρίσει...».

5) «Ὡς σπουδαιότατην καὶ ἀναντικατάστατον προϋπόθεσιν διὰ τὰς διαγνώσεις σου, πρέπει νὰ εἶναι ἡ ἀσκήσις εἰς τὴν ἀνάλυσιν τῶν χαρακτηριστικῶν γνωρισμάτων, ὀφείλεις δὲ νὰ κυριαρχῇς καὶ νὰ ἐργάζεσαι ἀνευ κενῶν. Καὶ τοῦτο διότι δὲν βλέπεις ποτὲ ἀμέσως τὴν ψυχικὴν ἰδιαιτερότητα εἰς μίαν παιδικὴν γραφικὴν εἰκόνα, ἀπλῶς δὲ μόνον τὰ συμπτώματα ἐκείνα ἐξ ὧν δεόν νὰ προσδιορίσῃς τὰ χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τοῦ χαρακτήρος.

Εἰς αὐτήν, ἐν τούτοις, τὴν ἀναλυτικοσυνθετικὴν μέθοδον νὰ σκέπτεσαι πάντοτε τὸν ἀφορισμὸν τοῦ Magis: Ἡ ἔκφρασις «Ἀνάλυσις» εἶναι ἀσχημὸς σημαίνει διάλυσιν. Ὅταν ὁ Γραφολόγος θαδίζει εἰς τὸ πρῶτον στάδιον τῆς ἐργασίας του, ἐκ τοῦ συνθέτου εἰς τὸ ἀπλοῦν, πρέπει νὰ θαδίζῃ συγχρόνως καὶ τὴν ἀντίθετον ὁδὸν τὴν ὁδὸν τῆς συνθέσεως...».

6) «Νὰ ἐλέγῃς ἐκάστην γραμμὴν τῆς γραφῆς, ὡς ἐν ἀτελείῳ μικρὸν τεμάχιον τοῦ πυρήνος τῆς ὁλότητος τῆς γραφῆς καὶ τοῦ χαρακτήρος, ἀλλὰ δὲν ἐπιτρέπεται μὲ τὴν ἀπουσίαν ἐνός «συμπτώματος» τῆς γραφῆς ν' ἀποφασίζῃς καὶ διὰ τὴν ἑλλειψίν τῆς ἀντιστοίχου ἰδιότητος τοῦ χαρακτήρος...».

7) «Εἶναι ἀπαραίτητον πάντοτε ἐν πρωτόκολλον τῶν χαρακτηριστικῶν γνωρισμάτων, εἰς τὸ ὁποῖον νὰ συγκεντρώσῃς μὲ τὴν βοήθειαν, πιθανῶς ἐντύπων πρωτοκόλλων - ὅλα τὰ πρὸς σύλληψιν δυνατὰ χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τῆς γραφῆς, περιγεγραμμένα καὶ διαρθρούμενα διεξοδικῶς ὅσον τὰ γραφικὰ χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα εἶναι πλουσιώτερα εἰς ἀποχρώσεις, ἐπὶ τοσοῦτον τὸ «σχέδιον» τοῦ χαρακτήρος εἶναι πολυχρωμότερον.

Νὰ συναισθάνεσαι εἰς μίαν ἀκριβῶς ἀφθονίαν χαρακτηριστικῶν γνωρισμάτων τὸν «διαβολικὸν» κίνδυνον τῆς «δοξασίας», τὴν ὁποίαν ὁ Merhisto περιγράφει λίαν μοχθηρῶς: «Μετὰ τοῦτο ἔχεις τὰ μέρη, τὰ τμήματα εἰς τὰς χεῖρας σου, ἐλλεῖπει (!!) δυστυχῶς ὁ πνευματικὸς δεσμός...».

8) «Δὲν πρέπει νὰ ἀποθαρρυνθῇς, ἐὰν συναντήσῃς διαφόρους δυσχερίας εἰς τὴν πρώτην προσπάθειαν νὰ συνδέσῃς, νὰ συμπλέξῃς αὐτὸν τὸν πνευματικὸν δεσμόν.

»Εἶναι σχετικῶς ἀπλοῦν, νὰ ἐξευρεθῶν ὀρθῶς μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ «εὐγενοῦς φακοῦ», διὰ τῆς ἀνάλυσεως, τὰ ἀπαιτούμενα κύρια χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τῆς καθολικῆς εἰκόνης τῆς γραφῆς καὶ τοῦ χαρακτήρος.

»Εἶναι ἐν τούτοις δύσκολον νὰ μὴ βυθισθῇς εἰς μίαν πλημμύραν χαρακτηριστικῶν γνωρισμάτων ἢ νὰ γνωρίζῃς ἐκάστοτε ἐπακριβῶς πόθεν καὶ πῶς ὀφείλεις νὰ ἀρχίσῃς μὲ τὴν διατύπωσιν μιᾶς ἐρμηνείας τῆς προσωπικότητος».

9) «Δύνασαι νὰ κινήθῃς ἐξ ἐνός μοναδικοῦ, τοῦ

κεντρικοῦ καὶ πλέον ἐντυπωσιακοῦ, χαρακτηριστικοῦ γνωρίσματος, ἐκ τῶν χαρακτηριστικῶν ἐκείνων γνωρισμάτων, ἅτινα ἐνέχουν τὸ κέντρον βάρους (π. χ. ἡ γραμμὴ) ἢ ἐκ συνανηκουσῶν ἢ ἀντιτιθεμένων ἐμοειδῶν χαρακτηριστικῶν γνωρισμάτων..... Ἀπέφυγε ἐν τούτοις 1) νὰ θεωρῇς πάντοτε τὸ πλέον ἐντυπωσιακὸν χαρακτηριστικὸν γνώρισμα, ἀναγκαστικῶς τῷ τρόπῳ, ὡς καὶ τὸ σπουδαιότερον καὶ 2) τὰς γενομένας παρατηρήσεις ἐν τῷ Σχολείῳ ἢ ἐν τῇ ζωῇ ἀναφορικῶς μὲ τὴν αξιολόγηση τῆς γραφῆς καθ' ὅτι τοῦτο θὰ ἡδύνατο νὰ ἐπηρεάσῃ θετικῶς ἢ ἀρνητικῶς τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἐρμηνείας».

10) «Νὰ ἀποφεύγῃς ἐπιμελῶς νὰ ὑπερβάλῃς τὰ βέβαια γραφολογικὰ καὶ χαρακτηριστικὰ γεγονότα εἰς φανταστικὰς φράσεις καὶ κοσμητικὰ ἐπίθετα..... διότι διὰ τὰς παιδαγωγικὰς καὶ σχολικὰς συνθεσίας ἀρκεῖ ἐν γλωσσικῶς καθαρὸν, πᾶραστατικὸν καὶ κατὰ τὸ δυνατόν μὲ ὀλίγας γραμμὰς χαρακτηρολογικὸν «σκίτσο»...».

Πολλοὶ Παιδαγωγοὶ καὶ Ψυχολόγοι ἠρνήθησαν τὰς γενικὰς ἀρχὰς ἐφ' ὧν στηρίζεται μίᾳ γραφολογικῇ ἐρευνᾷ, ἕτεροι δὲ ἀπέρριψαν ἐντελῶς τὴν γραφολογικὴν μέθοδον πρὸς ἐρευνᾶν τοῦ χαρακτήρος, ἡμφεσθήτησαν δὲ τὴν ἐπιστημονικότητα τῆς Γραφολογίας. Μερὶς ἄλλων μετριοπαθεστέρων ἰσχυρίσθη ὅτι μίᾳ γραφολογικῇ ἐρευνᾷ θὰ ἦτο ἐνδεδειγμένη μόνον διὰ τοὺς τροφίμους τῶν ἀνωτέρων καὶ ἀνωτάτων Σχολῶν, ὅπου τὸ «προσωπικὸν στοιχεῖον» εἶναι ἤδη ἀνεπτυγμένον καὶ ὅπου τὸ κύρος τῶν ἀποτελεσμάτων μιᾶς γραφολογικῆς ἐρεύνης δὲν δύναται νὰ ἀμφισβητηθῇ.

Τοῦτο ἐν τούτοις ἀποτελεῖ μεγάλην πλάνην ἀναφωνεῖ ὁ Roberth. «Ἡ Γραφολογικὴ ἐρευνᾷ δύναται νὰ ἐφαρμοσθῇ μετ' ἐπιτυχίας ὅχι μόνον εἰς τὸ Δημοτικὸν Σχολεῖον, ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς νηπιακοὺς κήπους ὡς καὶ εἰς ὅλας γενικῶς τὰς ἡλικίας. Τοὺς ἰσχυρισμοὺς ὡσαύτως τῶν πολεμίων τῆς Γραφολογίας ἀνατρέπουν τὰ πορίσματα τῶν ἐρευνῶν τῆς Minna Becher καθ' ἣ «Ἡ Γραφολογία δὲν χρησιμοποιεῖται μόνον εἰς τὴν ἀγωγὴν τῶν ὁμαλῶν παιδῶν, ἀλλὰ πρὸς θεραπείαν τῶν ἀνωμάλων καὶ καθυστερημένων...». Ὅργανον ὅθεν ὅχι μόνον τῆς ἀγωγῆς τῶν ὁμαλῶν παιδῶν, ἀλλὰ καὶ τῆς θεραπευτικῆς ἀγωγῆς.

Εἰς μίαν ἐποχὴν, ὡς εἶναι αὕτη εἰς ἣν ζῶμεν, ὅπου ἡ χειρόγραφος αἰτήσις ἢ τὸ χειρόγραφον βιογραφικὸν σημεῖωμα δίδουν τὸ παρόν των εἰς τὸ θέμα τῆς ζητήσεως ἐργασίας καὶ τοῦ καθ' ὅλου ἐπαγγελματικοῦ προσανατολισμοῦ τῶν νέων, ἡμεῖς ὀφείλομεν νὰ ἐντυφῶμεν εἰς τὸ θέμα τῆς γραφολογικῆς ἐξετάσεως καὶ, ἐν τῷ μέτρῳ τοῦ ἀτομικῶς δυνατοῦ, νὰ χρησιμοποιήσωμεν τὰ πορίσματα τῆς νέας αὐτῆς ἐπιστήμης εἰς τὸ ἔργον μας.

Θὰ ἐπεθύμουν νὰ τελειώσω μὲ τὰς λέξεις τὰς ὁποίας ὁ διάσημος γερμανὸς Γραφολόγος καὶ Ψυχολόγος Wilhelm Mueller ἐπεράτωσε τὴν ὁμιλίαν του εἰς τὸ ἐν Μονάχῃ Ψυχολογικὸν Συνέδριον τοῦ 1949:

«Πιστεύω ὅτι οἱ Ψυχολόγοι, οἱ ὅποιοι ἀρνοῦνται τὴν Γραφολογίαν ἀφήνουν νὰ τοὺς διαφύγῃ τί πολὺ σπουδαῖον, διότι ἡ γραφὴ εἶναι—δι' αὐτὸν ὅστις εἶναι κύριος τῆς Γραφολογικῆς Μεθόδου—καὶ ταύτη εἶναι διδακτὴ—ἐν Ψυχογράφῳ, μίᾳ ἀπεικόνισις τῆς ψυχῆς («Littera est Imago Animae») ἐκεῖνο τοῦτέστιν τὸ ὁποῖον ἡμεῖς ἀκριβῶς ἐπιζητούμεν ὡς Ψυχολόγοι καὶ ἐρευνῆται αὐτῆς».

ΟΡΓΑΝΩΣΙΣ ΣΧΟΛΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΥΠΑΙΘΡΟΝ

Υπό ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ ΑΝΤ. ΠΑΠΑΠΟΣΤΟΛΟΥ Διδ/λου Ε' Περιφ. Ἀθηνῶν

Ἡ Ἐπαρχία, ἡ ὁποία τροφοδοτεῖ τὸ ἔθνος μὲ δλα τὰ καλὰ καὶ ἀγὰ ὕλικὰ καὶ πνευματικὰ στοιχεῖα διὰ τὴν ζωὴν του καὶ τὴν πολιτικὴν του ἀνοδον, εἶναι ἀνάγκη στοὺς σημερινούς καιρούς νὰ τύχῃ ἰδιαιτέρας προσοχῆς ἀπὸ τοὺς ἡγέτας καὶ ἀπὸ τοὺς καλοὺς ἐκείνους Ἕλληνας, πού ἔταξαν τὸν ἑαυτὸν τοὺς εἰς τὴν ἐξυπηρέτησιν τοῦ ἐθνικοῦ συνόλου.

Ἐθνικὴ δμως ἀναγέννησις καὶ νέος πολιτισμὸς δὲν μπορεί νὰ ὑπάρξῃ χωρὶς γεωργικὸ πολιτισμὸ. Πρόδοτος τοῦ τόπου μας δὲν μπορεί νὰ ἐννοηθῇ χωρὶς τὴν πρόδοτον τῆς ἐπαρχίας καὶ τὴν μέριμνα γιὰ τοὺς ἀγρότες μας πού ἀποτελοῦν τὰ 2/3 τοῦ πληθυσμοῦ τῆς χώρας μας. Ὀλόκληρο σχεδὸν τὸ ἐνδιαφέρον ἔχει περιορισθῇ εἰς τὴν Ἀθήνα.

Ὁ ἐθνικὸς ὁργανισμὸς ἔχει χάσει τὴν ἰσορροπία του. Μιὰ τέτοια ἀνωμαλία, ἂν συνεχισθῇ, θὰ ἔχῃ ἐξαιρετικῶς δυσάρεστα ἀποτελέσματα γιὰ τὴν ἐθνικὴ μας ζωὴ. Δὲν ἀρκεῖ μονάχα διοικητικὴ ἀποκέντρωσις. Κάθε ἐπαρχία πρέπει νὰ γίνῃ ἐστία οἰκονομικῆς μορφωτικῆς καὶ πνευματικῆς κινήσεως. Καὶ κάθε χωριὸν νὰ ἀπολαμβάνῃ τὰ ἀγαθὰ τοῦ σημερινοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς προόδου τῆς ἐπιστήμης καὶ κάθε χωριὸν νὰ δέχεται τὴν ἴδια μέριμνα καὶ τὴν ἴδια στοργὴν τοῦ Κράτους πού ἐκδηλώνεται στοὺς κατοίκους τῶν πόλεων. Χρειάζεται γενικὴ ἀλλαγὴ τακτικῆς. Ἄν δὲν ἀνακόψωμε τὴν διορροπὴν πρὸς τὰς πόλεις κινδυνεύει ὁ πνευματικὸς μας πολιτισμὸς. Ἐφ' ὅσον αὐξάνουν οἱ ἄνθρωποι τῆς ἀσφάλτου, αὐξάνουν οἱ κίνδυνοι μαρρασμοῦ τῆς ἐθνικῆς ζωῆς. Πού θὰ ὀδηγήσῃ δμως αὐτὸς ὁ δρόμος; Πρέπει νὰ ληφθοῦν ἄμεσα καὶ ριζικὰ μέτρα. Χρειάζεται πραγματικὸς συνάγερος ὑπὲρ τῆς ἐπαρχίας ἀπὸ κάθε κυβέρνηση, ἀπὸ ὅλους τοὺς πολιτικούς καὶ πνευματικούς ἡγέτας τῆς χώρας.

Ἐν ἐκ τῶν σπουδαιωτάτων μέσων πρὸς ἀντιμετώπισιν καὶ ἀναχαίτισιν τοῦ φοβεροῦ τούτου κινδύνου εἶναι τὸ σχολεῖον καὶ δὴ τῆς ὑπαίθρου. Διὰ τῶν σχολείων θὰ καταστῇ δυνατόν νὰ ἀναχαίτισωμεν τὸν κίνδυνον τῆς ἀστυφιλίας πού ἀποτελεῖ ἐπάρατον νόσον τῆς πατρίδος μας. Δέον δμως ὅπως τὰ σχολεῖα ὁργανώσουν καὶ ἐφαρμόσουν σχολικὸν σύστημα κατάλληλον καὶ ἱκανὸν νὰ ἐπιφέρῃ θετικὰ καὶ γόνιμα ἀποτελέσματα.

Διὰ τὴν ὁργάνωσιν καταλλήλου σχολ. συστήματος διὰ τὰς ἐπαρχίας δέον κατ' ἀρχὴν νὰ ἔχωμεν ὑπ' ὄψιν τὰς συνθήκας, ὑφ' ἃς ζῇ καὶ μεγαλύνει τὸ χωριατόπουλο. Τὸ παιδί στὸ χωριὸ ζῇ κοντὰ στὰ φυτὰ καὶ στὰ ζῶα, τὸ κύκλο τῆς γένεσης καὶ φθορᾶς. Στὰ ἀπλὰ ἔθνη καὶ ἔθιμα πού τοῦ εἶναι τόσο προσετὰ καὶ εὐκολονόητα καθὼς καὶ στίς ἀπλές ἐργασίας τῆς ὑπαίθρου χώρας, πού τις ἀντιλαμβάνεται ἄμεσα καὶ σφαιρικῶς, ζῇ τοὺς νόμους τῆς λειτουργίας τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς καὶ δραστηριότητος. Ζῶα καὶ ἄνθρωποι ἐργάζονται γύρω του καὶ αὐτὸ ἐργάζεται μαζί τους. Τὰ προβλήματα τοῦ χωριοῦ, ἡ φτώχεια, ἡ ἀνεργία, ἡ ἀνομβρία, ἡ φυγὴ, γίνονται ὑποσυνείδητα καὶ δικά του ἄμεσα βιώματα πού τὸ συγκινοῦν καὶ θέτουν σὲ κίνησιν καὶ τὴν φαντασία του καὶ τὸ μυαλό του. Ὅταν φθάσῃ ὁ μαθητὴς στὴν ἡλικίαν τοῦ Δημοτικοῦ, τὸ

μυαλό του εἶναι εὐκίνητο καὶ δραστήριο καὶ ἡ προσωπικότης του ἔχει κάποιο διάγραμμα, γιὰτὶ οἱ πλούσιοι ἐρεθισμοί, πού δέχτηκε κάθε στιγμὴ, τὸ συνήθισαν σὲ ἄμεσες καὶ ἀποτελεσματικὰ ἀντιδράσεις. Πολλοὶ ἀπὸ τὰς πόλεις συνηθίζουν νὰ νομίζουν ὅτι τὸ χωριατόπαιδο εἶναι νωθρὸ γιὰτὶ δὲν ξέρει νὰ φλυαρῇ ὅπως τὸ παιδί τῆς πόλεως. Τὸ παιδί τοῦ χωριοῦ δμως μεγαλώνει συγκεντρωμένον, ἰσορροπημένον καὶ σοβαρὰ. Δυστυχῶς τὸ σχολεῖο τοῦ χωριοῦ δὲν χτίζει ἐπάνω σ' αὐτὸς τις ἀρετὲς του. Οἱ ἀχαροὶ καὶ στενοὶ τοῖχοι του βρίσκονται συχνὰ σὲ ἀντινομία μὲ τὸ πνεῦμα τοῦ χωριοῦ. Πρωτομπαίνει τὸ παιδί τοῦ χωριοῦ στὸ σχολεῖο μὲ δειλία, ἀλλὰ καὶ μὲ λαχτάρα, κινημένο ἀπὸ μιὰ ἐντονὴ περιέργεια καὶ ὀρεξὴ γιὰ νὰ μάθῃ καὶ βγαίνει συχνὰ ἀπ' αὐτὸ ἀπογοητευμένο. Ξέρει τὸ σχολεῖο τοῦ χωριοῦ τί πρέπει νὰ κάμῃ γιὰ τὸ παιδί αὐτὸ πού ἔχει γεμάτη τὴν ψυχὴν του βιώματα, τὸ μυαλό του μὲ εἰκόνες καὶ σκέψεις καὶ τὰ πνευμόνια του μὲ δξυγόνο; Ἐδῶ εἶναι τὸ πρόβλημα. Τὸ χρέος τοῦ σχολείου τοῦ χωριοῦ εἶναι πολὺπλευρο. Πρέπει νὰ διατηρήσῃ τὴν ἐπαφὴν τοῦ μαθητοῦ πρὸς τὴ γύρω φύσιν, ἂν θέλῃ νὰ σεβαστῇ τοὺς νόμους τῆς αὐξήσεώς του. Νὰ τοῦ διαφυλάξῃ καὶ τονώσῃ τὴν ἀγάπην, τὸ σεβασμὸ καὶ τὴν τιμὴν προσήλωσιν πρὸς τὰ φαινόμενα καὶ τοὺς ἀνθρώπους τοῦ περιβάλλοντός του. Πρέπει ἀκόμα μιὰ καὶ ὁ σημερινὸς μαθητὴς θὰ γίνῃ ὁ αὐριανὸς ἐργάτης τῆς ὑπαίθρου νὰ τὸν ὀπλίσῃ μὲ τις ἀναγκαῖες γνώσεις ἀπὸ τὴν ἐπιστὴμὴν τῆς γῆς καὶ τις νέες μεθόδους γιὰ τις ἐργασίας τῆς ὑπαίθρου. Πρέπει τέλος νὰ τοῦ συνειδητοποιήσῃ τὰ προβλήματα τοῦ χωριοῦ—κοινωνικά, πνευματικά—γιὰτὶ ὁ μαθητὴς τοῦ χωριοῦ μοιραίως ζῇ ὑποσυνείδητα καὶ τὰ μειονεκτήματα τῆς γύρω του ζωῆς.

Αὐτὸ τὸ πολὺπλευρο ἔργο τοῦ σχολείου τοῦ χωριοῦ πολλοὺς δασκάλους ἀπεγοήτευσεν καὶ τοὺς ἔκανε νὰ ζητήσουν καὶ αὐτοὶ τὴ φυγὴν τοὺς πρὸς τὸ κέντρο.

Δυστυχῶς τὸ σημερινὸ Δημοτικὸν σχολεῖο τῆς ὑπαίθρου χώρας ἐφαρμόζει συχνὰ τὸν τύπον τῆς ἐργασίας τοῦ σχολείου τῆς πόλεως. Σ' αὐτὸ μπορούμε νὰ ἀντιδράσωμε, θέτοντες εἰς ἐφαρμογὴν τὴν μέθοδον τῶν βιωμάτων, πού γιὰ τὸ μικρὸν σχολεῖο τοῦ χωριοῦ εἶναι σὰν μιὰ βλάστησις στὸ φυσικὸν τῆς ἑδαφός. Τὸ σχολικὸν βίωμα εἶναι ἡ προέκτασις τῶν ἐξωσχολικῶν βιωμάτων καὶ τὸ μόνον μέσον γιὰ τὴν πολὺπλευρὴ συνειδητοποίηση πού θέσαμε ὡς ἕνα ἀπὸ τοὺς σκοποὺς τῆς ἀγωγῆς τῶν παιδιῶν τῆς ὑπαίθρου. Ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ βιωματος στὰ σχολεῖα τῆς ὑπαίθρου εἶναι καὶ δυνατὴ καὶ εὐκόλῃ γιὰτὶ α) ἡ κοινότης τοῦ χωριοῦ συχνὰ δὲν ἔχει παράδοσιν στὴν ἐκπαιδευτικὴν πολιτικὴν τῆς—σὲ ὅσα ἰδίως κράτη ἡ ἐκπαιδευσις εἶναι συγκεντρωμένη—στὰ χέρια τοῦ κράτους—καὶ ἔχει περισσότερὴν ἐλαστικότητα καὶ ἀνοχὴν γιὰ ὅσα μὲ τὸ πρακτικὸν τῆς νοῦ βρίσκει ὅτι εἶναι χρήσιμα γιὰ τὴν προκοπὴν τῶν παιδιῶν τῆς Κοινότητος.

β) Παράλληλα ὁ δάσκαλος, εὐρισκόμενος μόνος ἡ μὲ ἕνα μόνον ἄλλο συνάδελφο ἔχει καλύτερὴν ἐπισκόπηση τοῦ συνόλου καὶ μπορεί καὶ νὰ ὁργανώσῃ εὐκο-

ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΣΙΑ

Γ. Α. Βασδέκη

ΜΑΘΕ ΤΗ ΓΛΩΣΣΑ ΜΑΣ

Ο κ. Γ. Α. Βασδέκης, γνωστός στον εκπαιδευτικό κόσμο της χώρας μας ως συγγραφέας και εκδότης παραγωγικών και βοηθητικών βιβλίων, εκυκλοφόρησε τελευταία με τον τίτλο «Μάθε τη γλώσσα μας» ένα καλοτυπωμένο και πρωτότυπο για την Ελλάδα βοηθητικό βιβλίο.

Το βιβλίο αυτό, που αποτελεί σταθμό για το ελληνικό βοηθητικό βιβλίο, με τις 500 σελίδες του, προορίζεται για το δάσκαλο. Το ίδιο όμως κυκλοφορεί και σε τέσσερα ξεχωριστά τεύχη, για τους μαθητές των μεσαίων και ανωτέρων τάξεων του Δημοτικού. Ο συγγραφέας, έχοντας υπόψη σχετικά βοηθητικά των σχολείων της Γαλλίας, επέδειξε και επέτυχε την παράλληλη και ισομερή διδασκαλία και των πέντε κλάδων του γλωσσικού μαθήματος, της ανάγνωσης δηλαδή, της ορθογραφίας, της γραμματικής, του συντακτικού και της εκθεσης. Με κέντρον και άφετηρία ένα κείμενο—'Ανάγνωσμα τα παιδιά καλλιεργούν συστηματικά την προφορική και γραπτή έκφρασή τους Ικανότητα και ασκούνται φυσικά και ομαλά στην όρθη χρήση της Δημοτικής.

Η όλη του λαμπρού τούτου βοηθητικού διαρθρώθηκε με βάση τις τέσσερες εποχές του έτους, σε τέσσερα μέρη, που το καθένα περιλαμβάνει δώδεκα ενότητες. Το περιεχόμενο των ενότητων αναφέρεται στη ζωή της φύσης και του ανθρώπου. Αντιγράφω, για την ακριβέστερη εντύπωση των αναγνωστών τις ενότητες του γ'. μέρους του βιβλίου και τις συνοψισμένες με κάθε ένδοξη εργασία, τις οποίες πρέπει να κάνει ο μαθητής: 1η ενότητα 'Ανοιξη, 2η 'Η 25η Μαρτίου, 3η Τώρα είναι 'Απρίλης, 4η Φροντίζουμε για την υγεία μας, 5η Μεγάλη 'Εβδομάδα, 6η 'Ελληνική Λαμπρή, 7η Στο πανηγύρι του 'Αη Γιώργη, 8η Πρωτομαγιά, 9η 'Η γιορτή της Μητέρας, 10η 'Ανοιξιάτικη έκδρομη στο δάσος, 11η Μέλισσες, 12η Σχολικοί Συνεταιρισμοί.

Κάτω από την επιγραφή της ενότητας υπάρχει σχετική με την ένδοξη εικόνα. Ακολουθούν με τον τίτλο «Παρατήρησε και απάντησε» ερωτήσεις, οι οποίες στρέφονται γύρω από το περιεχόμενο της εικόνας. Έπειτα ακολουθεί το 'Ανάγνωσμα, «Περὶληψη», «Προφορική έκφραση», «Λεξιλόγιο», «Ορθογραφία», «Γραμματική», «Συντακτικό», «Ανάγνωσμα», «Γραπτή έκφραση: α) θέματα για Έκθεσεις, ...
λώτερα το βίωμα ως οργανικό όλο και εύκολωτερα να το κατευθύνει.

γ) Ο μικρότερος αριθμός των μαθητών δίνει στο σχολείο το χαρακτήρα της οικογενείας με πολλά μέλη και μέσα στα στενότερα αυτά πλαίσια το βίωμα προκαλεί περισσότερη δράση για τον κάθε μαθητή.

Γεννάται ήδη το ερώτημα: Πώς οργανώνεται το σχολείο με τη μέθοδο των βιωμάτων; Κατά την κ. Μυρσίνη Κλεάνθους - Παπαδημητρίου, η οργάνωσις του παρουσιάζει τρεις κυρίως μορφές ανάλογα βέβαια με την κατανόηση που βρίσκει από την κοινωνότητα ο δάσκαλος.

1η μορφή, καθ' ην το πρόγραμμα οργανώνεται με μαθήματα που τα διανθίζουν με κάποιο βίωμα: δραματοποιήσεις, παιχνίδια, εργασία στην άμμο, στο περιβάλλον, χορό, μουσική.

(Συνέχεια εις το επόμενο)

β) Ιχνογραφία - ζωγραφική. Όλα αυτά, γραμμένα σε γλώσσα στρωτή και λιτή, ακολουθούνται από πολύμορφες ασκήσεις, που κινούν σε δράση τις μνημονικές και δημιουργικές Ικανότητες των παιδιών και αποβλέπουν στην άσκηση της παρατηρητικότητας του παιδιού, στην καλλιέργεια της προφορικής και γραπτής έκφραστικής του Ικανότητας, στην αύξηση του λεξιλογικού του πλούτου, στην απόκτηση της τεχνικής της έκφρασης, στην ανάπτυξη προσωπικού λεκτικού ύφους, στην όρθη χρήση των καλογικών στοιχείων και στον καλό χειρισμό της Δημοτικής.

Φυλλομετρώντας και διαβάζοντας το πρωτότυπο τούτο βοηθητικό βιβλίο για τη γλωσσική κατάρτιση των μαθητών, έμεινα κατάπληκτος από την ποικιλία της ύλης και τη συγκέντρωση τόσο υλικού. Εντύπωση επίσης κάνει η καλά δουλεμένη Δημοτική του γλώσσα, το πλούσιο έκφραστικό του ύφος, η άνετη και λιτή του φράση, το πλήθος των εικόνων και των μεταφορών του, που προσδίδουν στα 'Αναγνώσματα του μια κάποια λυρικότητα.

Η νέα προσφορά του κ. Γ. Α. Βασδέκη θα αποτελέσει σταθμό στην ανοδική πορεία του ελληνικού βοηθητικού βιβλίου με τους νέους δρόμους, που χαράζει στην συγγραφή των βοηθητικών. Το συνιστούμε ανεπιφύλακτα στους συναδέλφους, γιατί είναι απαραίτητο βοήθημα για την όρθη και αποδοτική διδασκαλία των γλωσσικών μαθημάτων είτε σε πολυθέσια σχολεία εργάζονται, είτε σε ολιγοθέσια.

ΑΧΙΛΛΕΑΣ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ

Κώστα Λαζαρίδης

JEAN - JACQUES ROUSSEAU

Ο εκλεκτός συνάδελφος και συμπατριώτης κ. Κώστας Λαζαρίδης, απόμαχος πια ευνενών και πλούσιων αγώνων στο σχολικό και συνδικαλιστικό στίβο, μās ξαφνιάζει ευχάριστα κάθε τόσο με τα πνευματικά του ποιήματα, αποδειχνοντάς περίτρανα πώς η «σύνταξη» δεν είναι για τους πνευματικούς ανθρώπους «εξόφληση», τελεία και παύλα για κάθε παραπέρα δράση, με Ισία-Ισία ή ευκαιρία για αυτοσυγκέντρωση και αναδίπλωση των δυνάμεών σε καινούργιες, ώριμες και κατασταλαγμένες προσπάθειες.

Το νέο του βιβλίο μās μιλάει για τον J. J. Rousseau, την πολυτάραχη ζωή του, τα συγγράμματα και την επίδραση των ιδεών του μεγάλου φιλοσόφου και δραματιστού. Δεν εξαντλείται, βέβαια, σ' ένα βιβλίο το πολύπλευρο θέμα που συνθέτει η πολυκύμαντη ζωή του Rousseau, το πλούσιο συγγραφικό του έργο κι ακόμη περισσότερον η όλοφάνερη επίδραση των ιδεών του πάνω στις ριζικές ανακατατάξεις που σηματοδούν την εποχή του και κορυφώνονται στην κοσμογονία του 1789. Σκοπός του συγγραφέα είναι να δώσει «τόσα μόνο στοιχεία, όσα δεν επιτρέπεται ν' αγνοή κανένας, είτε δάσκαλος είναι αυτός, είτε άνθρωπος που ενδιαφέρεται κατά κάποιον τρόπο για τα παιδαγωγικά και κοινωνικά προβλήματα».

Το 1962 χαρακτηρίστηκε σαν «χρονιά του Rousseau». Η πόλη της Γενεύης ωργάνωσε έφετος λαμπρές γιορτές για να πανηγυρίσει τα 250 χρόνια από την γέννηση του μεγάλου τέκνου της (1712). Κλείνουν εξ' άλλου δυο αιώνες από τη χρονιά (1962) που τύπωσε το «Κοινωνικό Συμβόλαιο» και τον «Αιμίλιο». Η επέτειος αυτή τιμήθηκε σε διεθνή κλίμακα κι έδωσε την ευκαιρία με λόγους, άρθρα, διαλέξεις, εκδόσεις αναμνηστικών και εκδόσεις βιβλίων ν' αποτιμηθώ για μια

ακόμη φορά ή θέση του Rousseau ανάμεσα στους κορυφαίους του ευρωπαϊκού διαφωτισμού. Έδω δὲν έγινε, ἀπ' ὅσα γνωρίζουμε, καμμιά ιδιαίτερη τιμητική ἐκδήλωση ἀπὸ κανένα ὀργανισμό ἢ ἐκπαιδευτικὸ ἱδρυμα καὶ μονάχα ὠρισμένα ἄρθρα εἶδαν τὸ φῶς στὶς στήλες ἐφημερίδων καὶ περιοδικῶν.

Ἔτσι τὸ βιβλίο τοῦ κ. Λαζαρίδη ἔρχεται στὴν ὥρα του νὰ ἐκπληρώσῃ ἀπὸ ἐλληνικῆς πλευρᾶς μιὰ διεθνή ὑποχρέωση.

Κάποτε ὁμῶς οἱ ἰδέες τοῦ Rousseau εἶχαν γίνῃ τὸ «πιστεύω» μυριάδων ἀνθρώπων ποὺ ξεκίνησαν μ' ἕναν ἀγνὸ ἰδεαλισμὸ γιὰ νὰ λυτρώσουν τὸν ἄνθρωπο καὶ νὰ ἀνανεώσουν τὴν ἱστορία. Αὐτὸς ὁ αὐτοδίδακτος «τυχοδιώκτης», ὁ κουνηγὸς τῆς χίμαιρας, ὁ «ἀπαράδεκτος» γιὰ τὸν πουριτανισμό τῆς Εὐρώπης τοῦ 18ου αἰῶνα, εἶχε συλλάβῃ στὶς κεραίες τῆς μεγαλοφυΐας του τὸ συνταρακτικὸ πρόβλημα ποὺ κυφοροῦσαν οἱ καιροὶ του καὶ τὸ εἶχε θέσει ὡμὰ στὴ συλλογὴ τῶν ἀνθρώπων: «Ὁ πολιτισμὸς ἀναπτύσσεται διαφθείρει τὸν ἄνθρωπο καὶ ἀντὶ νὰ τὸν κἀν εὐτυχῇ τὸν ὁδηγεῖ ὀλο καὶ περισσότερο στὴ δυστυχία γιατί δειμιούργησε τὴν ἀνισότητά. Ἡ Φύση ἔχει πλάσει τὸν ἄνθρωπο ἀγαθὸ καὶ ἥσυχο· αὐτὸς τὸν ἔκανε κακὸ καὶ δυστυχισμένο. Νὰ γυρίσουμε πίσω εἶναι πᾶ ἀδύνατο· τὸ μόνο ποὺ μᾶς μένει εἶναι νὰ ὀργανώσουμε τὴν ἐποικικὴ καὶ συλλογικὴ ζωὴ μας ἔτσι ὥστε νὰ ξαναβρῇ θέση μέσα τῆς ἡ ἀλήθεια, ἡ δικαιοσύνη καὶ ἡ εὐτυχία. Ἀς ἀρχίσουμε ἀπὸ τὴν ἀγωγή τῶν νέων...».

Τὸ κήρυγμά του διαπνεύμενο ἀπὸ τὴν ἐμπιστοσύνη στὸν ἄνθρωπο καὶ τὴν κατάρθρωση στὶς ἀξίες τῆς ζωῆς ἀντήχησε σὰν λυτρωτικὸ σάλπισμα στὰ ἀνήσυχτα πνεύματα τῆς ἐποχῆς του καὶ ἔκανε βαθιὰ ἐντύπωση σὲ κορυφαίους διανοητὲς τῆς περιώπης ἐνὸς Hegel καὶ ἐνὸς Kant.

Ἡ ἀπήχηση τῶν ἰδεῶν του ἔφτασε ὡς τὶς καρδιές τῶν σκλαβωμένων Ἑλλήνων. Γύρω στὸ Εἰκοσιένα μεταφράζονται στὴ γλῶσσα μας ὁ «Λόγος περὶ τῆς ἀνισότητος τῶν ἀνθρώπων» (1818) καὶ τὸ «Κοινωνικὸ Συμβόλαιον» (1828). Πιὸ μπροστὰ (1790) ὁ Ρήγας στὸ βιβλίο του «Ἀπάνθισμα Φυσικῆς» ἐπικαλεῖται τὶς γνώμες ἐνὸς «ξένου σοφοῦ». Ο ἕξενος αὐτὸς σοφὸς εἶναι ὁ Rousseau καὶ τὸ ἐγχειρίδιό αὐτὸ τῆς Φυσικῆς τοῦ Πρωτομάρτυρα τῆς Ἐλευθερίας εἶναι ἐπηρασμένο ἀπὸ τὴ ζωντανὴ διδασκαλία τοῦ Αἰμιλίου ὅπως μᾶς ἀποκαλύπτει ὁ Διευθυντὴς τοῦ Μεσαιωνικοῦ Ἀρχείου τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν κ. Λεάνδρος Βρανούσης (ἐπιστολὴ τοῦ πρὸς τὸ «ΒΗΜΑ» 1-12-62). Εἶναι καὶ αὐτὸ μιὰ τιμὴ ποὺ ἔρχεται νὰ προσφέρῃ ὁ ἀναγεννώμενος ἐλληνισμὸς στὸν φλογερὸ κήρυκα τῆς ἰσότητος καὶ τῆς ἐλευθερίας.

ΝΙΚ. Α. ΣΚΟΠΑΣ

50 ΧΡΟΝΙΑ ΔΑΣΚΑΛΟΣ

Εἶναι νὰ κρατᾷς τὴν ἀναπνοή σου! Μόνος ὁ τίτλος τοῦ διδάλου τοῦ Ἀρκάδος διδασκάλου κ. Βασ. Κατσαντώνη προκλεῖ δικαίως τὴν πεφιέργεια γιὰ τὸ περιεχόμενό του, ἀλλὰ καὶ τὸν θαυμασμό καὶ τὴν κατάπληξη γιὰ τὸ ἀπίθανο μέγεθος τῆς ὑπομονῆς καὶ τῆς ἀντοχῆς τόσο μακριᾶς, ἀπίστευτης σχεδὸν ὑπηρεσίας μέσα στοὺς τέσσερις στενοὺς ἀνῆλους καὶ συνήθως, κυρίως παλιότερα, ἀνθυγιεινοὺς τοίχους τοῦ λαϊκοῦ σχολείου, ὅταν εἶναι γνωστὸς οἱ δυσμενεῖς συνθήκες, τραγικὲς πολλὲς φορές, ποὺ κατὰ κανόνα ἐπικρατοῦν ἐκεῖ μέσα καὶ γύρω του, σὲ σημεῖο ποὺ καὶ ἡ ζῆτις εἶναι ἐφιάλτης σωστὸς γιὰ κάθε δάσκαλο καὶ μὲ δέος τὴν ἀντικρύζει ἡ τὴν σκέπτεται.

Πρόβλημα καὶ περίεργα λοιπὸν πιάσεις ἕνα τέτοιο διδάλου καὶ ἄπληστα τὸ διαβάσεις ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ὡς τὸ τέλος, χωρὶς νὰ κουρασθῇς ἢ νὰ μετανοιώσῃς γι' αὐτό.

Ἀντίθετα μάλιστα, ἔχει τόσο πολλὰ καὶ ἄκρως ἐνδιαφέροντα περιεχόμενα, μ' ὠραῖο τρόπο μάλιστα καὶ διάθεση εὐθυμῆς βαλμένα, σ' ὠραία γλῶσσα, σὲ λογοτεχνικὸ ὅφος, ποὺ τὸ περνᾷς ἀκούραστα, μονορούφι καὶ ὀφελείσαι πολλὰ.

Ὁ δάσκαλος βρίσκει στὶς σελίδες του τὸν ἑαυτὸ του, ποὺ λίγο ἢ πολὺ ἔζησε, ζεῖ ἢ θὰ ζήσῃ τὶς ἴδιες καταστάσεις μέσα ἢ ἔξω ἀπὸ τὸ σχολεῖο, ὅπου ἡ ὑπηρεσία του καὶ ἡ μοῖρα του τὸν ἔρριξαν ὅλοι δὲ οἱ ἄλλοι μαθαίνουν ἀν δὲν βλέπουν καθημερινά, μέσα σὲ πόσες δυσχέρειες, ἐμπόδια καὶ ἀναποδιές ἀπὸ χιλίους δυὸ παράγοντες, παλεύοντας μὲ πίστι, σύνεσι, ὑπομονή, ἐπιμονή καὶ διπλωματία προχωρεῖ στὸ δύσκολο, βαρὺ μὰ ἱερὸ ἔργο του ὁ περιφρονημένος συνήθως δάσκαλος, γιὰ νὰ τελέσῃ τὸ λειτούργημά του, νὰ φέρῃ σὲ καλὸ καὶ ὀφέλιμο πέρας τὴν ἱερὴ ἀποστολὴ του στὸ λαϊκὸ σχολεῖο καὶ στὸ Ἑλληνικὸ χωριό, νὰ πλάσῃ μὲ τὴν καλλιτεχνικὴ σμίλα του τέλειους κατὰ τὸ δυνατόν χαρακτηρισμοὺς στοιχεῖα στὴν οἰκογένεια, στὴν κοινωνία, στὸ ἔθνος, στὴν ἱστορικὴ ἀποστολὴ τῆς φυλῆς. Βλέπουν ἄκόμα μέσα καὶ ἀνάγλυψη τὴν εἰκόνα τοῦ χωριοῦ μὲ τὰ καλὰ του καὶ τ' ἀνάποδα, μὲ τοὺς τύπους καὶ τοὺς παράγοντες, τὰ ἦθη καὶ ἔθιμα, προλήψεις κλπ.

Χαρὰ στὸ κουράγιο σου, ἦρωα Κατσαντώνη! Δυὸ φορές χαρὰ σου! Μιὰ γιατί κατάφερες νὰ... μεταδώσῃς τ' ἀνέπερο φῶς σου σὲ 3 γενεές στὴν ἰδίαν οἰκογένεια. Κι ἄλλη μιὰ γιατί ἀράδιασες μ' εὐχάριστο καὶ διασκεδαστικὸ, ἀλλὰ καὶ πολὺ διδακτικὸ γιὰ ὅλους τρόπο ἀναμνήσεις, ἐντυπώσεις, βιώματα καὶ χρήσιμες σκέψεις 50 ὁλόκληρων χρόνων, μοῦ ἀκριβῶς αἰῶνος, ἀπὸ τὸ ἱερὸ σχολεῖο καὶ ἀπὸ τὸ ἐμψυχο περιβάλλον του, ποὺ τόσο ἐπηρεάζει καὶ ἐπηρεάζεται.

Νιώθουμε τὴν ὑποχρέωση, συσταίνοντας ὁλόθερμα τὸ πρωτότυπο ὠραῖο διδάλου σου, ἦρωα δάσκαλε, νὰ ἐκφράσου, μαζί μὲ τὰ θεριά καὶ εἰλικρινῆ συγκαρτηγὰ μας, καὶ τὸν ἀμέριστο θαυμασμό μας γιὰ τὸ διπλὸ ἄθλο σου, δηλ. τόσο γιὰ τὸ ἴδιο τ' ὁμορφο καὶ ὀφέλιμο διδάλου, κόσμημα καθὲ διδασκαλίας, ὅσο καὶ γιὰ τὸ ἴδιο τὸ γιγάντιο, 50χρονο, πολὺμορφο ἀλλ' ἱερὸ ἔργο σου.

Δ. Θ.

Βασιλείου Χαρόνη

Θεολόγου Καθηγητοῦ

Η ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΙΣ

ΤΗΣ ΓΑΛΛΙΑΣ

Ἀμέσως μετὰ τὸν δεύτερον Παγκόσμιον Πόλεμον, λόγω τῆς ἀπὸ πάσης πλευρᾶς ραγδαίας ἐξελίξεως, ἐπεκράτησεν, εἰς ὅλγες σχεδὸν τὰς χώρας, ἡ ἀντίληψις ὅτι τὸ σχολικόν μας σύστημα δὲν ἀνταποκρίνεται εἰς τὰς ἀπαιτήσεις τῆς ἐποχῆς καὶ ἔχει ἐπείγουσαν ἀνάγκη ἀναδιοργανώσεως.

Ἡ ἀντίληψις αὕτη ἠνάγκασε πλείστας χώρας εἰς τὴν συζήτησιν καὶ ἀναζήτησιν μιᾶς μεταρρυθμίσεως τῆς Παιδείας, ὡς ἀκριβῶς συνέβη ἐν Γαλλίᾳ καὶ εἰς τὴν πατρίδα μας. Ἡ σύμπτωση χρόνου καὶ αἰτίων εἰς τὰς δύο αὐτὰς χώρας, ὡδήγησε τὸν θεολόγον καθηγητὴν κ. Β. Χαρόνην νὰ γράψῃ περὶ τῆς Ἐκπαιδευτικῆς Μεταρρυθμίσεως τῆς Γαλλίας, ἀνάτυπον δέ, ἀπὸ τὸ περιοδικόν «Ἑλληνιστῆς» Ἑλληνιστῆς Ἀγωγῆς, νὰ ἐκδόσῃ εἰς μικρὴν, ἐξ 22 σελίδων τεύχος.

Εἰς τοῦτο ἀφοῦ, ἐν ἀρχῇ, ἀναφέρεται εἰς τὰ αἴτια τῆς μεταρρυθμίσεως, τὴν ἱστορίαν, τὴν προπαρασκευὴν καὶ τὰ σχέδιά της, ὁμιλεῖ διὰ τὰ σπουδαιότερα σημεῖα της (παράτασιν ὑποχρεωτικῆς φοιτήσεως, κύκλους, τάξεις, τύπους σχολείων κλπ.), ἐξάγει συμπεράσματα καὶ κἀμνει σύγκρισιν μὲ τὰ καθ' ἡμᾶς, πράγμα τὸ ὁποῖον καθιστᾷ τὸ ἔργον τοῦ κ. Χαρόνη ἀξιοπρόσεκτον καὶ ἀναγκαῖον δι' ὅσους θέλουν νὰ γνωρίσουν τὴν κατὰστασιν τῆς Παιδείας εἰς Γαλλίαν, ἀλλὰ καὶ τὴν σοβαρότητα προσπάθειας, ἥτις κατεβλήθη ἐν αὐτῇ διὰ τὴν εὐρεσιν τοῦ καλυτέρου τρόπου ἀντιμετωπίσεως τοῦ βασικοῦ αὐτοῦ ἐθνικοῦ θέματος.

Μ. Ζ.

**Ὁ ὡς ἄνω Ἐκδοτικός Οἶκος κυκλοφορεῖ τὰς κάτωθι Ἐκδόσεις διὰ τοὺς
Κ.Κ. Ἐκπαιδευτικούς καὶ τὰς Σχολικὰς βιβλιοθήκας:**

ΒΙΒΛΙΑ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΑ

1. Osterrieth Καθ.	: Εἰσαγωγή εἰς Ψυχ. παιδ.	Δρ. 50
Παν. Βρυξελλῶν	(Μετάφρ. Κρέτση)	
2. Κ. Βουρδέρη καθ. παν.	: Παιδιὰ καὶ Παιδεία	> 50
3. Κ. Βουρδέρη καθ. παν.	: Ἡ Κλασσικὴ Φιλολογία ὡς	
	πνευματικὴ ἐπιστήμη	> 35
4. Ἀντ. Τσίριμπα	: Γενικὴ Διδακτικὴ	> 60
5. Ἀντ. Τσίριμπα	: Εἰδικὴ Διδακτικὴ	> 80
6. Τσίριμπα-Κων)πούλου	: Στοιχεῖα ἐπαγ. προσανατ.	> 100
7. Τσίριμπα-Κων)πούλου	: Ἱστορία Παιδαγωγικῆς	> 70
8. Εὐρ. - Κων)πούλου	: Γενικὴ Παιδαγωγικὴ	> 100
9. Θ. Χαράλαμπίδου	: Θεμέλια Προσχ. Ἀγωγῆς	> 10
10. Χαράλαμπίδου	: Μέτρα διὰ δελτ. Ἐκπαιδευτ.	> 10
11. Θ. Χαράλαμπίδου	: Ἀναδιοργάνωσ. Παιδ. Ἀκαδ.	> 15
12. Σ. Παγιατάκη	: Παιδαγωγικὴ Ψυχολογία	> 70
13. Σ. Παγιατάκη	: Ὀδηγητικὴ	> 50
14. Ν. Πετρουλάκη	: Μεθοδ. Πρόβλ. (Γεν. Διδ.)	> 60
15. Ν. Πετρουλάκη	: Ψυχολογία Προσαρμογῆς	> 70
16. Θ. Φωτεινοπούλου	: Ἱστορία τῆς Ἐκπαιδ. κατὰ	
	τὴν ἀρχαιότητα	> 200
17. Γ. Ρούσκα	: Τὰ καθιστ. καὶ δύσκ. παιδιὰ	> 60
18. Γ. Ρούσκα	: Ἡ μέθοδος Decroly εἰς τὸ	
	Δημ. Σχολεῖον	> 40
19. Ἰω. Κιτσαρά	: Ψυχολογία τοῦ Πολιτισμοῦ	> 100
20. Β. Θεοφανοπούλου	: Σιωπηραὶ ἐργασίαι	> 15
21. Κ. Καλατζή	: Διαταρ. Λόγου εἰς παιδ. ἡλικ.	> 80
22. Ἰ. Ἀρχιμανδρίτου	: Τί παρατηρ., τί ἐλέγχ. ὁ ἐπιθ.	> 80
23. Τρ. Παπαθεοδώρου	: Εἰδικὴ Διδακτικὴ	> 50
24. Κ. Ἀλιφιερᾶκη	: Βασικαὶ ἀρχαὶ Εἰδ. Διδ.)κῆς	> 50
25. Κ. Ἀλιφιερᾶκη	: Εἰκόνες μᾶς ζωῆς	> 50
26. Κ. Ἀλιφιερᾶκη	: Ἀνιπολήσεις	> 50
27. Κ. Ἀλιφιερᾶκη	: Ὀμιλίας-Διατριβαὶ	> 20
28. Ἀμβροσίου	: Πῶς νῆ μορφ. τὰ Ἑλλην.	> 25
29. Ἰω. Δασκαλάκη	: Ἡ ἐπιηψία τῆς παιδ. ἡλικ.	> 25
30. Ἀρ. Καραστεργίου	: Ἡ λειτουργία τοῦ δημ. σχολ.	> 20
31. Ἀρ. Καραστεργίου	: Ἡ Ἀριθμητικὴ Α' τάξεως	> 30
32. Ἀγγ. Σαφαρίκα	: Ἐρευνα ἐπὶ τοῦ Λεξιλογίου	
	τῶν Ἑλ. μαθητῶν	> 30
33. Σωτ. Ἡλιοπούλου	: Τὸ Μεταπολεμικὸ παιδί	> 20
34. Κ. Μαλόνκου	: Διδακτικὴ καὶ Ἔργασία	> 60
35. Χ. Στεργιοπούλου	: Ὁ κινήματογρ. & οἱ ἐπιθρ.	> 20
36. Βλαχιά-Σπυροπούλου	: Τὸ παιδί	> 50
37. Ἀν. Τακά	: Διδασκαλ. τοῦ ποιήματος	> 30
38. Ἀν. Τακά	: Ἐμεῖς καὶ τὰ παιδιὰ μας	> 20
39. Δ. Σίσκου	: Οἱ γονεῖς καὶ τὰ παιδιὰ των	> 30
40. Ν. Ψωμοπούλου	: Πειράματα Φυσικῆς-Χημείας	> 20
41. Ἰ. Χριστοδουλοπούλου	: Γενεδογ. καὶ Ἑνιαία Διδ.	> 50
42. Γ. Δάνου	: Ὀλικὴ μέθ. & Ἑνιαία	> 30
43. Γ. Κυριαζοπούλου	: Αὐτομ. Τεχν. - Ἀνθρωπισμός	> 20
44. Δ. Κουτσοπέλου	: Δασκαλικοὶ παλμοὶ	> 20
45. Ν. Κρητικῶς	: Ἐπαναλήψεις καὶ Ἐξετάσεις	> 10
46. Κ. Αναγνωστοπούλου	: Μέτρο. Ὁρθ. Ἐπαδ. μαθ.	> 10
47. Μ. Μπίγκα	: Ἡ Διδακτικὴ τῆς Ἀναγν.	> 20
48. Β. Κονιτισιώτη	: Ματευτικὴ Παιδαγωγικὴ	> 50
49. Ζάχου-Παπακ)τίνου	: Βασικότερες ἀρχαὶ Ν. Σχολ.	> 30
50. Ε. Δευτεραίου	: Ἡ πρώτη ἀνάγν. καὶ γραφὴ	> 30
51. Μαραγκουδάκη	: Ἐξεσχολικὴ μάθησις	> 20
52. Γ. Μαραγκουδάκη	: test Εὐφυΐας	> 7
53. Α. Παπανδρέου	: Σύστ. καταμ. μαθ. εἰς ὁμάδ.	> 15
54. Δ. Παπανικολάου	: Ἑνιαία συγκεντρ. διδασκαλ.	> 35
55. Χ. Σακελλαρίου	: Βιολογ. Χαρακτηρολογία	> 25
56. Δ. Ντούζου	: Παιδί	> 30
57. Ἀντ. Ἀργύρη	: Ἡ παιδονομία κατὰ τὴν σύγ- χρονον ἀντίληψιν	> 10

Γ' ΣΧΟΛΙΚΑΙ ΘΕΑΤΡΙΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΙΣ

1. Γαδαλά - Ντούζου	: Σχολικὲς Γιορτὲς Ἀδ. ὁρ. 50,	
— Παπανδρέου	δεμένον	> 75
2. Π. Ἀντωνοπούλου	: Παιδικὴ Φλογέρα	> 25
3. Δ. Δάνου	: Χαρούμενες γιορτὲς	> 20
4. Ἀν. Δρακοπούλου	: Σχολικὲς ἐθνικὲς παραστάσεις	> 20
5. Δ. Κουτσοβάλα	: Σχολικὸν μορφωτικὸν θέατρον	> 20
6. Θ. Κούκου	: Σχολικὴ Σκηνή	> 10
7. Π. Μαντέλη	: Ὅλα γιὰ τὴν πατρίδα	> 10
8. Β. Μυλωνά	: Παιδικὸν Θέατρον	> 10
9. Π. Οἰκονόμου	: Ἀραπίτσα (Τὸ Ζάλογγον	
	τῆς Μακεδονίας)	> 10
10. Ι. Τρουλλινού	: Ἀρχαδί-Μεσολόγγι	> 15
11. Αἰκ. Χρυσουλάκη	: Παιδικοὶ Παλμοὶ	> 15
12. Ν. Σκόπα	: Παιδικὴ Θύμνη	> 20
13. Μ. Παπαδημητρίου	: Παιδικὸ Σχολικὸ Θέατρο	> 25
14. Π. Πετροπούλου	: Νεράιδες	> 20
15. Ἰω. Φερτινίδου	: Μάνα ἢ Κρητικὰ	> 10
16. Γ. Βαζάκα	: Ἡ αὐλαία τοῦ σχολείου	> 30
17. Γ. Βαζάκα	: Τὰ παιδιὰ γιορτάζουν	> 20
18. Γ. Βαζάκα	: Τὰ παιδιὰ στὴ σκηνή	> 15
19. Παπαδοπούλου	: Ἐθνικὰ Λάβαρα	> 20

ΜΟΛΙΣ ΕΚΤΚΛΟΦΗΡΗΣΑΝ

1. Gustave Mueller, Καθηγ. Ἐρευν. Φιλοσοφίας Παν.
Η.Π.Α. (Μετ. Δ. Μπαρτζελιώτη)

Η ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ ΤΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ

Ἄδետον Δρ. 40, Δεμ. Δρ. 50

2. Β. Κατσαντώνη, διδ.)λου.

50 ΧΡΟΝΙΑ ΔΑΣΚΑΛΟΣ

Δραχ. 25

3. Κώστα Χανιώτη, ἐπιθεωρητοῦ σχολείων

Η ΔΙΑΛΕΚΤΙΚΗ ΤΗΣ ΓΕΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ

(Φιλοσοφικὴ καὶ παιδαγωγικὴ μελέτη)

Τιμ. Δρ. 20

4. Σπ. Παγιατάκη, Δ)τοῦ Μαρασλείου Παιδ. Ἀκαδημίας,
Εἰς Β' ἔκδοσιν

**ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΧΑΡΑΚΤΗΡΟΛΟΓΙΑ
ΣΤΥΧΡΟΝΟΣ ΠΡΑΚΤΙΚΗΣ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗΣ
(Ὀδηγητικὴ)**

Ἀπαραίτητα διὰ τὴν ἐπιστημονικὴν κατάρτισιν τῶν δι-
δασκάλων, ποὺ συμπληρώνουν τὴν πασίγνωστον «Παιδα-
γωγικὴν ψυχολογίαν» του.

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΚΑΙ ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΝ ὈΡΓΑΝΟΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΠΤΥΧΙΟΥΧΩΝ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΩΝ ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΥ
ΕΚΔΟΤΗΣ: **ΙΩ. ΚΑΜΠΑΝΑΣ**

ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ - ΣΥΝΔΡΟΜΑΙ: Ἀναστάσιον
Μακρῶν, Λέκτορα 25—Ἀθῆναι (Τ. 125).
ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΙ: Γ. Μαραγκουδάκη, Ὑπουργεῖον
Παιδείας.
(Τὰ χειρόγραφα, δημοσιευόμενα ἢ μὴ, δὲν ἐπιστρέφονται)

ΙΩ. ΚΑΜΠΑΝΑ - «Η ΠΡΩΤΕΥΟΥΣΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ»

Λεύθερον ἀνάγνωσμα (ἐγχρωμον) διὰ μικροὺς καὶ μεγάλους καὶ εἰδικώτερον διὰ σχολεῖα. Ἀπαραίτητον δι' ἐπισκέψεις
τῶν Ἱστορικῶν, Ἀρχαιολογικῶν καὶ Τουριστικῶν χώρων τῆς Πρωτευούσης τῆς Ἑλλάδος.
Πωλεῖται εἰς ὅλα τὰ βιβλιοπωλεῖα. Κεντρικὴ πώλησις: Ἐκδοτικὸς Οἶκος **ΙΩ. ΚΑΜΠΑΝΑ**

ΖΗΤΗΣΑΤΕ ΤΑ ΑΠΟ ΤΟΝ ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΗΝ ΣΑΣ

(Ἀποστέλλονται καὶ παρ' ἡμῶν ἐλεύθερα ἐξόδων)

Εκυκλοφόρησε

ΤΟ 1ΟΝ ΤΕΥΧΟΣ ΤΟΥ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΥ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΚΑΙ ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΝ ΟΡΓΑΝΟΝ

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΠΤΥΧΙΟΥΧΩΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΩΝ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ

ΕΚΔΟΤΗΣ: ΙΩ. ΚΑΜΠΑΝΑΣ

Περιλαμβάνει ύλην από την Θεωρίαν τῆς Παιδαγωγικῆς, τὴν Ψυχολογίαν, τὴν Ἑφηρμοσμένην Ψυχολογίαν καὶ τὴν Διδακτικὴν. Ἐπίσης διάλογον με τοὺς γονεῖς, ἐκπαιδευτικὴν κίνησιν, βιβλιογραφικὸν δελτίον, ἐκ τῆς Ἀγγλικῆς, Γαλλικῆς, Γερμανικῆς.

Ἡ Διεθνὴς μεταπολεμικὴ ἐκπαιδευτικὴ πραγματικότης, εἰς διασταύρωσιν με τὴν

GUSTAV MUELLER, Καθηγητοῦ Πανεπιστημίου (Η.Π.Α.)

Η ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ ΤΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ

Χρήσιμον διὰ πάντα ἐκπαιδευτικὸν

ΑΠΟ ΤΑ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ:

Ἡ Ἰδέα τῆς Παιδείας. Ἡ Φυσικὴ καὶ ἡ Φυσιοκρατικὴ Παιδεία.— Πράξεις καὶ πραγματισμὸς εἰς τὴν παιδείαν Ἀνθρωπιστικὴ ἢ Ἐλεύθερη παιδεία.— Ἠθικὴ καὶ παιδεία.— Αἰσθητικὴ παιδεία.— Φυσικὴ καὶ παιδεία.— Θρησκεία καὶ παιδεία.—

Ἑλληνικὴν πεῖραν, παρουσιάζει νέαν σύνθεσιν.

Εἰς τὸ 2ον τεῦχος, κυκλοφοροῦν τὴν 30ὴν Ἀπριλίου ἔτι βελτιωμένον, περιλαμβάνεται καὶ ἡ διάλεξις τοῦ Professor Philip Vernon, Καθηγητοῦ Ψυχολογίας καὶ Παιδαγωγικῆς

Κ. ΠΑΠΑΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ, Γεν. Ἐπιθ. Μέσης Ἐκπαιδεύσεως

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΒΟΥΛΓΑΡΟΚΤΟΝΟΣ

Συνιστᾶται ἀπὸ τὸ Ὑπουργεῖον Παιδείας (ἀριθ. ἀποφ. 48072/61). Χρήσιμον δι' ὅλους. Ἀπαραίτητον διὰ τὰς Μαθητικὰς Βιβλιοθήκας Ε' τάξεως Δημοτικῶν Σχολείων καὶ τῆς ἀντιστοιχοῦς τάξεως τῶν Γυμνασίων, ποὺ διδάσκεται ἡ Βυζαντινὴ Ἱστορία.

Πανεπιστημίου Λονδίνου, γενομένη τὴν 3-4-1963 εἰς τὴν αἴθουσαν τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας ἐνώπιον πυκνοτάτου ἀκροατηρίου με θέμα: «Σύγχρονοι ἀντιλήψεις περὶ Νοημοσύνης καὶ μετρήσεως αὐτῆς»

ΕΤΗΣΙΑ ΣΥΝΔΡΟΜΗ ΠΡΟΠΛΗΡΩΤΕΑ

ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΥ

Ἐκπαιδευτικοὶ Δρχ. 60
Σχολ. καὶ Ἐφορεῖαι » 75

ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ

Λίραι Ἀγγλίας 2
Δολάρια 5

ΕΚΤΥΠΩΣΙΣ: ΓΡΑΦΙΚΑΙ ΤΕΧΝΑΙ ΙΩ. ΚΑΜΠΑΝΑ Ο.Ε. Φιλαδελφείας 4 (Ἐναντι Σιδ. Σταθμοῦ Λαρίσης)
Τηλέφωνα 225370, 816263, 837791